

**Bachelorproef
Professionele Opleidingen
Studiegebied Sociaal-Agogisch Werk**

Academiejaar 2014-2015

**Help! Mijn kind wil op Facebook.
Ouders preventief ondersteunen wanneer kinderen,
jonger dan 13 jaar willen deelnemen aan sociale media.**

Bachelorproef aangeboden door
Linda Nijst
tot het behalen van de graad van
Bachelor in de Gezinswetenschappen

Interne begeleider: **Miet Timmers**

**Bachelorproef
Professionele Opleidingen
Studiegebied Sociaal-Agogisch Werk**

Academiejaar 2014-2015

**Help! Mijn kind wil op Facebook.
Ouders preventief ondersteunen wanneer kinderen,
jonger dan 13 jaar willen deelnemen aan sociale media.**

Bachelorproef aangeboden door
Linda Nijst
tot het behalen van de graad van
Bachelor in de **Gezinswetenschappen**

Interne begeleider: **Miet Timmers**

ABSTRACT BACHELORPROEF 2014-2015

Opleiding:	Bachelor in de Gezinswetenschappen	
	Voornaam	Naam
Student:	Linda	Nijst
Interne Promotor: bachelorproefbegeleider	Miet	Timmers
Titel bachelorproef	Help! Mijn kind wil op Facebook. Ouders preventief ondersteunen, wanneer kinderen jonger dan 13 jaar willen deelnemen aan sociale media.	
Abstract publiceren ☒ Ja ☐ Neen		

Kern- / trefwoorden bachelorproef:

sociale media / media-opvoeding / mediawijsheid / preventie / jong-adolescenten / ouders

Korte samenvatting bachelorproef:

35% van de Vlaamse 9-12 jarigen heeft een profiel op sociaal netwerk Facebook, hoewel dit eigenlijk niet mag. De gebruikersvoorwaarden van veel Amerikaanse sociale media, waaronder Facebook, staan personen jonger dan 13 jaar niet toe om een profiel te maken. Kinderen liegen massaal over hun leeftijd om toch toegang te krijgen, al dan niet met toestemming van ouders. Is deze situatie wenselijk en welk advies kunnen we ouders hierover geven? Op welke manier kunnen we ouders het best ondersteunen met het oog op veilig sociale mediagebruik door kinderen jonger dan 13 jaar? Dit is de centrale onderzoeksvraag van deze bachelorproef.

Deze problematiek kwam naar voren tijdens een onderzoek naar media-opvoeding, in opdracht van en in samenwerking met Child Focus. Dit eigen onderzoek, dat ook beschreven wordt in de bachelorproef, bestaat uit een online survey met 98 respondenten en twee focusgroep-gesprekken met in totaal 13 ouders. Alle respondenten en meewerkende ouders hadden minstens één kind tussen 6 en 16 jaar. De oorspronkelijke onderzoeksvraag waarmee we naar de ouders trokken was hoe ouders media-opvoeding opnemen en welke behoeftes naar preventie en ondersteuning inzake media-opvoeding ouders hebben. De vraag of kinderen al dan niet op sociale media mogen voordat ze 13 jaar zijn bleek een beladen onderwerp.

Via literatuurstudie werd dit onderwerp uitgediept vanuit drie verschillende invalshoeken, een ontwikkelingspsychologische, een pedagogische en een opvoeding ondersteunende invalshoek. Sociale media zoals Facebook houden voor jongeren zowel kansen als risico in. In de literatuur heeft men het vaak over kinderen of over jongeren. Maar waar plaatsen we deze groep 9-13 jarigen, die op de overgang zitten van latentie- naar adolescentiefase?

Odisee

Warmoesberg 26, 1000 Brussel

T +32 (0)2-210 12 11

www.odisee.be

We mogen de vaardigheden van deze "jong-adolescenten" niet overschatten. Op sociale media zoals Facebook, die gericht zijn op een volwassen publiek, is het risico op blootstelling aan inhoud die niet geschikt is voor hun leeftijd reëel. Hierdoor worden jong-adolescenten aangespoord sneller nieuwe ontwikkelingstaken op zich te nemen dan ze al aankunnen, wat mogelijk tot grensoverschrijding en verstoringen in hun ontwikkeling kan leiden. Daarnaast is privacy een reden tot bezorgdheid. Het is voor volwassenen soms al moeilijk om juist in te schatten wat je kan delen en wat niet en hoe ver de gevolgen kunnen reiken. Voor jong-adolescenten is dit nog moeilijker te overzien. Child Focus noteerde bovendien in 2014 een stijging van het aantal "grooming" dossiers en zag dat sociale media, en Facebook in het bijzonder een grotere rol gaan spelen in deze dossiers waarbij minderjarigen door volwassenen benaderd worden met het oog op seksueel misbruik. Naast de Facebook-regels zijn er dus nog redenen om jong-adolescenten niet te vroeg toegang te geven tot volwassen sociale media platformen.

Preventie mag er echter niet op gericht zijn enkel de risico's van sociale media te benadrukken. Sociale media zijn een wezenlijk onderdeel geworden van onze samenleving en bieden veel sociale en culturele mogelijkheden. Preventie moet er op gericht zijn kinderen en ouders te wapenen om deze kansen optimaal, maar op een veilige en verantwoorde manier te benutten.

Actieve mediatie door ouders blijkt de beste manier om kinderen te leren omgaan met risico's en mogelijkheden van sociale media. Actieve mediatie wil zeggen dat ouders betrokken zijn, interesse tonen, positief staan tegenover mogelijkheden en een open dialoog voeren. Maar ook grenzen stellen is een onderdeel van goed ouderschap. Europees onderzoek toont aan dat wanneer ouders jong-adolescenten verbieden om een profiel te maken de meeste jong-adolescenten zich daaraan houden. Restricties die goed uitgelegd worden aan kinderen, gepaard gaan met ouderlijke warmte en eventueel aangevuld worden met een alternatief hebben meer kans op slagen dan restricties die zonder veel uitleg opgelegd worden. Helaas hebben veel ouders een permissieve houding tegenover sociale media, omdat ze de risico's onderschatten of de vaardigheden van jong-adolescenten overschatten.

Ouders hebben baat bij goede voorlichting over de risico's en mogelijkheden van sociale media en kunnen tips over hoe ze dat thuis best aanpakken gebruiken. Een groep ouders heeft ook behoefte aan opvoedingsondersteuning en aan de mogelijkheid om technische en pedagogische vaardigheden in te oefenen. Maar ouders alleen kunnen niet volledig verantwoordelijk gesteld worden voor de veiligheid van jong-adolescenten op sociale media. De samenleving heeft een morele verplichting tegenover ouders en kinderen en moet mee zorg dragen voor de veiligheid van sociale media. Wanneer we ouders echt willen ondersteunen moeten we ook werken aan solidariteit en aan een brede sensibilisering van alle volwassenen.

Ik stel in deze bachelorproef drie concrete en praktisch toepasbare veranderingsstrategieën voor om ouders voor te lichten en ondersteunen: 1.) een aanpassing van de e-Safety kalender van Child Focus met een herwerkt advies over Facebook voor -13 jarigen, 2.) een kind-ouder vorming opgebouwd rond het "Jungle Web"- bordspel van Child Focus en 3.) een "Ware Vriend Facebook Manifest" dat verspreid zal worden via Facebook, met als doel het sensibiliseren van de Facebook community tot het mee zorg dragen voor een veilige en fijne Facebook community.

Referentielijst:

Van Waeg, S., Van Hoecke, L., Demeulenaere, A., & D'hanens, K. (2014). *Onderzoeksrapport Apestaartjaren 5*. Gent: Mediaraven, LINC.

Vandoninck, S., d'Haenens, L., & Ichau, e. (2014). *Net Children Go Mobile*. Vlaanderen: Departement Cultuur, Jeugd, Sport en Media. Afdeling Cultuur en Media.

Vettenburg, N., Burssens, D., Goris, P., Melis, B., Van Gils, J., Verdonck, D., et al. (2003). Preventie gespiegeld. Preventie m.b.t. de jeugd inzake welzijn en gezondheid. *Panopticon*, 529-546.

EU Kids Online Network. (2013). *Country Classification: Opportunities, Risks, Harm and Parental Mediation*. London: EU Kids Online.

Hoek, M. (2009). Denk in buffers, een handreiking aan ouderbegeleiders. *Ouderschap en Ouderbegeleiding* (3), 233.

Livingstone, S., O'lafsson, K., & Staksrud, E. (2011). *Social networking, age and privacy*. London: EU Kids Online, LSE.

E-mailadres:

Linda.nijst@renzema.be

Odisee

Warmoesberg 26, 1000 Brussel

T +32 (0)2-210 12 11

www.odisee.be

Inhoudsopgave	
Inhoudsopgave	1
Voorwoord	3
Inleiding	4
1. Probleemstelling	5
1.1. Situering	5
1.2. Verantwoording	5
1.3. Onderzoeksdoel	5
1.4. Onderzoeksvraag	6
1.5. Deelvragen	6
1.6. Onderzoeksopzet	6
1.7. Beperkingen	7
2. Eigen onderzoek	7
2.1. Resultaten kwantitatief onderzoek op basis van een online survey	7
2.1.1. Opzet:	7
2.1.2. Resultaten:	7
2.2. Resultaten kwalitatief onderzoek op basis van twee focusgroep-gesprekken 11	
2.2.1. Opzet:	11
2.2.2. Resultaten:	12
2.3. Aanvullend interview Child Focus	19
3. Veranderingsdoelen	22
3.1. Ouders nog beter ondersteunen in beslissingsproces	22
3.2. Sensibilisering op macroniveau	22
4. Literatuurstudie	23
4.1. Opgroeien met sociale media, een ontwikkelingspsychologische invalshoek 23	
4.1.1. Inleiding	23
4.1.2. Kinderen of adolescenten?	23
4.1.3. Hoeveel van deze jong-adolescenten nemen deel aan sociale media?	24
4.1.4. Welke potentiële risico's lopen deze jong-adolescenten?.....	25
4.1.5. Worden risico's overbelicht in de literatuur en media?	28
4.1.6. Welke impact hebben sociale media op de ontwikkeling van jong-adolescenten?	
.....	29
4.1.7. Besluit eerste invalshoek	31
4.2. Opvoeden met sociale media, een pedagogische invalshoek	31
4.2.1. Inleiding	31
4.2.2. Een definitie van mediawijsheid aan de hand van 10 competenties	31
4.2.3. Een kritischere kijk op mediawijsheid	33
4.2.4. Hebben verschillende opvoedingsstijlen andere resultaten?	34
4.2.5. Opvoeden met behulp van de pedagogische relatie	38

4.2.6. Besluit tweede invalshoek.....	38
4.3. Ouders ondersteunen inzake sociale media voor jong-adolescenten, de invalshoek van preventieve opvoedingsondersteuning	39
4.3.1. Inleiding.....	39
4.3.2. Preventie of opvoedingsondersteuning?.....	39
4.3.3. Preventiecyclus.....	41
4.3.4. Voorlichting.....	42
4.3.5. Vormingen	44
4.3.6. Elke keuze voor preventie impliceert een keuze in waarden	45
4.3.7. Sociale steun en de verantwoordelijkheid van de gemeenschap	46
4.3.8. Besluit derde invalshoek	48
5. Veranderingsstrategieën	49
5.1. Een nieuwe context voor 'Jungle Web'.....	49
5.1.1. Motivatie.....	49
5.1.2. Ontwerp vorming Jungle Web.....	51
5.2. Aanpassing e-Safety kalender	52
5.2.1. Motivatie.....	52
5.2.2. Advies Facebook -13 jaar herbekijken	53
5.2.3. Een nieuwe vorm	58
5.2.4. Integratie met andere kalenders.....	58
5.3. Sensibilisering op macroniveau via sociale media	59
5.3.1. Motivatie.....	59
5.3.2. Het Ware Facebook Vriend Manifest	63
5.3.3. The True Facebook Friend Manifesto.....	64
Algemeen besluit	65
Literatuurlijst	68

Voorwoord

Iedere dag gebruik ik sociale media, voor mijn werk, mijn studie en mijn persoonlijke relaties. Ik zie hoe deze sociale media mensen en relaties beïnvloeden. Die beïnvloeding vind ik veelal positief. Ik ben een grote liefhebber en voorstander van sociale media en geloof dat het nuttige middelen zijn om onze persoonlijke ontwikkeling en onze relaties met anderen te ondersteunen. Toch zie ik ook risico's en valkuilen, zie ik hoe ze soms een eerder ongunstig effect hebben op mens en relaties. Ik ben zelf moeder van twee prachtige dochters van 7 en 8 jaar. Hoe zal hun ontwikkeling geïmpacted worden door sociale media en wat kan ik doen als ouder om ze daar doorheen te gidsen, is een vraag die me regelmatig bezig houdt. De keuze voor dit onderwerp lag bijgevolg voor de hand.

Ik wil graag het projectteam van Child Focus bedanken en in het bijzonder Katrijn Van den Abeele, mijn stagementor. Bedankt voor de gelegenheid om even deel te mogen uitmaken van jullie team, voor het mij toevertrouwen van dit mooie en zinvolle stageproject en voor het vrijelijk delen van jullie expertise.

Mijn eindproefbegeleider Miet Timmers wil ik bedanken voor haar geloof in mij, voor het professionele advies en voor haar excellente coaching skills. Vaak kwam ik naar je toe met de moed in mijn schoenen en veel zin om op te geven. Toch lukte het je elke keer weer om mij met veel goesting terug op weg te sturen.

Ik wil graag alle ouders die deelgenomen hebben aan de online survey of aan de focusgroep-gesprekken van harte bedanken voor hun openheid en voor hun tijd. In het bijzonder wil ik medestudente Gerrie Geelen en schooldirectrice Lieve Venken van De Lettertuint in Opglabbeek bedanken voor het helpen organiseren van een focusgroep. Zonder jullie was dat nooit gelukt.

Gezin, werk en studie combineren is niet evident. Daarom wil ik mijn broer en werkgever Geert Nijst bedanken voor de nodige flexibiliteit, goede raad en het nimmer aflatende geloof in mijn kunnen. Gelukkig kon ik ook regelmatig rekenen op mensen die mijn kinderen een warm hart toedragen. Ik zou niet de ouder kunnen zijn die ik ben, zonder de hulp en steun van mijn ouders, mijn schoonouders, Wendy Gregoor, Cindy Eyckmans, Adrienne en Robert Theuns, Mariska en Kurt Vrijzen. Ik kan jullie niet genoeg danken. Het is een groot goed wanneer je je kinderen zonder zorgen en zonder schuldgevoel aan zulke veilige en warme handen kan toevertrouwen.

Tot slot wil ik mijn echtgenoot Christiaan Renzema bedanken die met mij de zorg voor onze kinderen deelt en de afgelopen drie jaar iedere zaterdag papa en mama moest zijn. Ik wil je bedanken voor het verdragen van de vele nukkige buien die studiestress met zich meebrachten. Ik kan me voorstellen dat er momenten waren dat je het liefst keihard was weggerend. Dankjewel dat je nog altijd hier bent.

Inleiding

Tijdens mijn derde opleidingsjaar gezinswetenschappen liep ik 120 uren stage bij Child Focus. Mijn stage-opdracht bestond eruit de noden en bezorgdheden van ouders te verkennen in verband met veilig internet en media-opvoeding en aan de hand hiervan een evaluatie te maken van enkele preventietools van Child Focus.

Child Focus is de stichting voor vermiste en seksueel uitgebuite kinderen. De organisatie werd opgericht op initiatief van ouders van vermiste en vermoorde kinderen in 1997. Het opsporen van vermiste kinderen en het bestrijden van seksuele uitbuiting van kinderen zijn vandaag nog steeds de kernactiviteiten binnen de stichting, maar Child Focus is hier niet bij blijven stilstaan. Door proactief meer aandacht te hebben voor risicosituaties wil Child Focus kinderleed voorkomen. De activiteiten van Child Focus zijn daarom ondertussen uitgebreid met een projectteam dat preventieprojecten uitwerkt.

Onder andere de opkomst van internet en nieuwe media bleken voor kinderen en jongeren bepaalde risico's in te houden. Digitale media veranderen onze manier van samenleven. Opgroeien in deze digitale samenleving gaat gepaard met heel wat kansen, maar ook met mogelijke risico's. Child Focus wil kinderen en jongeren beschermen, veilig houden. Een veilig en verantwoord internetgebruik door kinderen en jongeren is hierbij cruciaal. Daarom besteedt Child Focus uitgebreid aandacht aan preventie inzake e-safety.

Child Focus wil de belangrijkste opvoeders van onze maatschappij sensibiliseren om ze te betrekken bij de opvoeding van kinderen over online media. Child Focus richt zich dus tot professionelen zoals leerkrachten en opvoeders, maar ook naar ouders, want zij zijn essentiële schakels in de opvoeding naar dat gewenste, veilig en verantwoord internetgebruik door kinderen en jongeren. Daarom ontwikkelde Child Focus preventietools specifiek voor ouders. Door middel van deze tools wil Child Focus "veilig internet" op een positieve manier bespreekbaar maken tussen ouders en hun kinderen. (Child Focus, 2014)

"Niets is beter dan de dialoog tussen ouder en kind, want geen enkele technische oplossing kan online pesten of afspraken met onbekenden op het web vermijden" (Child Focus, 2013)

1. Probleemstelling

1.1. Situering

Ouders staan door de opkomst van nieuwe media voor nieuwe educatieve uitdagingen. Opnieuw moeten ouders op zoek naar een goede balans tussen vasthouden en loslaten, bescherming bieden en ontwikkeling stimuleren. Deze zoektocht is niet nieuw. De complexiteit van een digitale context wel. Het onderzoek is maatschappelijk relevant in die zin dat elke ouder, elke opvoeder vandaag met deze opvoedingsuitdaging geconfronteerd wordt, en dat er weinig “best practices” zijn om op terug te vallen.

1.2. Verantwoording

Het is belangrijk voor Child Focus om te weten hoe ouders over deze problematiek denken, hoe ouders zelf hun rol in media-opvoeding zien en op welke manier ze die wensen op te nemen. Door meer inzicht hierin kan Child Focus in de toekomst preventietools nog beter afstemmen op de behoeften van ouders, ze nog beter bereiken en op die manier meer kinderen en jongeren naar een veilig en verantwoord internetgebruik leiden.

1.3. Onderzoeksdoel

Het doel van het onderzoek is in de eerste plaats verkennend: een verkenning van de noden en behoeftes van ouders inzake de media-opvoeding van hun kinderen. Daarnaast heeft het onderzoek ook een emancipatorische bedoeling, die na het onderzoek geformuleerd wordt in de vorm van een veranderingsdoel.

Het oorspronkelijke onderzoek in opdracht van Child Focus had ook een evaluatief karakter. We wilden een evaluatie maken van enkele e-safety preventietools voor ouders van Child Focus. In welke mate zijn deze tools geschikt om ouders te helpen bij de media-opvoeding van hun kinderen. Waar liggen de sterktes? Wat kan er beter?

Daarnaast spelen echter ook persoonlijke beweegredenen mee. Beroepshalve schrijf ik zelf teksten voor sociale media en werk ik mee aan vormingen en begeleidingstrajecten voor ondernemers die met sociale media willen werken. Daarnaast ben ik moeder van twee dochters van 7 en 8 jaar. Ik zie dagelijks hoe sociale media ons leven en onze relaties beïnvloeden. Soms is dat goed. Soms ook minder goed. Als ouder, vraag ik me wel eens af hoe ik mijn dochters daar veilig doorheen kan loodsen.

Daarom hoop ik dat dit onderzoek ook een emancipatorisch effect voor ouders kan hebben. Ik wil met dit onderzoek handvaten aanreiken die ouders steviger in hun schoenen zetten en angsten weg nemen, opdat ze met hun gezin maximaal alle kansen kunnen benutten die dit digitale tijdperk met zich meebrengt.

1.4. Onderzoeksvraag

Welke zijn de behoeftes van ouders inzake media-opvoeding van kinderen en jongeren en op welke manier kan Child Focus hen adequaat ondersteunen?

1.5. Deelvragen

Wat betekent het internet voor de ontwikkeling van kinderen en jongeren? Wat betekent het in termen van risico's en kansen?

Waaruit zou een goede media-opvoeding kunnen bestaan? Wat is mediawijsheid? Welke opvoedingsstijlen leiden naar een verhoogde mediawijsheid bij jongeren en kinderen?

Hoe beleven ouders deze problematiek? Hoe zien zij hun eigen rol en hoe wensen zij die op te nemen? Waar hebben ze ondersteuning nodig en op welke manier wensen ze die te krijgen?

Welke vorm en inhoud moeten preventietools hebben om ouders optimaal te bereiken en ondersteunen? Via welke kanalen kunnen deze preventietools ouders het best bereiken?

1.6. Onderzoeksopzet

Het onderzoek bestaat uit drie verschillende elementen: een kwantitatief onderzoek via een online survey, een kwalitatief onderzoek via twee focusgroepen en een interview met een medewerker en een literatuurstudie.

Via literatuurstudie zal de problematiek verkend worden vanuit drie verschillende invalshoeken: een ontwikkelingspsychologische, een pedagogische, en een hulpverleningsgerichte invalshoek. De online survey werd verspreid via sociale media en email. In totaal waren er 98 respondenten. Alle respondenten waren ouder van minstens één kind tussen 6 en 16 jaar. Binnen de online survey hebben we vooral gepeild naar de beleving van ouders inzake hun kind en internetgebruik. De vragen polsten naar hun visie op risico's en kansen voor hun kind, en voornamelijk ook naar hun visie op media-opvoeding. Op die manier kregen we meer inzicht in hoe zij hun eigen rol binnen media-opvoeding zien, hoe ze die proberen op te nemen en wat ze als moeilijk ervaren. De online survey werd via methoden van beschrijvende statistiek verwerkt.

De focusgroepen werden georganiseerd in samenwerking met Childfocus. Er was ook een medewerker van Child Focus aanwezig. Eén focusgroep werd samengesteld uit ouders van leerlingen van basisschool "De Regenboog" in Neerpelt. Aan deze groep namen 7 ouders deel. Een tweede focusgroep werd samengesteld uit 6 ouders van leerlingen van basisschool "De Lettertuint" in Opglabbeek. Ook deze ouders hadden minstens 1 kind tussen 6 en 16 jaar.

Tijdens de focusgroepen was er ruimte om op een open manier verschillende facetten van media-opvoeding en veilig internet bespreekbaar te maken. Ook lieten we deze ouders kennis maken met en feedback geven over enkele preventietools van Child Focus. De informatie verkregen binnen de focusgroepen heb ik verwerkt met de open codeermethode in Nvivo.

1.7. Beperkingen

Beide focusgroepen waren Nederlandstalig. Voor Child Focus zou het relevant geweest zijn om ook in Franstalig België een groep ouders te bevragen. We hebben getracht een Franstalige focusgroep te organiseren maar deze werd geannuleerd vanwege een tekort aan inschrijvingen. Het is niet gelukt om binnen het tijdbestek een nieuwe groep te organiseren.

De respondenten van de online survey werden voornamelijk via sociale media gerekruteerd. Hierdoor kunnen we veronderstellen dat we met deze survey vooral ouders bereikt hebben die zelf actief zijn op sociale media en een zekere mate van digitale vaardigheid bezitten.

2. Eigen onderzoek

2.1. Resultaten kwantitatief onderzoek op basis van een online survey

2.1.1. Opzet:

De gegevens werden verzameld door middel van een online survey.

- 98 respondenten
- 12 Franstalige ouders, 86 Nederlandstalige ouders
- 15 vaders, 83 moeders
- Alle ouders hebben minstens 1 kind tussen 6-16j.
- Looptijd survey: 20/11/2014 – 19/12/2014

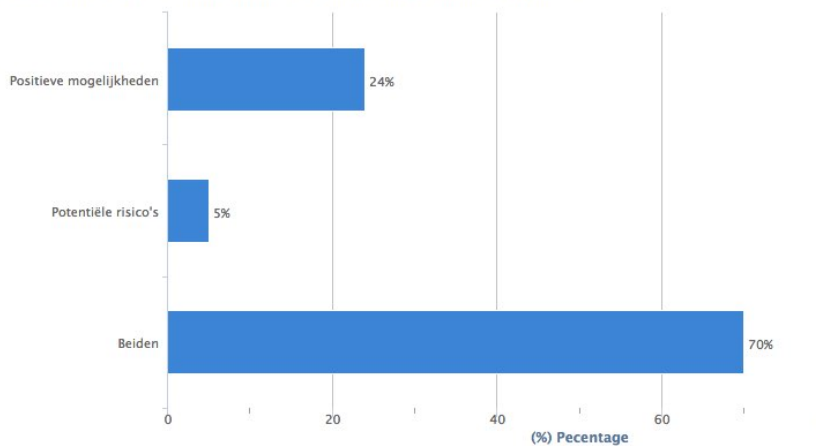
Het doel van dit onderzoek was meer inzicht krijgen in de bezorgdheden van ouders omtrent e-Safety, op welke manier ze aan media-opvoeding proberen te doen en op welke manier Child Focus hen daarbij kunnen helpen.

2.1.2. Resultaten:

De bevroegde ouders zien **zowel positieve mogelijkheden als potentiële risico's** van internetgebruik door hun kinderen. Slechts 5% ziet enkel negatieve aspecten. Veel ouders kunnen ook zeer concreet positieve ervaringen van hun kind met internet benoemen:

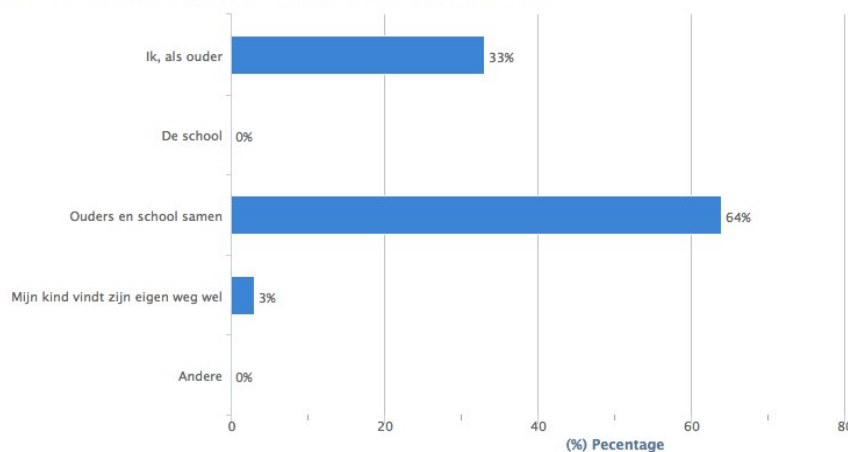
“Contact hebben met leeftijdsgenoten in het buitenland met dezelfde interesses, prachtig!”

Waar denkt u vooral aan, wanneer u denkt aan uw kind en internet?

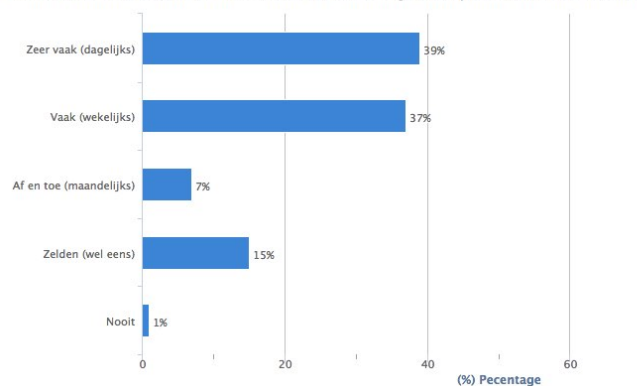
De online bevroegde ouders vinden over het algemeen dat kinderen wel **media-opvoeding** moeten krijgen. Zij zien dit als een **verantwoordelijkheid** van de ouder of als een gedeelde verantwoordelijkheid tussen ouders en school. Slechts 3% van de ouders denkt dat kinderen hun eigen weg wel zullen vinden.

Wie is verantwoordelijk voor de media-opvoeding van uw kind?

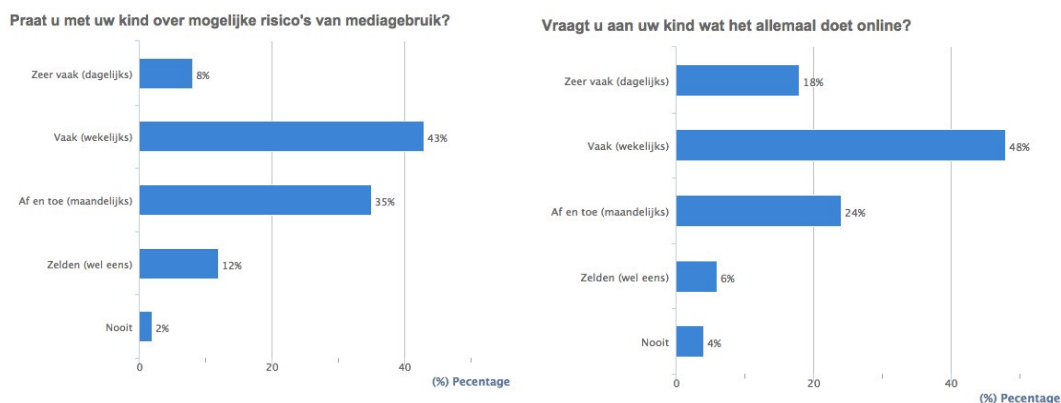

Drie kwart van de online bevroegde ouders zegt **concrete afspraken** te maken omtrent internetgebruik (wanneer, waar, hoe lang).

Maakt u concrete afspraken met uw kind over mediagebruik (wanneer, waar, hoe lang, ...)?

Het merendeel van de online bevroegde ouders praat maandelijks tot wekelijks met zijn/haar kinderen over wat ze op internet doen, kunnen doen en welke risico's er zijn. Ongeveer 10% van de ouders spreekt zelden tot nooit met zijn kind over internetgebruik. Samen online gamen met de kinderen wordt weinig gedaan. Meer dan de helft van de ouders zegt dit zelden tot nooit te doen. Dit was zowel bij de online survey als binnen de focusgroepen.

67% van de ouders vindt het niet moeilijk om met zijn/haar kind over internet te spreken. Zij zeggen hierover dingen zoals:

“Bij ons is alles bespreekbaar.”
“Het hoort bij het dagelijkse leven.”

De ouders die het soms wel een lastig onderwerp vinden geven als voornaamste reden aan dat ze niet goed weten hoe het aan te brengen, **zonder hun kind bang te maken**. Zij zeggen hierover dingen zoals:

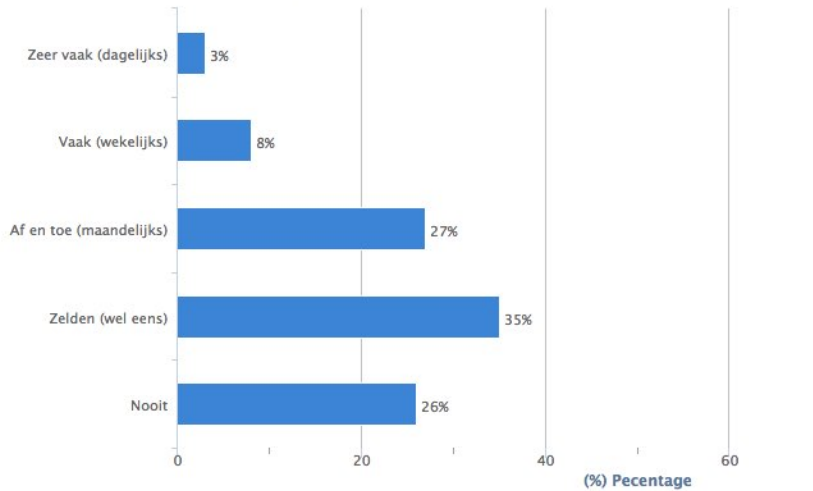
“Ik wil ze ook geen te negatief beeld geven, dat er achter elk hoekje een pedofiel schuilt op internet.”

Ook ervaren ouders **weerstand** van kinderen wanneer die het idee hebben dat ouders weeral eens komen zagen. Dit is een opmerking die zowel in de focusgroepen als in de survey gegeven werd:

“Omdat je als ouder ook een deel vrijheid moet kunnen geven en het wordt door je kinderen wel eens verkeerd geïnterpreteerd als je “weeral” vraagt wat ze doen op de computer.”

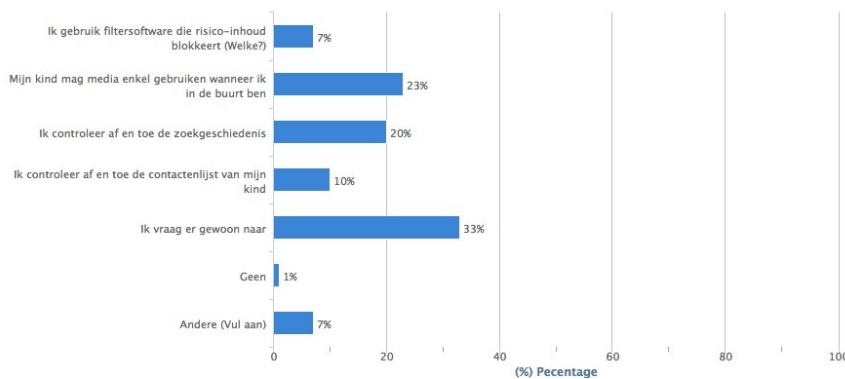
Drie kwart van de bevroegde ouders heeft wel eens het idee te weinig te weten van internet om zijn kind goed te kunnen begeleiden. Als we bedenken dat het hier grotendeels om ouders gaat die zelf actief zijn op internet en sociale media, is dat een interessante vaststelling.

Heeft u het idee dat u te weinig weet over internet om uw kind goed te kunnen begeleiden?

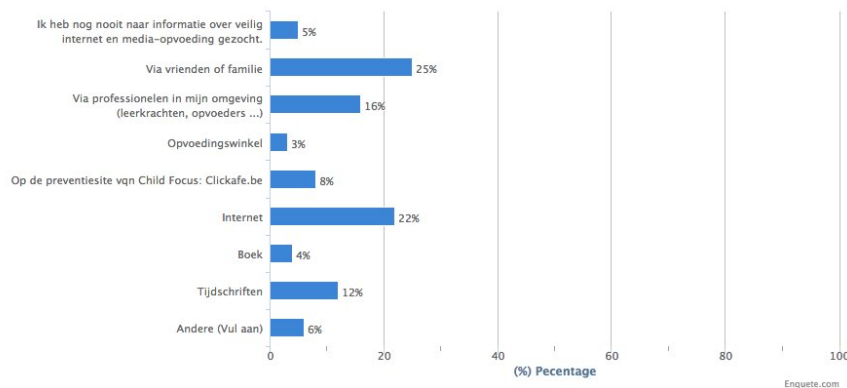
79% van de ouders zegt af en toe te **controleren** wat zijn/haar kind doet op internet. 15% doet dit zelfs dagelijks. Ze hanteren daarvoor volgende methodes:

Welke manieren gebruikt u om het mediagebruik van uw kind te controleren? U mag meerdere manieren aankruisen.

De populairste kanalen om naar informatie over veilig internet op zoek te gaan zijn voor ouders de onmiddellijke omgeving (25% bij vrienden of familie, 17% bij leerkrachten of opvoeders) en internet (22%). Zowel bij de online survey als binnen de focusgroepen geven ouders ook spontaan aan graag via televisie geïnformeerd te worden. Dit kan volgens de ouders tijdens actualiteitsprogramma's, maar ook via kinderprogramma's, -films of via luchtigere amusementsprogramma's zijn. Van de online ondervraagden raadpleegde slechts 8% reeds eerder clicksafe.be of Child Focus.

Via welke kanalen zoekt u naar informatie over veilig internet en media-opvoeding? U mag meerdere kanalen aankruisen.

2.2. Resultaten kwalitatief onderzoek op basis van twee focusgroep-gesprekken

2.2.1. Opzet:

Samen met een medewerker van Child Focus organiseerde ik twee focusgroep-gesprekken. In totaal namen 13 ouders deel: 3 vaders en 10 moeders. Alle ouders hadden minstens één kind tussen 6 en 16j. In totaal ging het om 17 dochters en 11 zonen. Spreiding naar leeftijd was als volgt:

Leeftijd (jaar)	Aantal kinderen
6	2
7	4
8	3
9	1
10	3
11	5
12	2
13	2
14	1
15	0
16	1
17	0
18	1
19	0
20	1
21	0
22	0
23	0
24	2

Tabel: Kinderen van de ouders uit de focusgroepen, gespreid naar leeftijd.

De **centrale onderzoeksvraag** waarmee we naar de focusgroepen trokken was: "Welke zijn de **behoefes** van ouders inzake media-opvoeding van kinderen en jongeren en op welke manier kan Child Focus hen adequaat ondersteunen?" Allereerst stelden we enkele verkennende vragen om te peilen naar de bezorgdheden en behoeftes van ouders inzake mediaopvoeding. Daarna toonden we de ouders drie **preventietools** van Child Focus en vroegen we de ouders om feedback.

De resultaten van deze twee gesprekken werden verwerkt door middel van de open codeermethode in Nvivo.

2.2.2. Resultaten:

Bezorgdheden van ouders

Via enkele inleidende vragen, peilden we naar de houding van de ouders over het internet en de voor- en nadelen die ze zelf zien en ervaren. De ouders uit de focusgroepen zien **zowel voor- als nadelen** verbonden aan internet. Internet kan handig en leuk zijn, en sociale media kunnen de communicatie onder leeftijdsgenoten faciliteren en verbeteren. Naar aanleiding van een Facebook-groep die kinderen uit het zesde leerjaar gemaakt hadden om met mekaar te communiceren zegt een moeder bijvoorbeeld:

"Maar ik vond dat wel fijn dat die van het zesde leerjaar dat gemaakt hadden met elkaar - Het is wel een hechte groep."

Toch is er ook **angst en twijfel**. Het idee dat iedereen alles ziet, mensen teveel blootgeven van zichzelf en dat internet ook ongewenste beelden kan tonen, maken de ouders ook wel ongerust.

"Ze gaan zelf opzoeken doen he, en dan komen ze vrouwonvriendelijke dingen tegen en dan moet je dat toch in de gaten houden vind ik."

Sociale media en Facebook in het bijzonder worden ook wel als een probleem in de opvoeding gezien. Ouders vragen zich af, of hun kinderen daar niet te jong voor zijn.

"Dus ik was niet zo een fan toen mijn dochter dan ook op Facebook wou. Dan denk ik, ik vind haar gewoon nog te jong"

Sommige ouders geven zelfs aan dat ze het niet alleen voor kinderen problematisch vinden, maar ook voor volwassenen.

"En softwarematig dan. Ze kunnen gewoon uwe camera terug opzetten en meevolgen wat gij thuis aan het doen zijt. Ik heb er zelf ook schrik voor. Voor mijn kinderen, maar ook voor mezelf."

Opvallend is dat de **attitudes niet dezelfde zijn voor verschillende sociale media**. Met name Facebook wordt meer besproken en lijkt problematischer in de ogen van ouders dan andere sociale media. Zo geven ouders aan dat ze er geen probleem mee hebben dat kinderen chatten via

Snapshot of Google Plus, maar dat ze er tegelijkertijd niet mee instemmen dat hun kind een profiel aanmaakt op Facebook.

“Ja, maar daar hebben ze Snapshot voor tegenwoordig. Ik vind dat best goed.”

“Ik heb haar dan een account op google plus gemaakt. Dat kan ik wat beter overzien.”

Ouders maken zich zorgen over **privacy** die te grabbel gegooid wordt op sociale media, het enorme bereik ervan en de onuitwisbaarheid. Het is moeilijk te overzien welke gevolgen het plaatsen van een bericht op sociale media allemaal kan hebben.

“Zij beseffen de draagwijdte niet van hun acties op Facebook. Ze zitten er wel op maar ze beseffen niet hoe ver dat reikt.”

Ook vinden ouders het moeilijk om **hun eigen rol** te bepalen in communicatie op sociale media naar de vrienden en vriendinnen van hun kinderen toe. Enkele ouders geven aan door leeftijdsgenoten van hun kinderen aangesproken te worden via sociale media en hebben daar toch een vreemd gevoel bij. Kan dat? Mag dat? Wat zullen andere ouders daar van denken?

“Maar wat ik dan wel vind zo met Facebook. Dan ziet ge zo 's avonds heel laat nog berichten van “Hey, ben jij de mama van r.?” En dan heb ik zoiets van, wat moet ik hiermee? Want als die ouders dat dan controleren denken die misschien van, he die mama zit midden in de nacht met ons kind te chatten? Ik zet het dan maar af.”

Ook cyberpesten, de zucht naar meer “vind-ik-leuks” en de invloed daarvan op de ontwikkeling van het **zelfbeeld** van kinderen baren ouders zorgen.

“Ik vind het ook iets gevaarlijks naar groei van eigenwaarde toe. Hoeveel vrienden dat je hebt en zo. Dat heeft toch te maken met je gewaardeerd voelen. Als mensen niet reageren op je posts, dan kan dat net hetzelfde zijn als in de klas buitengesloten worden.”

Financiële risico's laten de ouders niet onberoerd. Betalen op internet wordt dermate gemakkelijk gemaakt, dat ouders angst hebben dat hun kind op een dag, zonder dat ze het weten, misschien een fortuin uitgeeft op internet.

“Maar waar ik me wel wat zorgen om maak, is ook, als het over geld gaat en zo. Daar ben ik wel bang voor.”

Ouders vragen zich af wat blootstelling aan **expliciete beelden** van geweld en seks met hun kind doet. Sommige ouders relativeren dit. Anderen hebben toch serieuze bedenkingen. Sommige ouders verbieden daarom sommige spelletjes, maar anderen staan hun kinderen toch toe, ondanks

hun bedenkingen, om gewelddadige games te spelen, ook al weten ze dat de aanbevolen leeftijdsgrenzen veel hoger ligt.

“Ja, GTA 5 spelen ze, iemand schoppen, achteruit rijden en dan nog eens met de auto erover rijden.”

Gehanteerde methodes door ouders

Veel ouders vinden dat **praten en bewust maken** een goede aanpak is. De ouders lijken hier ook weinig moeite mee te hebben. Als je een goede en open relatie hebt met je kind dan lukt dat wel, vinden ze. Enkel wanneer kinderen nog jong zijn, is het moeilijker om met kinderen over risico's te spreken op een manier dat ze het begrijpen.

“Wat ik heb gedaan, met die twee jongens van mij, is dat we toch zeker een gesprek van twee uur gehad hebben toen ze op Facebook gingen. Wat doe je wel? Wat doe je niet?”

Sommige ouders zijn ook **bevriend** met hun kind op sociale media en zien dit als een goede manier om een oogje in het zeil te houden of een gesprek op gang te brengen. Om hun kinderen beter te kunnen begeleiden, spijkeren ouders hun eigen vaardigheden bij of worden ze zelf actief op sociale media.

“Ja, ik heb ook speciaal FB aangemaakt om te kunnen volgen wat mijn zoon deed.”

“Maar ik vind het wel een goed idee dat we als ouder nog eventjes vrienden kunnen zijn, alleen al maar om te zien, wie zijn hun vrienden. Als je dan ziet dat jouw dochter of zoon constant vrienden toevoegt uit de straat of ouderen. Dan kan je daar ook op inspelen. Dan kan je vragen, waarom voeg je die of die toe.”

Ouders proberen hun kinderen, zeker wanneer ze nog jong zijn, te **controleren**. Ze controleren de zoekgeschiedenis of loggen in met hun wachtwoord. Toch vinden de meeste ouders dat je beter niet stiekem controleert en dat teveel controle ook negatieve effecten kan hebben.

“Toen ze kleiner waren controleerde ik ze wel. Toen had ik ook hun paswoord en keek ik de geschiedenis na. Dat soort dingen.”

“Ik zeg ze de regels en dan zeg ik ook, ik ga af en toe eens gewoon bij je komen zitten. Dus ze weten wel dat ik kom kijken. Dan zitten we samen. Nee, ik zal dat nooit stiekem doen.”

Filters blijken niet zo een groot succes. Sommige ouders zijn principieel tegen en ouders die er al mee experimenteerden geven aan dat ze zelden het gewenste effect bereiken. Toch geven enkele ouders ook aan hier meer over te willen weten.

“Och ja, ik heb al met zoveel filters geprobeerd, maar dat werkt van geen kanten. Je krijgt dat niet ingesteld dat dat werkt.”

“Die filters daar ben ik een beetje op tegen, want in de echte wereld gebeurt er ook altijd wat en dan moeten ze ook weten hoe ze daar mee om moeten gaan.”

Sommige ouders proberen kinderen **alternatieven** aan te reiken, wanneer ze iets niet toestaan.

“Maar ik heb dan wel een alternatief moeten zoeken dat ze dan toch kon chatten met haar vriendinnen. Ik heb haar dan een account op google plus gemaakt.”

Ouders maken ook **afspraken** met hun kinderen, bijvoorbeeld over hun smartphone bij het slapen gaan of over de leeftijd waarop ze bepaalde dingen mogen.

“Daar hebben we wel een duidelijke afspraak over. Die smartphone blijft onder!”

“Maar daar zijn ook regels voor. Facebook heeft gewoon een bepaalde regel, 14 jaar, regels zijn er niet voor niets.”

We zouden ook onze **voorbeeldfunctie** niet mogen vergeten, vinden enkele ouders. Wat je doet maakt meer indruk dan wat je zegt.

Daarnaast laten ouders het geregeld ook gewoon los. Vanuit de gedachte dat het niet altijd zo goed is voor de ontwikkeling van kinderen als je teveel wil beschermen en controleren enerzijds, en vanuit het besef dat het ook niet allemaal te controleren valt, accepteren deze ouders dat beetje bij beetje **loslaten** ook bij opvoeding hoort.

“Ja, we zullen moeten accepteren dat we niet meer alles kunnen controleren. Dat alles toegankelijker is geworden en dat we onze opvoedende rol heel anders moeten invullen.”

Sommige ouders zien zichzelf zelfs niet bij machte om het mediagedrag van hun kinderen te beïnvloeden. Zij laten eerder los vanuit een gevoel van **machteloosheid**.

“Mijne zoon heeft meer dan één account. Ge kunt dat niet bijhouden.”

Struikelblokken in de media-opvoeding van kinderen

Het verschil in digitale vaardigheden van ouders en kinderen speelt een rol. Niet alle ouders vinden zichzelf even digitaal vaardig. Zowel binnen de groep “niet-vaardigen” als binnen de groep “vaardigen” zijn er ouders die denken dat het moeilijker is in opvoeding wanneer je zelf minder

vertrouwd met digitale media. Wat betreft sociale media, is het opvallend dat de ouders die zelf vertrouwd zijn met bijvoorbeeld Facebook, zich meer zorgen lijken te maken hierover en eerder geneigd zijn hun kind te verbieden een profiel te maken voor 13 jaar, dan de ouders die zelf niet op Facebook zitten. Een andere opvallende vaststelling is dat in één focusgroep-gesprek enkele ouders die zelf weinig tot geen gebruik maken van sociale media aan het begin van de avond stelden dat hun kind daar nog niet mee bezig was en dat later op de avond bleek, dat alle kinderen van deze klas samen in een Facebook-groep zaten, die ze zelf gemaakt hadden.

“Ik denk dat dat heel belangrijk is, ik denk dat ouders die er niet veel mee bezig zijn, dat dat net een risico is. Als ik kijk naar mijn eigen vrouw, die zat er eerst niet op, maar die had ook zo iets van, ach wat kan er nou mis mee gaan? Want dat wist ze niet.”

De **digitale kloof** wordt bijgevolg wel eens als een struikelblok ervaren. Kinderen blijken soms vaardiger te zijn dan ouders, vooral als het op het **ontduiken van de ouderlijke controle** aankomt.

“Ja, mijne zoon, die had mij er ook gewoon afgegooid, maar ik wist dat gewoon niet. Dat heeft volgens mij een hele tijd geduurd voor ik dat door had.”

“Ja, of ze maken lijsten. Eén voor de vrienden en één voor de papa. En dan delen ze hun interessante dingen met de vrienden en af en toe delen ze eens iets met iedereen, dat jij dan ook mag zien. En dan denk je dat het allemaal wel snor zit. Zij zijn eigenlijk veel sneller met die dingen weg dan wij.”

Ook de **jonge leeftijd** van kinderen wordt als een struikelblok ervaren. Kinderen komen al jong met de vraag om op sociale media te mogen. De meeste ouders rapporteren 10-11 jaar als het moment waarop de vraag voor het eerst gesteld wordt. De motivatie van deze kinderen is eenvoudig en duidelijk. Hun vrienden zitten op sociale media en daar willen ze mee chatten.

“Mijn dochter is 11. Ze wil sinds vorig jaar op Facebook. Omdat haar vriendinnetjes daarop zitten.”

Ouders hebben hier begrip voor maar weten tegelijkertijd dat sociale media ook meer bevatten dan chatten met vrienden alleen. Net die jonge leeftijd van kinderen maakt het moeilijk om daar een goed gesprek over te hebben met je kind, zeggen sommige ouders.

“Het is vooral moeilijk dat toegang tot sociale netwerken precies net iets te jong komt. Gelijk iemand die naar het middelbaar gaat, daar kan je al een gesprek mee hebben, die hebben al voorlichting gehad. Maar als ze 10 jaar zijn, ze hebben nog geen idee van gevaar. Hoezo? Daar zijn mensen met slechte bedoelingen?”

Een volgend struikelblok dat ouders aangeven is dat volwassenen ook nog niet alles goed kunnen bevatten. Er is toch nog een **algemeen gebrek aan inzicht**, vinden ze.

“Daar zijn hele etiquetteregels over voor volwassenen. Daar zijn hele discussies over. Als het zo moeilijk is voor volwassenen, ja dan denk ik zeker dat je dat van je kinderen kan verwachten.”

Een laatste struikelblok is een **machteloos gevoel** dat sommige ouders meedragen met betrekking tot het internet. Het idee dat het te groot, te veel en te onvoorspelbaar is, en dat hetgene zij zelf aan kinderen meegeven hierover slechts een druppel op een hete plaat is. Op één of andere manier zou de overheid hierin toch ook verantwoordelijkheid moeten nemen, vinden ouders. De risico's van internet zijn soms niet van die aard dat ze met opvoeding aangepakt kunnen worden. Sommige dingen zouden er gewoon niet op mogen komen.

“Heel dat internet, dat is een grote zee . Miljarden graden en ik kan er toch maar vijf uitfilteren. Al die andere miljoenen daar kan ik toch niets aan doen. Ik kan de grote lijnen meegeven aan mijn zoon. Maar ik weet dat dat toch een keer gaat fout lopen. Dat gaat mislukken. Hij gaat dat toch moeten leren.”

De rol van het onderwijs

Uit de focusgroepen bleek ook dat de ouders verwachten dat het onderwijs media-opvoeding opneemt. School, de schoolagenda en de schooltas zijn goede kanalen om ouders te informeren. Ook wenden ouders zich gemakkelijk tot **leerkrachten** met opvoedingsvragen.

“Ik heb dan op school de juffrouw aangesproken, en dan hebben ze daar ook in de klas over gesproken, over sociale netwerken in de brede zin. En dat heeft toch wel wat geholpen.”

“Ik vind het meer iets voor op school. Ik ga daar thuis geen uur mee bezig zijn.”

Bekendheid Child Focus

De ouders kennen Child Focus vooral als stichting voor vermiste kinderen. Dat Child Focus ook rond e-safety werkt is bij hen niet bekend. Ze kennen noch de website clicksafe.be, noch de hulplijn 116 000. De ouders geven aan wel blij te zijn met deze informatie. Het is nuttig om te weten waar je terecht kan als je een probleem of vragen over media-opvoeding hebt. Dit zou best beter bekend gemaakt mogen worden, vinden ze. De sticker met vermelding van de hulplijn en website is in dit opzicht een erg nuttige tool.

Beoordeling van de tools

Jungle Web:

Beschrijving:

Jungle Web is een educatief bordspel waar snelheid, observatie en kennis rond een veilig en verantwoord internetgebruik centraal staan. Jungle Web stimuleert, met behulp van 48

speelkaarten, symbolen, uitdagingen en vragen, een positieve dialoog binnen het gezin rond de online activiteiten van jongeren. (Bastiaenen, Broothaerts, & Van den Abeele, 2014)

Bespreking:

Binnen de focusgroepen vonden de meeste ouders "Jungle Web" leuk, maar denkt slechts een minderheid (4 van de 13) het ook thuis te gebruiken. (Nijst, Transcript Focusgroep Ouders & e-Safety 1, 2014) (Nijst, Transcript Focusgroep Ouders & e-Safety 2, 2014)

Pluspunten:

- Inhoudelijk sterk en interessant
- Ouders en kinderen kunnen samen spelen
- Ouders kunnen zelf veel leren
- Kinderen kunnen tonen wat ze al kunnen

Werkpunten:

- Context waarin spel wordt ingezet moet juist zijn: ouders zien dit eerder werken in een schoolomgeving, of tijdens een evenement waarbij er "kind-ouder" - teams gevormd worden, dan in hun eigen huiskamer.
- Competitie-element zou beter uitgewerkt mogen. Spelletjes spelen is pas leuk als je echt wil winnen!
- Af en toe belerend van toon

E-Safety kalender:

Beschrijving:

Deze weekkalender maakt ouders wegwijs in de digitale leefwereld van hun kinderen. Elke week doet de kalender een internetterm uit de doeken, in combinatie met een leuke tip en een grappige illustratie. De perfecte manier om als ouder meer te weten te komen over jongeren en internet en hen te laten zien hoe ze op een verantwoorde en veilige manier kunnen omgaan met dit medium. (Bastiaenen, Broothaerts, & Van den Abeele, 2014)

Bespreking:

Binnen de focusgroepen kan het kalender-idee wel op veel bijval rekenen maar kan de uitwerking volgens de ouders nog beter.

Pluspunten:

- Dagelijks gebruik
- Repetitieve boodschappen
- Korte boodschappen
- Inhoudelijk sterk en interessant

Werkpunten:

- Vorm is niet handig: liever muurkalender (enkele moeders prefereren een agenda, vaders een app.)
- Groter formaat (minstens A4)
- Telefoonnummer 116 000 en website clicksafe.be vermelden op elk blad

- De deelnemende ouders zijn niet zo tevreden over volgend advies op de glossary. Ze vinden het onduidelijk en weten niet zo goed wat ze hier mee moeten:

“Facebook is verboden onder 13 jaar. Aan jou om te beslissen: ofwel pas je deze leeftijdsgrens toe en maakt je kind misschien zonder je medeweten een profiel aan, of je kan samen kijken hoe het zit met de privacy-instellingen, wat de valkuilen zijn en hoe je nu precies een profiel aanmaakt.” (Child Focus, 2015)

Conversation Starter:

Beschrijving:

Deze tool geeft advies en tips en kan gebruikt worden door ouders die een open dialoog willen aangaan met hun kind(eren) over een veilig en verantwoord internetgebruik. De conversation starter werkt met voorbeeldvragen, situatieschetsen en een lijst van activiteiten die inspireren om samen iets te doen. (Bastiaenen, Broothaerts, & Van den Abeele, 2014)

Bespreking:

Sommige ouders zien informatie via een dergelijk blad in de boekentas van hun kind wel zitten. Eén ouder noemt het zelfs het meest nuttige van de getoonde tools. Sommige ouders geven echter ook toe dat dergelijke papieren bij hun snel in de vuilemmer belanden.

Pluspunten:

- Eenvoudig
- Makkelijk te verspreiden
- Kosten efficiënt

Werkpunten:

- Teveel tekst, kan nog bondiger
- Inhoudelijk mist er iets voorafgaand: “Waarom moet je met je kind praten over internet?”
- Telefoonnummer hulplijn toevoegen
- Niet opvallend genoeg

2.3. Aanvullend interview Child Focus

Tijdens de focusgroepen gaven enkele ouders aan het moeilijk te hebben op het moment dat kinderen vragen om op Facebook te willen, terwijl ze daar volgens de ouders nog te jong voor zijn. Het gaat hier om kinderen van 10-11 jaar. Facebook zelf zet de minimumleeftijd voor het aanmaken van een profiel op 13 jaar, maar deze regel blijkt in de praktijk vaak te worden omzeild. Ook zagen we in de focusgroepen ouders van kinderen met dezelfde leeftijd, die kinderen wel toestonden gebruik te maken van Facebook, soms zelfs ongecontroleerd en niet begeleid. In een focusgroep zagen enkele ouders het advies dat Child Focus geeft op de e-Safety kalender 2015 in verband met de leeftijdsgrens op Facebook:

“Facebook is verboden onder 13 jaar. Aan jou om te beslissen: ofwel pas je deze leeftijdsgrens toe en maakt je kind misschien zonder je medeweten een profiel aan, of je kan samen kijken hoe het zit met de privacy-instellingen, wat de valkuilen zijn en hoe je nu precies een profiel aanmaakt.”
(Child Focus, 2015)

De ouders beoordeelden dit advies als niet erg nuttig. Ze weten niet goed wat ze er mee aan moeten en sommige ouders keuren het zelfs af.

“Dat is alsof het BIVV (Belgisch Instituut Voor Verkeersveiligheid) zou zeggen dat wanneer het signaal klinkt, de slagbomen gaan sluiten, maar dat het aan jou is om te zien of je nog snel wil oversteken of niet.”

Het advies van Child Focus is nochtans niet uit de lucht gegrepen. Binnen de sector staan zij zeker niet alleen met deze visie. Onder andere de website van Klasse.be (Klasse, 2014) en de Nederlandse website Mediaopvoeding.nl (Pardoen, 2012) verstrekken ouders een gelijkaardig advies. Ook zij vinden dat ouders best samen met het kind een profiel maken, ook als het kind jonger dan 13 jaar is, omdat het kind het anders misschien stiekem doet. In een interview met Katrijn Van den Abeele, projectmanager bij Child Focus kwam ik meer te weten over hoe dit advies tot stand gekomen is en welke visie er achter zit. (Van den Abeele, 2015)

Via de hulplijn 116000 kreeg Child Focus vragen van ouders over deze problematiek. Ouders met dezelfde vragen als de ouders uit de focusgroep. Hoewel de wettelijk toegestane leeftijd 13 is, vragen kinderen van 10 en 11 jaar reeds naar een Facebookprofiel en ouders weten niet meteen of dat wel een goed idee is. Ook merkten de projectmedewerkers van Child Focus op dat binnen lagere scholen die ze bezochten in het kader van vormingsprojecten heel wat kinderen in de praktijk al actief waren op Facebook. Vanuit deze signalen besloot Child Focus een advies te formuleren voor de website clicksafe.be, en later op de e-safety kalender 2015. (Van den Abeele, 2015)

Vanuit de expertise in het gedrag en attitudes van jongeren die Child Focus opgebouwd heeft, was te verwachten dat jongeren een strikt verbod graag zouden negeren en vervolgens op eigen houtje toch een profiel aanmaken en liegen over hun leeftijd. Dat jongeren of kinderen het stiekem doen is niet wenselijk. Dan heb je helemaal geen zicht meer op wat er gebeurt en kan je ook niet helpen wanneer het mis loopt. De kans dat ze je hulp komen vragen is ook heel klein als je je op voorhand negatief opstelt. Vanuit deze gedachte leek het beter om een genuanceerd advies te geven aan ouders. Vandaar de toevoeging “aan jou om te beslissen, ofwel pas je deze leeftijdsgrens toe en maakt je kind zonder je medeweten een profiel aan of je kan samen kijken.” (Van den Abeele, 2015)

Dit advies werd echter door sommige mensen geïnterpreteerd alsof Child Focus het een goed idee vindt dat jongere kinderen al een Facebookprofiel hebben, maar dat is geenszins het geval. Vooreerst heeft de aangeraden leeftijdsgrens van 13 jaar een legaal juridische basis. Facebook valt onder de Amerikaanse wetgeving en deze verbiedt het verkopen van persoonsgegevens voor commerciële doeleinden van kinderen jonger dan 13 jaar. Daarom staat Facebook enkel personen

boven deze leeftijd toe om een profiel aan te maken. Daarnaast, en dat is voor Child Focus nog belangrijker, heeft het ook te maken met vaardigheden en rijpheid. Jongeren van 10 of 11 jaar kunnen risico's nog niet op dezelfde manier inschatten als een 14-jarige. Dus ook Child Focus ziet kinderen liever niet te vroeg op sociale media zoals Facebook, maar als het dan toch gebeurt, liever met de begeleiding en het medeweten van ouders, dan stiekem. Ondertussen heeft Child Focus zijn advies op de website clicksafe.be aangepast, om die nuance toch te verduidelijken. (Van den Abeele, 2015)

Aan kinderen en jongeren geeft Child Focus eerst en vooral het advies om de vraag te communiceren aan de ouders. Ook probeert Child Focus kinderen en ouders toe te leiden naar sociale netwerken die wel geschikt zijn voor die leeftijd zoals bijvoorbeeld het Ketnet platform. Dat is een van de populairste platforms in België en kinderen kunnen daar vergelijkbare dingen doen, maar veel veiliger. Bovendien krijgen ze op zo een platform ook proactief tips, zowel naar ouders, als kinderen toe. (Van den Abeele, 2015)

Er zijn ook andere sociale media zoals Snapchat, Instagram, Google+ waar een leeftijdsgrens geldt. Toch krijgt de hulplijn van Child Focus hier beduidend minder vragen over van ouders. Als er vragen over deze platformen zijn dan is het eerder inhoudelijk, of nadat er reeds ongewenst foto's gelect zijn. Hoewel we weten dat ook op deze platformen 10 en 11-jarigen reeds actief zijn, en veiligheid op deze platformen ook niet gegarandeerd is lijken ouders zich er minder druk om te maken. (Van den Abeele, 2015)

Op de vraag waar ouders rekening mee moeten houden als ze beslissen of ze er al dan niet mee instemmen dat hun kind een sociale media profiel aanmaakt denkt K. Van den Abeele aan volgende tips:

1. Kind factoren: Vaardigheden en rijpheid. Er is veel verschil tussen kinderen op die leeftijd. Sommigen staan verder dan anderen. Ouders kunnen dat het best inschatten.
2. 10 minuten regel: "Als je 200 vrienden hebt, zijn die allemaal even belangrijk? Mogen die allemaal even veel weten? Trek een keer samen cirkels. Wie zijn echt goede vrienden? Wie ken je van waar? Wie zijn gewoon kennissen? Wij hebben zoiets als de 10 minuten regel op sociale media. Wij zeggen altijd tegen jongeren: als je iemand 10 minuten gezien hebt in het echte leven, zou je hem kunnen toevoegen op sociale media."
3. Auteursrecht en recht op afbeelding bespreken: Het is belangrijk dat kinderen weten dat ze personen om toestemming moeten vragen alvorens foto's online te zetten, en dat ze ook weten dat zij het recht hebben om te eisen dat foto's van hen verwijderd worden wanneer ze geen toestemming gegeven hebben.
4. Belang van respect voor elkaar
5. Technische basis: Kinderen zouden op zijn minst zelf privacysettings moeten kunnen installeren
6. Voorbeeldfunctie: Ouders moeten zelf ook correct gedrag stellen op sociale media. Wat je doet heeft meer impact dan wat je zegt.
7. Kritische zin: Kinderen moeten weten dat niet alles wat op sociale media of op internet verschijnt ook waar is.
8. Boodschap meegeven dat ze naar jou of naar leerkracht toe moeten komen als er iets mis loopt of verdacht uitziet.

9. Positief luik: Dat mogen ouders niet vergeten. Praten over positieve mogelijkheden en interesse tonen.

“De hele erge cases, dat zijn ook maar uitzonderingen. Wij werken daar rond, wij doen daar preventie over, maar het is niet zo dat schering en inslag is. Dus daar moeten we ook duidelijk zijn, dat kinderen mensen echt nog wel mogen vertrouwen, ook online. Ze moeten gewoon een scherpe bril ophouden. Dat is ook belangrijk vinden wij.” (Van den Abeele, 2015)

3. Veranderingsdoelen

3.1. Ouders nog beter ondersteunen in beslissingsproces

De vraag van kinderen om op sociale media te mogen, nog voor ze de wettelijk vereiste leeftijd bereikt hebben, en hoe daarmee om te gaan, was een beladen onderwerp in de focusgroepen. Dit thema bleek in meerdere gezinnen te spelen wanneer kinderen de leeftijd van 10 – 11 jaar bereiken. Sommige ouders vonden het advies van Child Focus hieromtrent ontoereikend. In deze bachelorproef zoeken we een meer adequate manier om ouders in deze materie te adviseren, zodat ze zich werkelijk gesteund weten en voldoende geïnformeerd voelen.

3.2. Sensibilisering op macroniveau

Ouders willen hun rol wel opnemen binnen de media-opvoeding, maar vragen zich tegelijkertijd af hoe groot hun inbreng is. Het internet en alles wat er dagelijks op geplaatst wordt, is niet te overzien of te controleren. Ouders voelen zich hierin niet gesteund door de overheid. Er is bovendien, melden ze, sprake van een algemeen gebrek aan inzicht, ook bij volwassenen. En net die volwassenen zouden een voorbeeldfunctie moeten invullen.

Ik kan ouders in deze gedachte volgen en wil daarom binnen deze bachelorproef ook naar manieren zoeken om alle volwassenen, niet enkel ouders, op te roepen tot een verantwoord gebruik van internet, en sociale media in het bijzonder. Sociale media hebben ervoor gezorgd dat wij allemaal samen het internet maken. Misschien kunnen wij ook allemaal samen deze macht gebruiken om het internet veiliger te maken.

Te vaak zien wij sociale media nog als een communicatiekanaal dat exclusief voor volwassenen toegankelijk is. We weten nu echter dat dit niet langer de realiteit is. De nood aan een algemeen verhoogd bewustzijn dat sociale media geen private communicatiekanalen zijn, maar wel een publieke ruimte waar ook kinderen en jongeren vertoeven, dringt zich op.

Kinderen en jongeren spiegelen zich aan ons gedrag in deze publieke ruimte. Het doel van deze bachelorproef is dan ook dat het een aanzet en inspiratiebron kan zijn voor volwassenen in onze samenleving om goede rolmodellen voor kinderen op sociale media te zijn.

4. Literatuurstudie

4.1. Opgroeien met sociale media, een ontwikkelingspsychologische invalshoek

4.1.1. Inleiding

Om te weten hoe we ouders kunnen ondersteunen is het ook belangrijk om te weten wat de invloed is van sociale media op hun kinderen. Daarom start ik mijn literatuurstudie vanuit de invalshoek van kinderen. Allereerst zal ik proberen af te bakenen over welke kinderen het hier gaat. Zijn het wel kinderen? Of zijn het jongeren? In welke fase zitten deze jonge mensen en voor welke ontwikkelingstaken staan ze? Ook zal ik een omvang schetsen van de problematiek. De cijfers tonen duidelijk aan dat het hier niet gaat om een marginaal randfenomeen. Maar liefst 35% van de Vlaamse 9-12-jarigen heeft een Facebookprofiel. Nochtans kan je pas een profiel maken wanneer je 13 jaar of ouder bent. Maar hoe zit dat dan? Gaat dat louter om juridische regels of zijn er andere potentiële risico's voor deze kinderen? Ik breng de potentiële risico's van opgroeien met sociale media in kaart, ondersteund door recent cijfermateriaal. En welke impact kunnen sociale media hebben op de ontwikkeling van jonge mensen? Wat kan er allemaal fout gaan enerzijds, maar anderzijds ook: leggen we niet teveel nadruk op risico's? Verdienen de kansen die jonge mensen dankzij sociale media krijgen niet evenveel aandacht? Sociale media geven jonge mensen ook mogelijkheden om hun identiteitsontwikkeling te ondersteunen en om de sociale contacten met peers te onderhouden die net zo nodig zijn voor een gezonde ontwikkeling.

4.1.2. Kinderen of adolescenten?

Een ouder uit de focusgroepen merkte op :

“Het is vooral moeilijk dat toegang tot sociale netwerken precies net iets te jong komt.”

Wat deze ouder aanvoelt is dat zijn kind van 10j. nog een kind is, maar door internet en sociale media behandeld wordt als een volwassene. Ook Livingstone en Bulger erkennen dit als een probleem. Helaas is het internet blind voor leeftijd, stellen ze, en behandelt het internet iedereen op dezelfde manier, en dus ook kinderen als volwassenen. Er wordt geen rekening gehouden met hun **“zich nog ontwikkelende capaciteiten”**. (Livingstone & Bulger, 2014)

Uit ons onderzoek is gebleken dat een groep kinderen deelneemt, of vraagt om te mogen deelnemen aan sociale media nog voordat ze de wettelijk bepaalde leeftijd van 13 jaar bereiken. Kinderen uit deze leeftijdsgroep zitten in een **overgangsfase** tussen kind en jongere en dit gaat niet voor ieder kind in hetzelfde tempo. Het is dit gegeven dat aan de basis ligt van ons probleem en ons verhindert een pasklaar antwoord te bieden. In de literatuur en preventie-adviezen gaat het ook vaak over kinderen of over jongeren. Maar onder welke categorie plaatsen we deze groep van 10-, 11- en 12-jarigen? Dat is niet zo duidelijk, en afhankelijk van in welke groep je ze categoriseert zal je ook andere aanbevelingen en bevindingen in studies tegenkomen.

Ik heb er voor gekozen om dit onderzoek heel specifiek toe te spitsen op 9- tot 12-jarigen en hen,

bij gebrek aan betere benaming, te benoemen als "**jong-adolescenten**", goed wetende dat een deel kinderen uit deze groep nog geen adolescentiefase bereikt heeft. Belangrijk om in het achterhoofd te houden, blijft dus de grote diversiteit binnen deze groep.

4.1.3. Hoeveel van deze jong-adolescenten nemen deel aan sociale media?

Het argument bij uitstek om ouders te overtuigen is te beweren dat alle leeftijdsgenoten het ook al mogen. Ook in de focusgroepen kwam dit naar voren. Ook werd daar gezegd dat je dat niet altijd te letterlijk mag nemen. Als je dat na zou vragen, beweerde een ouder, dan blijkt het misschien over 1 of 2 klasgenoten te gaan. Hoeveel van deze jong-adolescenten nemen nu echt deel aan sociale media?

Hoewel de minimumleeftijd voor Amerikaanse sociale netwerksites als Facebook, Google+ en Youtube 13 jaar is, blijkt deze grens in de praktijk niet gerespecteerd te worden. Het apestaartjaren-onderzoek uit 2014 bevestigt dat jong-adolescenten (9-12j.) al vroeg beginnen met sociaal netwerken. De drukst bezochte websites door deze leeftijdsgroep zijn YouTube, Facebook en Ketnet. 43,3% van deze jong-adolescenten heeft een Ketnetprofiel, 41,7% een YouTube- en 35% een Facebookprofiel. Wettelijk gezien is enkel Ketnet toegankelijk voor deze leeftijdsgroep. (Van Waeg, Van Hoecke, Demeulenaere, & D'hanens, 2014)

Het "Net Children Go Mobile" – onderzoek bevestigt dit. Volgens hen heeft 55% van de Belgische 11- en 12-jarigen een profiel op een sociaal netwerk. In vergelijking met Europese cijfers is dit volgens het Net Children Go Mobile – onderzoek echter laag. Vanuit Europees perspectief worden Belgische kinderen gezien als hoofdzakelijk beperkt door restricties. M.a.w. zouden volgens onderzoek van EU Kids Online de meeste Belgische ouders ervoor kiezen om hun kinderen restricties op te leggen in verband met mediagebruik. Dit zegt echter niets over het aantal kinderen dat het verbod van ouders weet te omzeilen. (Vandoninck, d'Haenens, & Ichau, 2014)

Ander onderzoek bevestigt dat in Europa maar liefst 1 op 5 kinderen tussen 9j. en 12j. de leeftijdsgrens omzeilen om een Facebook-account aan te maken en dat 60% van de Europese 12-jarigen een Facebookprofiel heeft. (O'Neil, 2013)

Het Apestaartjaren-onderzoek signaleert een verschuiving naar meer mobiel gebruik van internet. 12 jaar blijkt een scharnierleeftijd te zijn voor het bezit van een eigen gsm. Rond deze leeftijd krijgen de meeste kinderen hun eerste gsm. Maar ook 59,7% van kinderen tussen 9j. en 12j. bezit al een gsm. 34% van die groep jong adolescenten met gsm gebruikt deze om te chatten en 23% van hen gebruikt de gsm ook om zijn profielpagina aan te maken. Met andere woorden, deze jong adolescenten zijn actief op sociale media vanop hun eigen mobiele toestel. (Van Waeg, Van Hoecke, Demeulenaere, & D'hanens, 2014)

Ook "Net Children Go Mobile" bevestigt de scharnierleeftijd. 11j. is de gemiddelde leeftijd voor het krijgen van een eigen gsm. 13j. is de gemiddelde leeftijd voor het krijgen van een eigen smartphone. Wel zegt dit onderzoek dat jonge kinderen voornamelijk thuis, op het eigen wifinetwerk, online gaan met dit toestel. Het is dus niet zo dat deze jong adolescenten al massaal buitenshuis gebruik maken van sociale media. (Vandoninck, d'Haenens, & Ichau, 2014)

Doordat het Apestaartjaren-onderzoek om de twee jaar nieuwe gegevens verzamelt, kunnen we ook enkele trends in het sociale mediagebruik vaststellen. Zo kunnen we zeggen dat het gebruik van sociale netwerken de afgelopen jaren persoonlijker geworden is. Jongeren blijken steeds vaker de voorkeur te geven aan platformen als Whatsapp, Instagram en Snapchat om in kleine groepen, met een beperkt aantal contacten te communiceren. (Van Waeg, Van Hoecke, Demeulenaere, & D'hanens, 2014) We merkten in ons eigen onderzoek reeds, dat ouders positiever tegenover deze platformen staan dan tegenover meer publieke sociale mediaplatformen zoals Facebook, maar uit het interview met K. Van den Abeele onthouden we ook dat deze platformen niet noodzakelijk minder risico inhouden. Bij de jong-adolescenten is deze trend tot nog toe minder zichtbaar. Wel is bij de jong adolescenten Ketnet de afgelopen twee jaar enorm populair aan het worden. Ketnet wordt wel vrij goed gemodereerd en is afgestemd op een jong publiek. Ook worden er op Ketnet proactief e-Safety tips gegeven aan kinderen en ouders. (Van den Abeele, 2015)

4.1.4. Welke potentiële risico's lopen deze jong-adolescenten?

Cyberpesten

Cyberpesten kunnen we omschrijven als herhaalde en intentionele agressie, waarbij gebruik gemaakt wordt van technologische middelen zoals telefoon of internet. Van alle online risico's heeft cyberpesten de meest negatieve impact, en veroorzaakt hij het meeste stress. (Vandoninck, d'Haenens, & Ichau, 2014) Sociale media bij uitstek, lenen zich tot deze manier van pesten.

Cyberpesten kan een verderzetting zijn van offline pesten en dus ook bij dit risico is offline kwetsbaarheid een voorspellende factor voor online kwetsbaarheid. Wie op school of elders gepest wordt, loopt dus ook meer kans om slachtoffer te worden van cyberpesten. (Subrahmanyam & Smahel, 2011)

Deze vorm van pesten is vaak ingrijpender en wordt negatiever ervaren doordat het via verschillende kanalen kan en ook na schooltijd doorgaat. (Vandoninck, d'Haenens, & Ichau, 2014) Deze slachtoffers zijn hun veilige thuishaven kwijtgeraakt.

Wanneer het om cyberpesten gaat blijken jong adolescenten meer risico te lopen dan jongeren. 22% van de 9- en 10- jarigen gaf aan het afgelopen jaar online gepest te zijn tegenover 10% van de 15- jarigen. (Vandoninck, d'Haenens, & Ichau, 2014)

Schending van privacy

Jong adolescenten beschermen hun privacy niet goed genoeg. In Europa zou meer dan een kwart van de jong adolescenten die actief zijn op sociale media een volledig publiek profiel hebben, dat niet wordt afgeschermd. Verder zegden 45% van de 11- en 12-jarigen zelfs niet te weten hoe je privacy kan instellen. Tegen dat jongeren 15 - 16j. zijn lukt dat wel. (O' Neil, 2013)

Op basis van deze gegevens suggereert O' Neil dat toename in leeftijd jongeren vaardiger maakt. De vraag is echter of het verschil in vaardigheden teweeg gebracht wordt louter door het verschil in leeftijd of door meer ervaring met sociale netwerken.

In het Vlaamse onderzoek had 22,1% van de jong adolescenten een volledig publiek profiel en gaf 16,3% van hen aan de privacy-instellingen niet te kennen. (Van Waeg, Van Hoecke, Demeulenaere, & D'hanens, 2014)

Sexting

Sexting definiëren we als het versturen van seksueel getinte boodschappen of beelden. Vaak gebeurt dit onder peers en als onderdeel van het normale experimenteren met de seksuele identiteit. Op zich zijn deze boodschappen niet schadelijk, maar er kunnen wel schadelijke gevolgen zijn. Zo kunnen deze boodschappen ontstaan in het kader van cyberpesten of een aanleiding vormen voor cyberpesten. Adolescenten kunnen onder druk gezet worden om seksueel getinte foto's van zichzelf vrij te geven en ook kunnen seksueel getinte beelden misbruikt en verspreid worden tegen de wil van de adolescent in kwestie. Daarnaast kan het ongevaagd ontvangen van zulke boodschappen sommige adolescenten van streek maken. (Vandoninck, d'Haenens, & Ichau, 2014)

De kans op sexting neemt duidelijk toe vanaf 12 jaar, maar ook jongere kinderen komen er soms al mee in aanraking. 5% van de 11- en 12- jarigen ontving het afgelopen jaar een seksueel getinte boodschap. 2% zei dat dit hen niet overstuur gemaakt had, maar de andere 3% wel. In de groep 13+ ontving 15% het afgelopen jaar een seksueel getint bericht. (Vandoninck, d'Haenens, & Ichau, 2014)

Contact met vreemden – Grooming

Niet elk contact met vreemden houdt risico's in en niet elke vreemde is een groomer. Een groomer is een persoon die internet gebruikt om jongeren of kinderen te benaderen met het oog op seksueel misbruik. Contact met onbekenden kan zelfs positieve mogelijkheden inhouden. Het is dus heel moeilijk om in dit geval een goede grens tussen risico en kans te trekken. Je zou het zelfs een risicovolle opportuniteit kunnen noemen. (Livingstone & Bulger, 2014)

Ook andere bronnen bevestigen dat contact met onbekenden niet noodzakelijk fout afloopt. Zo rapporteren een aantal jongeren die in het gewone leven moeilijk aansluiting vinden met anderen om hen heen, via internet met iemand in contact te zijn gekomen met wie het wel klikt en dat deze ervaring hen sterker maakt. (Subrahmanyam & Smahel, 2011) Ook ouders uit ons eigen onderzoek rapporteren positieve ontmoetingen met onbekenden online.

“Contact hebben met leeftijdsgenoten in het buitenland met dezelfde interesses, prachtig!”

Toch houden contacten met onbekenden bepaalde risico's in. Je weet nooit precies wie er aan de andere kant zit en wat zijn/haar intenties zijn. Dat houdt echter niet alle jong adolescenten tegen om contactverzoeken van onbekenden te aanvaarden.

18,6% van de Vlaamse ondervraagde jong adolescenten met een Facebookprofiel zei bevriend te zijn met mensen die hij/zij nog nooit eerder gezien had. (Van Waeg, Van Hoecke, Demeulenaere, & D'hanens, 2014) Ook het Net Children Go Mobile-rapport spreekt van 1 op 5 kinderen. 10% zou ook in het echte leven afgesproken hebben met onbekenden die ze online hebben leren kennen. Vaak gaat het om "vrienden van vrienden". (Vandoninck, d'Haenens, & Ichau, 2014)

Child Focus ziet een gevoelige stijging van het aantal dossiers over grooming. In 2014 telde Child Focus 43 gevallen. Opvallend is dat in meer dan de helft van de gevallen de jongeren benaderd werden via Facebook. De meeste slachtoffers zijn meisjes en de leeftijd varieert tussen 11 en 15 jaar oud. Eén slachtoffer was slechts 7 jaar oud. In de meeste gevallen ging het echter over kinderen van 13 en 14 jaar oud. (Child Focus, 2015) Het is dus zeker niet zo dat wanneer jong-adolescenten de kaap van 13 jaar overschrijden, ze plots minder risico zouden lopen.

Blootstelling aan pornografische beelden

Hoewel de kans op blootstelling aan seksuele beelden gestaag toeneemt met de leeftijd, heeft toch ook 14% van de 9- en 10-jarigen al seksuele beelden op het internet gezien. (Vandoninck, d'Haenens, & Ichau, 2014) Het is niet duidelijk in welke mate sociale media hier een rol speelt. Ouders zelf rapporteren ook eerder dat het over bepaalde websites gaat en dat die bezocht worden op "aanraden" van vriendjes. (Vandoninck, d'Haenens, & Ichau, 2014)

Zowel ouders, als professionelen maken zich ongerust over wat blootstelling aan pornografische beelden doet met een tienerbrein. Dit is echter niet helemaal duidelijk. Er is een verband tussen blootstelling aan pornografisch materiaal, seksueel arousal, permissieve attitudes en preoccupatie met seks, maar de causale richting van dit verband is niet geweten. Toch is er voldoende reden tot ongerustheid. (Subrahmanyam & Smahel, 2011)

Blootstelling aan andere negatieve inhoud

Jong adolescenten zijn niet zo goed in het zoeken naar informatie en zijn weinig kritisch over de informatie die ze vinden. Ze komen dus ook ongewenste inhoud zoals haatberichten, gewelddadige inhoud, boodschappen die druggebruik, zelfverminking, suïcide of anorexia verheerlijken en andere ongewenste inhoud tegen en kunnen dit niet altijd even goed plaatsen. (Subrahmanyam & Smahel, 2011) Vrij recent komen daar bijvoorbeeld nog de oproepen tot radicalisering bij.

13-plussers komen deze negatieve inhoud vaker tegen dan jong adolescenten, maar toch werd ook 8% van de online actieve 11- en 12-jarigen al geconfronteerd met dergelijke inhoud. (Vandoninck, d'Haenens, & Ichau, 2014)

Commerciële en technische risico's

Ongeveer 15% van de jong adolescenten komt in aanraking met een computervirus. (Vandoninck, d'Haenens, & Ichau, 2014)

Ook rapporteren ouders onverwachte en ongewenste uitgaves van kinderen via internet, maar cijfers hierover heb ik niet. (Vandoninck, d'Haenens, & Ichau, 2014) Dit is een probleem dat zich voor deze leeftijdsgroep ook eerder lijkt te situeren in de sfeer van "games" en minder te maken heeft met sociale netwerken.

Overmatig gebruik

De lijn tussen intensief en overmatig gebruik is niet gemakkelijk te trekken. Wanneer is het teveel? In elk geval lijkt vooral de sociale factor van internet, sociale media dus, verslavend te zijn. Jongeren geven aan zich verbonden te voelen met familie en vrienden dankzij hun smartphone en spreken van een soort sociale druk om verbonden te zijn en blijven. Het gebruik van smartphones is vaker aan overmatig gebruik gerelateerd als het gebruik van een computer of laptop. (Vandoninck, d'Haenens, & Ichau, 2014) Overmatig gebruik kan gepaard gaan met slaapproblemen, slechte humeurregulatie, problemen op school en aangehouden arousal. (Subrahmanyam & Smahel, 2011)

4.1.5. Worden risico's overbelicht in de literatuur en media?

Wanneer je de literatuur raadpleegt of opvoedingsadvies over sociale media opzoekt wordt je doodgeknuppeld met risico's. Het was niet moeilijk om een lijst van potentiële risico's samen te stellen. Toch is dat maar een stuk van de waarheid. Zoals K. Van den Abeele opmerkte, mogen we niet vergeten dat sociale media positieve kansen inhouden en dat zwaar problematische cases ook eerder uitzondering dan regel zijn. Uiteraard werkt preventie rond problemen, maar enige relativering is op zijn plaats. (Van den Abeele, 2015)

Zo herbergen sociale media zowel **sociale als culturele opportuniteiten**. Sociale media zijn het afgelopen decennium verstrengeld geraakt met ons dagelijks leven en geven ons nieuwe mogelijkheden om te communiceren, te leren, informatie te delen en relaties te onderhouden. Het is belangrijk dat alle mensen, in alle contexten, jong en oud hier gebruik van kunnen maken. (Haspesslagh, Vanwysberghe, & Verdegem, 2014)

In het licht van "een beter internet", zouden we meer oog moeten hebben voor de mogelijkheden tot **empowerment**, vinden sommige onderzoekers. Zoniet dreigen we alle focus op de bescherming van kinderen en jongeren te leggen en geen enkel accent op participatie en provisie, twee andere pijlers binnen de rechten van het kind. (Livingstone & Bulger, 2014)

Risico's en kansen op sociale media lijken hand in hand te gaan. Je kan ze niet zonder meer van elkaar scheiden. Er bestaat een correlatie tussen deze twee. Jong adolescenten die meer gebruik maken van de mogelijkheden van sociale media lopen ook meer risico. (Vandoninck, d'Haenens, & Ichau, 2014)

Daarnaast stellen we vast dat risico's niet noodzakelijk tot schade leiden. In sommige gevallen leiden risico's zelfs tot nieuwe mogelijkheden en pakken ze soms erg positief uit in situaties waar we dat het minst verwachtten. Deze verstrengeling van risico's en kansen maakt de materie erg complex. (Livingstone & Bulger, 2014).

Ook moeten we zeggen dat **offline karakteristieken een voorspellende factor** blijken te zijn voor problematisch online gedrag. Met andere woorden, kinderen en jongeren die in het offline leven kwetsbaarder zijn, zijn dat ook op internet en op sociale media. Zo blijken sensatiezoekende jongeren, jongeren met weinig zelfvertrouwen en depressieve jongeren meer risico te lopen wanneer het gaat om overmatig gebruik, blootstelling aan pornografie en blootstelling aan andere negatieve inhoud en heeft ook net bij deze jongeren blootstelling vaker schade tot gevolg. (Subrahmanyam & Smahel, 2011)

Dit wordt bevestigd door het onderzoek van Livingstone en Bulger. Zij vonden een verband tussen online kwetsbaarheid en demografische, psychologische en familiale factoren. Wie kwetsbaar is offline, is dat vaker ook online. (Livingstone & Bulger, 2014)

4.1.6. Welke impact hebben sociale media op de ontwikkeling van jong-adolescenten?

Kinderen en adolescenten hebben elk ontwikkelingstaken, die eigen zijn aan hun ontwikkelingsfase. In theorie kan je zeggen dat een kind adolescent wordt op het moment dat het zich begint bezig te houden met die nieuwe ontwikkelingstaak. In de praktijk is het moment waarop dat gebeurt niet altijd even duidelijk en we kunnen er zeker geen leeftijd op plakken die voor ieder kind geldig is.

In onze groep jong-adolescenten zal dus niet iedereen met dezelfde ontwikkelingstaken bezig zijn, en lopen de taken zelf wellicht ook door elkaar. Je bent niet van de ene dag op de andere adolescent.

Lagere school kinderen bevinden zich in de **latentiefase**. Ze zijn voornamelijk bezig met competentie te ontwikkelen, proberen zich competent te voelen en te tonen. Het is belangrijk dat dit in deze fase ook lukt. Kinderen die zich nergens competent in kunnen tonen of voelen dreigen vast te lopen. In deze fase zijn kinderen over het algemeen erg op school gericht. Ze oefenen sociale vaardigheden met leeftijdsgenoten op school, vaak van hetzelfde geslacht en aanvaarden doorgaans nog wat leerkrachten of ouders doen en zeggen als betrouwbaar, waar en goed. (Meurs, 2012)

Digitale vaardigheden en ICT-geletterdheid worden alsmaar belangrijker in onze samenleving. Pardoën spreekt van "het nieuwe lezen en schrijven". Bijgevolg is het vrij normaal dat lagere school kinderen zich ook digitaal competent willen voelen en tonen. Mee-zijn is belangrijk voor deze kinderen. Dit verklaart waarom deze jong-adolescenten al zo vroeg willen deelnemen aan sociale media. (Pardoën, Focus! Over sociale media als de grote afleider, 2012) Dat "mee-zijn" werd ook door de ouders in onze focusgroepen aangedragen als motivatie om op sociale media te willen.

Wanneer kinderen adolescent worden dienen zich nieuwe ontwikkelingstaken aan zoals

identiteitsontwikkeling en de **integratie van het seksueel rijpende lichaam in het zelfbeeld**. Het wordt belangrijk om een eigen weg te zoeken. De peergroep wordt belangrijker en ouders en leerkrachten verliezen terrein. (Meurs, 2012)

Sociale media zijn net door hun sociale karakter middelen bij uitstek om te experimenteren met zelfbeeld en zelfrepresentatie en zo de eigen identiteit te ontwikkelen. Dit verklaart hun attractiviteit voor adolescenten. Op zich is hier niets mis mee en moeten we erkennen dat sociale media erg nuttig kunnen zijn voor de ontwikkeling van adolescenten. (Subrahmanyam & Smahel, 2011)

Ook in de ontwikkeling van een seksuele identiteit spelen sociale media een rol. Voor de opkomst van de grote sociale media netwerken waren chatrooms al erg populair onder adolescenten. Deze nieuwe online sociale omgeving werd door tieners veelvuldig gebruikt om seksualiteit te exploreren. De populariteit van dit medium voor seksuele exploratie kan verklaard worden door de toegankelijkheid enerzijds en de anonimiteit anderzijds. In een onderzoek uit 2006 bleken 5% van online conversaties onder adolescenten seksueel getint te zijn. (Subrahmanyam & Smahel, 2011)

Die verderzetting van normale, offline ontwikkelingstaken naar het virtuele milieu is niet abnormaal. Voor adolescenten zijn dit geen gescheiden werelden. Het vloeit als het ware in elkaar over. (Subrahmanyam & Smahel, 2011)

Naarmate ze verder in de adolescentie komen stijgt echter ook het risico op **grensoverschrijding**. Overmatig mediagebruik kan dan gaan ten koste van hun nachtrust. Daarnaast gaan deze adolescenten zich uitgedaagd voelen om na te doen wat ze op internet zien, denk maar aan experimenteren met alcohol, drugs, seks, onveilige situaties opzoeken. Experimenteergedrag en samen met peers grenzen opzoeken is in deze ontwikkelingsfase normaal, maar door de invloed van sociale media worden de grenzen steeds verder en sneller verlegd en kunnen we vaker spreken van grensoverschrijdend gedrag. (Pardoën, Focus! Over sociale media als de grote afleider, 2012)

Sociale media kunnen ook andere ontwikkelingen negatief beïnvloeden. Doordat we voortdurend met alles en iedereen in verbinding staan bestaat er een risico dat kinderen en jongeren vastlopen op volgende manieren (Pardoën, Focus! Over sociale media als de grote afleider, 2012):

- Ontwikkeling van een narcistisch zelfbeeld, overdreven met zichzelf bezig zijn
- Obsessief gedrag met betrekking tot hun smartphone, bepaalde netwerken of games
- Concentratiestoornissen
- Tekorten in de sociale ontwikkeling vanwege te weinig ervaring met oog-in-oog contact en een minder goede ontwikkeling van empathie
- Minder goede taalontwikkeling doordat er minder onder elkaar gesproken wordt
- Minder goede zintuiglijke ontwikkeling
- Te weinig reflectietijd, doordat elk leeg moment opgevuld wordt, wat leiden kan tot een gebrek aan creativiteit
- Infobesitas, FOMO of "the fear of missing out": het ervaren van sociale druk om niets te missen, verslaafd zijn aan het opvragen van nieuwe informatie vanuit een angst iets te missen

Ook het Net Children Go Mobile – onderzoek noemt met name deze jong-adolescenten die op de overgang staan van lager naar secundair onderwijs een kwetsbare groep. Vaak worden ze net te vroeg losgelaten en voor uitdagingen geplaatst waar ze nog geen raad mee weten. Voldoende ondersteuning van deze kwetsbare leeftijdsgroep is noodzakelijk. Ze kunnen dit nog niet alleen. (Vandoninck, d'Haenens, & Ichau, 2014)

4.1.7. Besluit eerste invalshoek

Opgroeien met sociale media is dus niet noodzakelijk een probleem. Voor adolescenten kunnen sociale media veel positieve kansen inhouden om hun identiteit en zelfbeeld te ontwikkelen. Tegelijkertijd brengen deze sociale media wel uitdagingen en een breed scala aan potentiële risico's met zich mee die gegronde reden tot bezorgdheid zijn. Sommige risico's kunnen zelfs tot ontwikkelingsstoornissen leiden.

Dat vooral ouders van jong-adolescenten (10j-12j) zich zorgen maken is niet verwonderlijk. Deze jong-adolescenten worden door de alsmat verder digitaliserende samenleving naar sociale media toegezogen, maar tegelijkertijd zijn deze sociale media niet aangepast aan hun "zich nog ontwikkelende capaciteiten". Dit leidt ertoe dat jong-adolescenten via sociale media erg vroeg, en vaak nog voordat ze voldoende rijp zijn geconfronteerd worden met een volwassen wereld en misschien sneller dan ze daarvoor klaar zijn aangespoord worden om adolescentie ontwikkelingsstaken op zich te nemen.

De meest recente gegevens van Child Focus signaleren een belangrijke toename van het aantal dossiers rond online grooming. Ook werd in de helft van de gevallen het slachtoffer benaderd via Facebook. Enige voorzichtigheid met jong adolescenten op sociale media lijkt dus wel geboden.

4.2. Opvoeden met sociale media, een pedagogische invalshoek

4.2.1. Inleiding

We hebben nu een idee van de potentiële risico's en de mogelijke impact van sociale media op onze jong-adolescenten. Daarnaast weten we uit ons eigen onderzoek dat de meeste ouders wel eens vragen hebben over hoe dat dan moet, opvoeden in die digitale wereld. Verbieden of toelaten? Controleren of praten? En hoe doe je dat? En opvoeden tot wat? Mediawijsheid, wat is dat precies? Op deze vragen probeer ik een antwoord te geven in deze tweede, pedagogische, invalshoek. Welke opvoedingsstijlen hanteren ouders, en welke stijlen hebben de beste resultaten? Kunnen we uit dit onderzoek ook conclusies trekken voor de specifieke vraag of het al dan niet een goed idee is om jong-adolescenten te verbieden om een profiel te maken op een +13j. sociaal netwerk? En heeft controleren enkel een averechts effect? En praten met je kind, zonder dat het vindt dat je weer aan het zagen bent, zoals ouders aangaven in ons eigen onderzoek, hoe doe je dat? Kunnen we ouders daarover concrete tips geven? Op deze vragen zocht ik een antwoord in Amerikaans, Europees, Nederlands en Vlaams onderzoek.

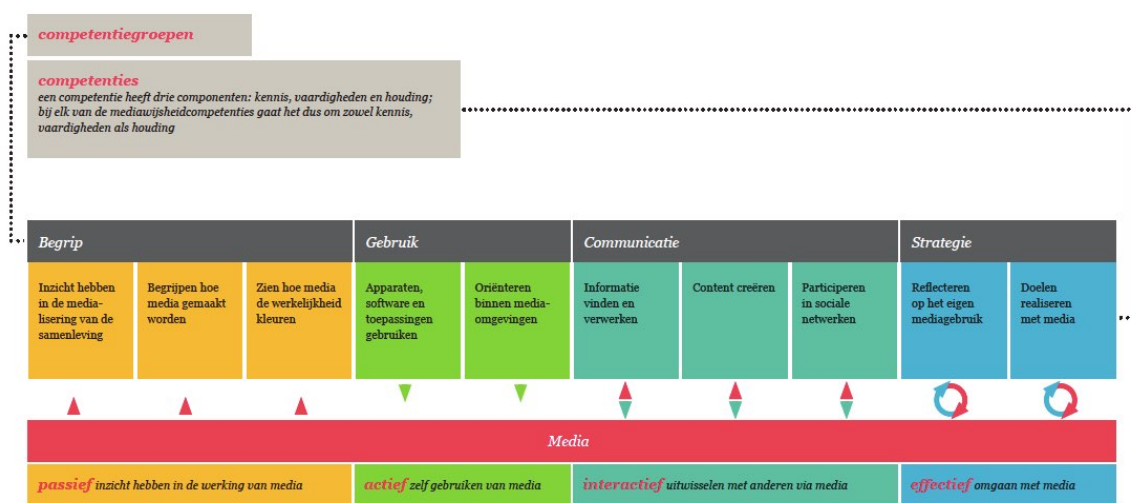
4.2.2. Een definitie van mediawijsheid aan de hand van 10 competenties

Om te weten hoe je moet opvoeden, is het ook wel handig om te weten wat het doel is.

Mediawijsheid is het doel dat sinds enkele jaren beoogd wordt als het gaat om kinderen en media. Maar wat betekent dat precies?

Je kan **mediawijsheid** heel eenvoudig omschrijven als media kunnen inzetten voor je eigen ontwikkeling en welzijn, en dat van anderen. (Pardoen, Focus! Over sociale media als de grote afleider, 2012) Maar wat moet je precies allemaal kunnen om dat te kunnen doen? Mediawijzer.net consulteerde diverse experts om een **competentiemodel** samen te stellen. Zij hanteren volgende definitie van mediawijsheid:

“Mediawijsheid is de verzameling competenties die je nodig hebt om actief en bewust deel te kunnen nemen aan de mediasamenleving.”

Bron: (Delver, et al., 2012)

Begrip:

Mediawijs zijn impliceert dat je begrip en inzicht hebt in hoe verschillende media niet waardenvrij zijn, en hoe ze mee je eigen leven vormgeven. Daar is veel kritische zin voor nodig, een begrip dat ik hier graag aan wil toevoegen naar aanleiding van mijn gesprek met Katrijn Van den Abeele. (Van den Abeele, 2015) Begrip houdt onder ander in dat je:

- Begrijpt hoe media gemaakt worden
- De toenemende medialisering van de samenleving ziet
- Ziet hoe de media de werkelijkheid kleuren

Gebruik:

Om mediawijs te zijn heb je ook vaardigheden nodig waardoor je actief kan deelnemen aan de mediasamenleving. Dit houdt in dat je:

- Apparaten, toepassingen en software kan gebruiken

- Kan navigeren tussen verschillende media-omgevingen of m.a.w. een goede keuze kan maken tussen verschillende media en media-omgevingen in functie van de situatie en doelstelling

Communicatie:

Mediawijs zijn houdt in dat je goed kan communiceren. Hoe meer media we tot onze beschikking hebben hoe moeilijker het lijkt om goed te communiceren. In onze huidige digitale context houdt dat in dat je:

- Goede informatie kan vinden (denk hierbij ook weer aan kritische zin)
- Een grote hoeveelheid aan informatie kan plaatsen, verwerken en zinvol gebruiken
- Digitale boodschappen kan creëren die je boodschap optimaal overbrengen aan je doelgroep
- Op een sociale manier, gekenmerkt door wederkerigheid, kan participeren aan sociale media

Strategie:

Media mogen geen doel op zich zijn. Het zijn middelen om doelen te bereiken. Daardoor is het nodig dat je een beetje strategisch kan omgaan met de media die je ter beschikking hebt.

Mediawijsheid houdt dus ook in dat je:

- Reflecteert over je eigen mediagebruik en bijstuurt waar nodig
- Media optimaal kan inzetten om doelen te realiseren

4.2.3. Een kritischere kijk op mediawijsheid

Het voorgaande model van 10 competenties houdt met heel veel verschillende aspecten van media rekening en legt heel veel positieve accenten. Vanuit preventief standpunt en met het oog op potentiële risico's, mogen we toch ook het begrip "**kritische zin**" niet vergeten. Impliciet zit het er wel al in, maar misschien mag er net iets meer accent op gelegd worden. Dit was een opmerking die ik kreeg van Katrijn Van den Abeele (Child Focus) toen ik haar het model liet zien en daarom zocht ik in het EMSOC-onderzoek naar iets meer bodem.

Het EMSOC-onderzoek wees ook het belang uit van voldoende kritische mindset, en die is niet altijd aanwezig, niet bij minderjarigen, maar ook niet altijd bij volwassenen. Mediawijsheid behelst technische vaardigheden enerzijds en kritische zin anderzijds. Het EMSOC-onderzoeksteam geeft volgende tips mee voor ouders en opvoeders:

- Ouders en opvoeders moeten zelf op de hoogte blijven van belangrijke ontwikkelingen inzake sociale media.
- Technische competenties ontwikkelen meestal gemakkelijker dan voldoende kritische zin. Moedig daarom vooral kritische zin aan bij kinderen en jongeren.
- Overschat de technische competenties van kinderen niet. Dat ze een profiel kunnen maken, wil bijvoorbeeld niet zeggen dat ze ook privacysettings kunnen installeren.

- Te strenge regels hebben vaak een tegenovergesteld effect.
- Benadruk positieve en negatieve kanten van sociale media.
- Wanneer je zelf iets niet zo goed weet, vraag dan aan je kind om het je te leren of zoek het samen op en leer samen.
- Zoek een evenwicht tussen participatie en controle, en laat de controle maar gradueel los naarmate je ziet dat je kind bekwamer wordt.
(Haspeslagh, Vanwynsberghe, & Verdegem, 2014)

4.2.4. Hebben verschillende opvoedingsstijlen andere resultaten?

Een klassieke en veelgebruikte onderverdeling van opvoedingsstijlen is die van Baumrind. Zij onderscheidt de autoritaire, autoritatieve, permissieve en verwaarlozende opvoedingsstijl. Baumrind veronderstelde dat autoritatieve ouders de beste resultaten behaalden. De verschillende stijlen bewegen zich over twee assen, met name "responsiveness" of **warmte** en "demandingness" of **controle**.

- Autoritatieve ouders combineren veel warmte met sterke controle.
- Autoritaire ouders leggen de nadruk op controle en er is weinig warmte.
- Permissieve ouders geven veel warmte maar weinig controle.
- Verwaarlozende ouders geven weinig warmte en weinig controle.
(Van Crombrugge, 2009)

		Demandingness	
		High	Low
Responsiveness	High	Authoritative parenting	Permissive parenting
	Low	Authoritarian parenting	Rejecting-neglecting parenting

Figuur: Opvoedingsstijlen volgens Baumrind

We vinden deze opvoedingsstijlen terug in de manier waarop ouders omgaan met hun kinderen en media. EU Kids Online gebruikt de termen restrictieve, actieve en passieve mediatie, waarbij restrictieve mediatie overeenkomt met wat Baumrind autoritaire stijl noemt en actieve mediatie met autoritatieve opvoedingsstijl. Ook het onderzoekscentrum van EU Kids Online ziet het meeste heil in een actieve mediatie of autoritatieve opvoedingsstijl. (EU Kids Online, 2013)

Restrictieve mediatie

Sommige ouders kiezen voor nadruk op **controle en restrictie**. Volgens de studie van EU Kids Online groeien in België 25% van de kinderen op in zulke gezinnen. Kinderen en jongeren die beschermd worden door restrictie krijgen duidelijk afgebakende grenzen en lopen hierdoor ook weinig risico. Deze ouders krijgen echter geen pluim van de Europese Unie. Kinderen zouden hierdoor ook veel opportuniteiten en oefenmogelijkheden missen, waardoor ze ook slecht opgewassen zijn tegen risico's wanneer ze zich dan toch voor zouden doen. (EU Kids Online, 2013)

Ook Belgische onderzoekers zijn geen voorstanders van deze opvoedingsattitude. Zij stellen onder andere dat kinderen verbieden om een profielsite te hebben gelijk staat aan het verbieden om met leeftijdsgenoten om te gaan. (De Bruyckere & Smits, 2011) Wanneer je kinderen verbiedt met sociale media om te gaan, kunnen ze ook niet leren hoe het moet en zullen ze op latere leeftijd nog altijd niet de juiste vaardigheden hebben. (Haspeslagh, Vanwynsberghe, & Verdegem, 2014)

Zowel in de Verenigde Staten (Clark, 2013) als in Europa (De Bruyckere & Smits, 2011) ervaren jongeren het als een inbreuk op hun privacy wanneer ouders hun sociaal profiel bekijken zonder daar eerst toestemming voor te vragen. Ook ouders die het niet kunnen laten berichten van hun kinderen overvloedig te "liken" en van commentaar te voorzien worden als controlerend en storend ervaren. Jongeren geven aan zich in dit geval voor hun ouders te schamen (De Bruyckere en Smits, 2011).

Clark L. (2013) tenslotte meldt dat jongeren restrictie en controle vooral aanvoelen als een gebrek aan vertrouwen. In haar onderzoek situeert ze deze opvoedingsattitude vooral bij ouders uit de lagere klasse die er een, zoals zij het noemt, "ethiek van respectvol samenzijn" op na houden. Deze gezinnen compenseren de restrictie en controle vaak met veel warmte en nadruk op respect. Naarmate kinderen hun ouders als "meer warm" ervaren, hebben ze ook minder moeite met het aanvaarden van controle en restrictie. Zijn ouders echter streng, zonder warm te zijn, dan wordt het gebrek aan vertrouwen door de tiener in kwestie vaak beantwoord met stiekem gedrag en pogingen om aan deze controle te ontsnappen. Deze vaststelling komt dus overeen met wat Baumrind zegt over autoritatieve en autoritaire opvoedingsstijlen. (Van Crombrugge, 2009)

Actieve mediatie

Heel wat ouders kiezen voor een strategie van **belangstelling en vertrouwen**, ook wel "active mediation" genoemd. Eu Kids Online noemt de kinderen van deze groep "supported risky explorers". In Nederland bijvoorbeeld zouden de meeste ouders deze houding hanteren en in België vertegenwoordigen zij 27% van de gezinnen. Deze kinderen mogen veel gebruik maken van media en worden aangemoedigd op ontdekking te gaan en nieuwe ervaringen op te doen. Ze worden hierbij wel begeleid door ouders, die tevens veel met hun kinderen praten. Deze kinderen komen veel risico's tegen, maar blijken hiertegen vrij goed opgewassen te zijn. Ze leren als het ware wijs om te gaan met media. (EU Kids Online, 2013)

Ook het EMSOC-onderzoek zegt dat ouders die zich actief bezig houden met het sociale mediagebruik van hun kinderen de beste resultaten boeken. Door kinderen veel te laten doen

ontwikkelen ze vooral de nodige technische vaardigheden. Door interesse te tonen, mee te kijken wat ze allemaal doen en erover te praten scherp je hun cognitieve vaardigheden aan. (Haspeslagh, Vanwysberghe, & Verdegem, 2014)

Uit meerdere onderzoeken komt naar voren dat de meeste jongeren geen bezwaar hebben tegen "vrienden" worden met hun ouders op sociale netwerken en dat dit vaak de band ten goede komt. Ze willen hierover wel correct aangesproken worden. Stiekeme bezoeken aan hun profiel worden niet op prijs gesteld. (Clark, 2013) (De Bruyckere & Smits, 2011)

Clark L. (2013) situeert in deze groep vooral gezinnen met hogere inkomens en noemt deze houding een "ethiek van expressief empowerment". Deze ouders moedigen vooral zelfexpressie en ontplooiing aan maar zijn tegelijkertijd als de dood voor nutteloze tijdsbesteding voor hun kinderen. Zomaar filmpjes kijken en gamen worden bijvoorbeeld als erg onwenselijk beschouwd. In plaats van rechtstreekse restrictie te implementeren kiezen zij er echter voor de agenda van hun kinderen vol te plannen met georganiseerde activiteiten, die zij als meer "nuttig" beoordelen. Media worden hierbij gebruikt om ophaal-tijden door te geven en om de strakke agendaplanning te coördineren. (Clark, 2013)

Passieve mediatie

Uiteraard kan je er als ouder ook voor kiezen om je minder actief bezig te houden met het media-gebruik van je kind. Eu Kids Online ziet deze opvoedingsstijl vooral voorkomen in gebieden waar de intrede in het digitale tijdperk vrij recent is, maar ook 24% van de Belgische gezinnen zou zich weinig actief bezighouden met media-educatie. Clark L. (2013) ziet in de Verenigde Staten deze houding ook terug bij ouders die vooral door gebrek aan kennis van nieuwe media niet opgewassen zijn tegen deze evoluties. Al deze bevindingen geven aan dat ouders die zich passiever opstellen dit niet noodzakelijk uit slechte wil of onverschilligheid doen, maar dat ze vaak zelf niet mediabewust zijn of het gewoon heel erg moeilijk vinden om heldere richtlijnen voor hun kinderen op te stellen.

Eu Kids Online stelt dat jongeren die **onbeschermde en vrij** op ontdekkingstocht gaan online grote risico's lopen door een gebrek aan begeleiding en dat deze situatie potentieel problematisch is. Ook Clark L. (2013) ziet meer kans op risico's en gevaar bij media-gebruik van jongeren in deze gezinnen. Internet-educatie en opvoedingsondersteuning voor kwetsbare gezinnen aan de andere kant van de digitale kloof zijn dus broodnodig.

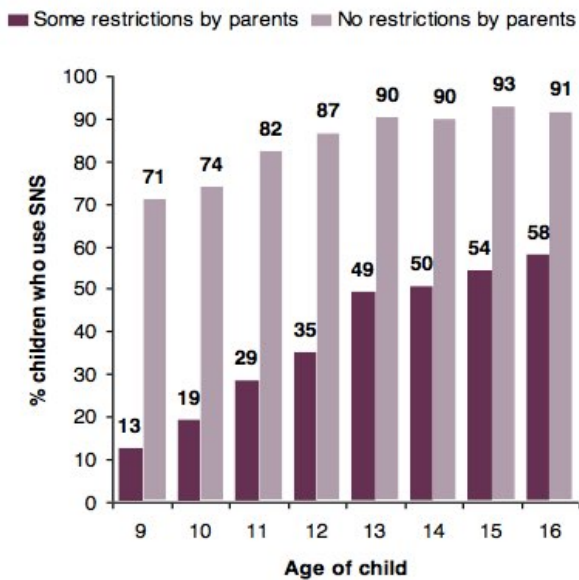
Een kwart van de Belgische kinderen groeien overigens op in een gezin dat deze drie attitudes combineert, en dus context-afhankelijk verschillende strategieën toepast.

Toch andere resultaten wanneer het gaat om jong-adolescenten en sociale media?

Dit wetende kan je verwachten dat wanneer ouders hun kinderen verbieden om een sociaal netwerkprofiel te maken, kinderen het stiekem gaan doen. Verrassend echter is het Europees onderzoek dat aantoonde dat wanneer jong-adolescenten een sociale media-verbod van de ouders opgelegd krijgen, ze zich daar meestal aan houden. De volgende grafiek toont aan dat restricties van ouders wel degelijk invloed kunnen hebben en dat die invloed het grootst is bij jonge

adolescenten. Er bestaat dus inderdaad een kans dat jong-adolescenten achter de rug van ouders een profiel maken, maar die kans is beperkt. Het gedrag van jong-adolescenten mag niet zonder meer met het gedrag van jongeren vergeleken worden. (Livingstone, O'lafsson, & Staksrud, 2011)

Figure 5: Children's use of SNS by age and whether parents regulate their SNS use

Bron: (Livingstone, O'lafsson, & Staksrud, 2011)

De helft van de Europese ouders kiest er echter voor om zijn kind geen restricties op te leggen wat betreft sociale media en controleert het sociale media gebruik niet. (O'Neil, 2013)

Meer dan drie kwart van een ondervraagde groep ouders in de V.S. vonden het acceptabel dat hun kinderen een sociale mediaprofiel aanmaakten voordat ze 13 jaar oud waren en stelden daarbij dat het aan de ouders moet zijn om te beslissen of een kind dat mag of niet en niet aan de overheid. De meeste van deze ouders hielpen hun kinderen ook om een sociale mediaprofiel aan te maken. Deze ouders zien educatieve voordelen in het gebruik van sociale media en vinden het positief dat kinderen op die manier kunnen communiceren met vrienden en familie. (O'Neil, 2013)

Ook het recente Belgische EMSOC-onderzoek stelt vast dat ouders er wat betreft sociale media vaak een andere opvoedingsstijl op na houden dan wat betreft algemeen internetgebruik. Zolang het over klassiek internetgebruik gaat zagen ze veel autoritaire en autoritatieve opvoedingsstijlen. Wanneer het over sociale media gaat worden ouders plots verrassend permissief en controleren ze hun kroost nagenoeg niet. De onderzoekers wijten dit aan het gebrek aan ervaring met en inzicht in sociale media van de ouders zelf. Ouders zien vaak de risico's niet, of beschikken over te weinig vaardigheden om te kunnen controleren wat hun kinderen doen. (Haspeslagh, Vanwynsberghe, & Verdegem, 2014)

4.2.5. Opvoeden met behulp van de pedagogische relatie

Gebruik de pedagogische relatie om je kind media-opvoeding te geven, adviseert Pardoen. (Pardoen, Focus! Over sociale media als de grote afleider, 2012) Deze aanpak sluit erg aan bij de aanpak van Child Focus en promoot vooral de open dialoog tussen ouders en kinderen als weg naar mediawijsheid. Enkele tips:

- Een dialoog is geen eenrichtingsverkeer
- Stel echte vragen
- Beleef media zoveel mogelijk samen
- Geef het goede voorbeeld
- Stimuleer aandachtig mediagebruik
- Til ze naar een hoger niveau, leer ze gradueel complexere vaardigheden aan

Wat zijn echte vragen? Hiervoor baseert Pardoen zich op Socrates:

- Je kunt het antwoord niet opzoeken via Google
 - Je weet het antwoord zelf ook niet
 - Je vraag klinkt niet als een oordeel of verwijt
 - De ander moet echt bij zich zelf te rade gaan, reflecteren
 - Er is geen goed of juist antwoord
 - Je bent oprecht geïnteresseerd in het antwoord
- (Pardoen, Focus! Over sociale media als de grote afleider, 2012)

4.2.6. Besluit tweede invalshoek

Actieve mediatie zou de beste resultaten geven. Wanneer ouders zich actief bezighouden met het mediagebruik van hun kinderen, hen veel kansen geven maar wel betrokken blijven bij wat er gebeurt, lopen kinderen wel risico's online maar lijken ze daar beter mee om te kunnen gaan en monden ze minder vaak uit in schade.

Een opvallende conclusie is toch wel dat we er niet zomaar van mogen uitgaan dat jong-adolescenten een verbod van ouders om op sociale media te gaan, naast zich neer zullen leggen. Op deze jonge groep adolescenten (- 13j.) heeft het advies van ouders blijkbaar wel degelijk invloed.

Daarnaast concluderen we echter ook dat het belangrijk blijft om positief te blijven staan tegenover de vragen van jong-adolescenten om deel te nemen aan sociale media. Een goede, warme relatie met je kind zal bijdragen tot het aanvaarden van controle of advies. Interesse tonen en samen op weg gaan, aanvankelijk met veel controle en naarmate kinderen vaardiger worden pas de controle afzwakken lijkt een goede strategie. Daarbij is het aangewezen om veel te praten met jong-adolescenten en ze zo voldoende kritische zin mee te geven.

Helaas hebben veel ouders een permissieve houding ten aanzien van sociale media. Vaak zijn ouders een stuk passiever in de mediatie van sociale media dan tegenover andere vormen van

media- en internetgebruik. Dit zou verklaard kunnen worden door een gebrek aan inzicht van ouders in de risico's van sociale media.

4.3. Ouders ondersteunen inzake sociale media voor jong-adolescenten, de invalshoek van preventieve opvoedingsondersteuning

4.3.1. Inleiding

We hebben nu een zicht op de mogelijke risico's en kansen voor jong-adolescenten op sociale media en een zicht op de verschillende manieren waarop ouders hiermee proberen om te gaan. Ook hebben we een idee van wat een goede "media-opvoeding" zou kunnen zijn. Wat betekent dit nu voor ons preventiewerk?

Is het wenselijk dat we ouders hierover voorlichten of dat we ze bij de media-opvoeding van hun kinderen ondersteunen? Wat is het verschil eigenlijk? Is preventie of opvoedingsondersteuning het meest aangewezen? En wanneer we dat uitgemaakt hebben stelt zich de vraag, hoe doe je dat precies? Hoe ziet goede preventie er uit? Hoe doe je aan opvoedingsondersteuning zodat ouders zich werkelijk gesteund weten? Op deze vragen probeer ik antwoord te bieden in deze derde invalshoek.

4.3.2. Preventie of opvoedingsondersteuning?

We kunnen preventie definiëren als volgt:

"Preventie omvat de doelbewuste en systematische initiatieven die anticiperen op risicofactoren." (Vettenburg, et al., 2003)

We kunnen dus van preventie spreken wanneer je bewust naar een veranderingsdoel toewerkt, dat ook op een planmatige manier doet, en in functie van risico's op ongewenste situaties die zich in de toekomst dreigen voor te doen. Met andere woorden ligt de nadruk op het **voorkomen** van ongewenste situaties en kan je niet "toevallig" aan preventie doen. Het is pas preventie als je het **doelbewust** en **systematisch** aanpakt. (Vettenburg, et al., 2003)

In ons geval richten we onze preventie naar ouders toe en proberen we hen te helpen bij de media-opvoeding van hun kinderen. We zouden hier kunnen spreken over **pedagogische preventie**. Pedagogische preventie is gericht op het voorkomen van problemen bij het opvoeden en problemen in de ontwikkeling van kinderen. Pedagogische preventie heeft zowel kindgerichte, omgevingsgerichte als opvoedergerichte componenten: (Burggraaff-Huiskes, 2013)

1. Opvoedingsondersteuning (opvoedergericht)
 - Informatie en voorlichting
 - Pedagogische hulp
 - Bevordering van sociale steun en zelfhulp
 - Vroegtijdige signalering en verwijzing

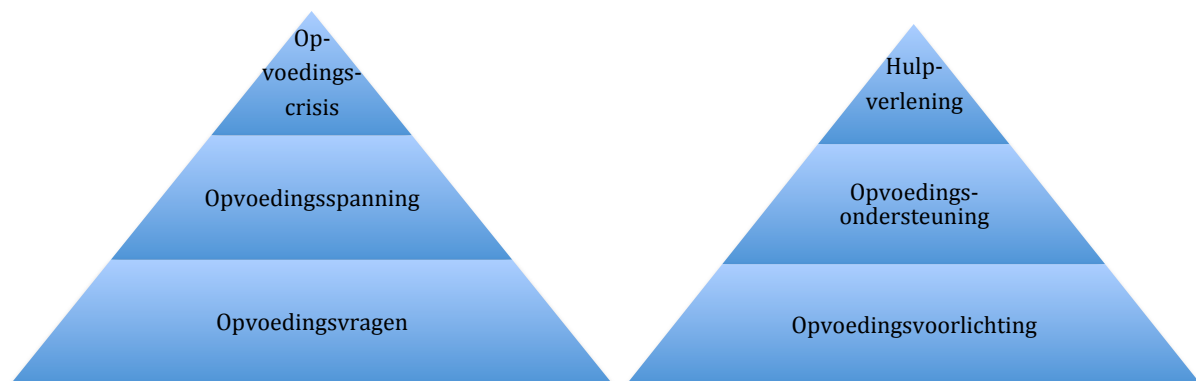
2. Ontwikkelingsstimulering (kindgericht)

- Algemene stimulering ontwikkeling jeugdigen
- Gerichte stimulering van specifieke ontwikkelingsgebieden
- Achterstandbestrijding
- Stimulering soepele overgang verschillende leefmilieus

3. Beïnvloeding van omgevingsfactoren (omgevingsgericht)

- Pedagogische leefomgeving
- Bevorderen van maatschappelijke participatie
- Versterken van sociale banden
- Afstemming tussen verschillende leefmilieus
- Samenwerking tussen (lokale) voorzieningen
(Burggraaff-Huiskes, 2013)

Toch heeft **ondersteuning** een andere betekenis dan **voorlichting**, of moeten we zeggen een andere intensiteit? Wanneer er opvoedingsvragen zijn, maar ouders zich verder over het algemeen competent voelen in hun ouderschap kan je hieraan tegemoet komen door het verstrekken van voorlichting. In dit stadium hebben ouders voldoende aan informatie, tips en vrijblijvend advies. Maar soms treed er opvoedingsspanning op. Ouders hebben meer twijfels omtrent de opvoeding van hun kinderen en hebben het moeilijker om greep te krijgen op de situatie. In deze gevallen hebben ouders meer nodig dan informatie en tips. Ze hebben behoefte aan opvoedingsondersteuning. In sommige gevallen loopt de situatie zo uit de hand dat we kunnen spreken over een opvoedingscrisis, of opvoedingsnood. Ouders kunnen de situatie niet langer baas en hebben een dringende behoefte aan externe en gespecialiseerde hulp. In deze gevallen spreken we van **hulpverlening**. (Burggraaff-Huiskes, 2013) In het kader van deze studie zal ik me enkel verdiepen in voorlichting en ondersteuning omdat hulpverlening over meer specifieke probleemsituaties gaat, die niet passen in het bestek van onze probleemstelling. We kunnen hier eerder spreken over curatie dan over preventie.

Bron: (Burggraaff-Huiskes, 2013)

Je kan dus stellen dat iedere ouder gebruik kan maken en nut kan hebben van **opvoedingsvoorlichting**. Iedere ouder wordt wel eens geconfronteerd met vragen, zonder dat er reeds problemen zijn. Ook wanneer het om veilig internet gaat hebben veel ouders wel eens vragen. Herinneren we het eigen kwantitatief onderzoek waar toch drie kwart van de ouders

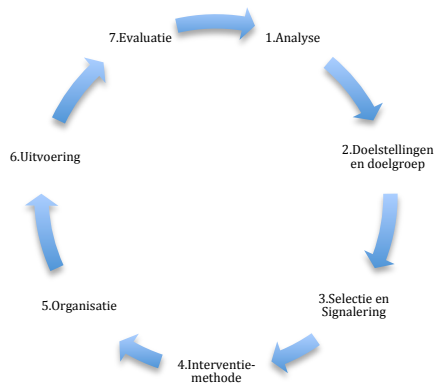
aangaf wel eens het gevoel te hebben niet genoeg te weten om zijn kind goed te kunnen begeleiden. Deze grote, brede groep ouders kan Child Focus bereiken en ondersteunen met een voorlichtingsaanbod.

Ook de groep ouders die gebruik kunnen maken van **opvoedingsondersteuning** is vrij groot. Dat kan door het aanbieden van vormingen of begeleidingen die sterk kunnen verschillen in duur en intensiteit. Hierbij moeten we in het achterhoofd houden dat ondersteuning pas effectief is als de ontvanger ook gemotiveerd is om ondersteuning te ontvangen. Uit onze focusgroepen blijkt echter dat weinig ouders hier zelf actief om zullen vragen. Ouders zitten wel met vragen en twijfels, maar lijken niet geneigd om daarmee naar buiten te treden. Sommige ouders zien een problematiek maar vinden zichzelf voldoende gewapend om hier mee om te gaan. Zij vinden ondersteuning vooral nuttig voor andere ouders. Een tweede groep ouders onderschat de problematiek en is bijgevolg geen vragende partij voor ondersteuning. Een derde, kleinere, groep ouders zag wel degelijk een problematiek. Er was zelfs sprake van opvoedingsspanning. Tegelijkertijd geloofden deze ouders niet dat iemand hen daarmee helpen kon. Bijgevolg hebben zij media-opvoeding als het ware opgegeven. Ze "hopen" dat het allemaal wel los zal lopen. Zelfs deze groep was niet geneigd op eigen initiatief opvoedingsondersteuning op te zoeken.

Het nummer van de hulplijn daarentegen vinden alle ouders uit de focusgroepen nuttig om achter de hand te hebben als er zich eens echt problemen voordoen. Met andere woorden zullen de meeste ouders pas de e-Safety hulplijn 116 000 bellen wanneer er zich een crisis voordoet en echte **hulpverlening** gewenst is, op een moment dat voorlichting en ondersteuning niet langer toereikend zijn. Nochtans kan de hulplijn 116000 een rol spelen bij zowel **opvoedingsondersteuning** als **hulpverlening**. Sommige ouders maken hiervan reeds gebruik. In 2013 werd de hulplijn 32 keer gebeld met een vraag over media-opvoeding. (Child Focus, 2014) In de praktijk is de overgang tussen voorlichting, ondersteuning en hulpverlening niet altijd even duidelijk. We kunnen ook spreken van een **continuüm** dat een doorgaande lijn beschrijft van gewone opvoedingsvragen tot problematische opvoedingsituaties. (Burggraaff-Huiskes, 2013)

4.3.3. Preventiecyclus

Goede preventie wordt opgebouwd volgens de zeven stappen van de **preventiecyclus**. Allereerst analyseer je het probleem. Waar spreken we eigenlijk over? Wat weten we over de oorzaken en omstandigheden? Daarna leg je je doelstelling en doelgroep vast. Het is belangrijk om deze zo duidelijk mogelijk af te bakenen. Selectie en signalering houdt in dat je op zoek gaat naar je doelgroep. Waar vinden we deze mensen precies? Pas daarna ga je een interventiemethode vastleggen. Je kan ook meerdere methodes hanteren, voor bijvoorbeeld verschillende subgroepen binnen je doelgroep om de interventie zo goed mogelijk doen aan te sluiten. Daarna komt de eigenlijke organisatie van de interventiemethode. Wie doet wat, waar en wanneer? Dan kan je beginnen uitvoeren en wanneer je project een tijd loopt evalueer je hoe het loopt. Een evaluatie kan uitwijzen dat het preventieproject herdacht moet worden, waarna de cyclus van voor af aan gestart wordt.

Figuur: De preventiecyclus, Bron: (de Roos & van Dinther, 2011)

4.3.4. Voorlichting

Voorlichting heeft als doel de doelgroep aan te zetten tot **gedragsverandering** op basis van gerichte **informatie**. Voorlichting tracht mensen te ondersteunen in een besluitvormingsproces op basis van kennisoverdracht. Voorlichting zal gericht zijn op duurzame gedragsverandering. De bedoeling is dat de geïnformeerde zelfstandig besluit tot gewenst gedrag op basis van de informatie die hij/zij gekregen heeft. (de Roos & van Dinther, 2011)

We beogen dus gedragsverandering, maar gedragsverandering bewerkstelligen is alles behalve eenvoudig. Gedragsverandering kan op drie manieren tot stand komen: (de Roos & van Dinther, 2011)

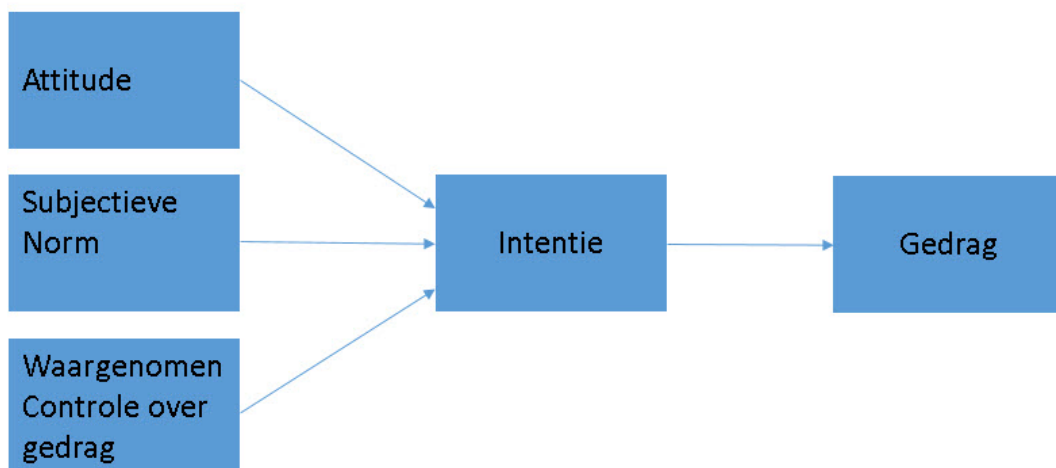
- Inwilliging: Gedrag verandert omdat er een straf of beloning aan vast hangt.
- Identificatie: Gedrag verandert omdat iemand zich vereenzelvigd met een ander of diens gedrag.
- Internalisatie: Gedrag verandert omdat de betrokkene zich nieuwe overtuigingen eigen gemaakt heeft.

Om **duurzame gedragsverandering** te bekomen is enkel de derde manier, nl. Internalisatie geschikt. Het is nodig dat de betrokkene ervan overtuigd raakt dat het andere gedrag de beste keuze is. Verandert de betrokkene zijn gedrag omwille van een straf, beloning of vanwege een ander, dan houdt het gedrag ook weer op zodra deze externe factoren veranderen. (de Roos & van Dinther, 2011)

Goede voorlichting zal dus informatie bieden op zo een manier dat de doelgroep gemotiveerd raakt om te veranderen en voldoende ondersteuning bieden om zich de nieuwe informatie eigen te maken zodat de betrokkenen zelfstandig een keuze kunnen maken. Al te vaak gaan voorlichters ervan uit dat het aanbieden van informatie voldoende is. Helaas veranderen mensen hun gedrag

niet automatisch op grond van verworven kennis. Er zijn ook andere determinanten die gedrag beïnvloeden, zoals attitude en gedragsmogelijkheden. (de Roos & van Dinther, 2011)

Eerst **determinanten** in kaart brengen zal bijdragen aan het succes van de voorlichting. Wanneer je de determinanten kent die aan de basis liggen van het gedrag dat je veranderen wil, kan je daarop inspelen. Je kan determinanten inzichtelijk voorstellen aan de hand van bestaande theoretische modellen, zoals bijvoorbeeld het model "Theorie van gepland gedrag" van Ajzen (1991). (de Roos & van Dinther, 2011)

Figuur: Theorie van gepland gedrag volgens Ajzen, Bron: (de Roos & van Dinther, 2011)

Attitudes zijn enerzijds de overtuigingen die mensen hebben met betrekking tot de consequenties van bepaald gedrag en de affectieve evaluatie van deze consequenties anderzijds. Ouders kunnen bijvoorbeeld weinig spreken over het gebruik van sociale media met hun kinderen omdat ze denken dat dit gebruik niet zoveel risico's met zich meebrengt. De consequentie van het niet spreken is bijgevolg klein. Wanneer ze wel met hun kinderen over sociale media zouden spreken zouden hun kinderen zich misschien gecontroleerd voelen en hen verwijten zich overal mee te bemoeien. Dit gevolg kan door ouders als minder prettig ervaren worden, waardoor ze ervoor kiezen om dit gesprek niet aan te gaan.

De **subjectieve norm** bestaat uit normatieve overtuigingen en de motivatie om deze in te willigen. De vraag is dus wat de doelgroep denkt dat sociaal gezien de geldende norm is en in welke mate hij/zij graag aan deze norm wil voldoen. Wanneer ouders bijvoorbeeld denken dat alle andere ouders van leeftijdsgenoten van hun kinderen ermee instemmen dat deze kinderen over hun leeftijd liegen om toegang te verkrijgen tot sociale media en deze ouders bovendien zich graag conform gedragen, dan zullen ze ook geneigd zijn hun kind toestemming te geven.

De **waargenomen controle over het eigen gedrag** wordt ook wel eens de self-efficacy genoemd. In hoeverre schat de betrokkene zichzelf vaardig genoeg om controle te verwerven over het eigen

gedrag? Wanneer ouders bijvoorbeeld zich niet bij machte voelen om hun kind iets te verbieden, of om succesvol grenzen te stellen dan zullen zij niet snel proberen om hun kind te verbieden om een Facebookprofiel aan te maken, ook al is de informatie met betrekking tot mogelijke risico's en het wettelijke verbod goed aangekomen.

Verder impliceert voorlichting ook **communicatie**. Een zender probeert een boodschap zo duidelijk mogelijk over te brengen aan een ontvanger. Uiteraard zit er ruis op die communicatie. De ontvanger hoort de boodschapper zelden zoals de zender ze bedoelt heeft. De zender dient zich hiervan bewust te zijn. Met zorg zal de zender een kanaal uitkiezen om de doelgroep maximaal te bereiken. Verschillende kanalen bieden verschillende voor- en nadelen. De keuze van het kanaal determineert of het gaat om massacommunicatie of interpersoonlijke communicatie, maar ook of het gaat om **eenrichtings- of tweerichtingscommunicatie**. (de Roos & van Dinther, 2011) Zo bieden preventietools als folders, kalenders, stickers een goede mogelijkheid tot massacommunicatie. Je kan op een eenvoudige manier veel mensen bereiken. Anderzijds is dit eenrichtingscommunicatie. De ontvanger kan niet terugspreeken. Je hebt dus niet altijd zicht op hoe je boodschap ontvangen wordt en van de hoeveelheid "ruis" op je kanaal. Wanneer je individueel werkt of met kleine groepen, door middel van een adviesgesprek, groepsbijeenkomst of vorming is er wel mogelijkheid tot tweerichtingscommunicatie, maar zal het bereik van je voorlichting veel kleiner zijn. (de Roos & van Dinther, 2011)

4.3.5. Vormingen

In het kader van voorlichting en opvoedingsondersteuning wordt ook vaak gekozen voor vormingen. Een goede vorming bestaat uit vier onderdelen:

- Het verstrekken van informatie
- Het inoefenen van vaardigheden
- Het verstrekken van huiswerkopdrachten om een koppeling te maken met de praktijk
- Het uitwisselen van ervaringen
(de Roos & van Dinther, 2011)

In het ontwerp van een vorming houd je best rekening met de verschillende manieren waarop mensen leren. Niet iedereen leert op dezelfde manier. Iedereen heeft zijn eigen voorkeursstijl en veel mensen hanteren een combinatie van enkele stijlen. We kunnen volgende **leerstijlen** onderscheiden:

- De doener: gericht op concrete ervaringen, moet het kunnen "voelen"
- De bezinner: leert door observeren en reflecteren, moet het kunnen "zien"
- De denker: analyseert en denkt in abstracte begrippen, moet erover kunnen "denken"
- De beslisser: leert door dingen uit te proberen op een actieve manier, moet het kunnen "doen"
(Burggraaff-Huiskes, 2013)

Een vorming is het meest effectief wanneer op alle vier de stijlen ingespeeld wordt door het inzetten van verschillende soorten middelen en werkvormen. Het kan zelfs erg verrijkend zijn voor mensen om een andere leerstijl te hanteren dan diegene die ze gewoon zijn. Daarom maak je best gebruik van alle vier. (Burggraaff-Huiskes, 2013) Je kan cursisten laten "zien" door een presentatie te gebruiken, iets op het bord te schrijven of een film te tonen. Je kan ze laten "denken" door ze iets nieuws te lezen geven of een nieuw idee aan te reiken en hun uit te nodigen hierover te reflecteren. Je kan cursisten iets laten "voelen" door ze zelf iets te laten opschrijven op een bord, of door hun te laten vertellen en discussiëren over eigen ervaringen. Je kan ze laten "doen" door hun zelf iets te laten uitproberen, in een rollenspel bijvoorbeeld of een concrete handeling, zoals "een wachtwoord instellen op de computer" te laten uitvoeren.

Belangrijke factoren voor de **kwaliteit** van een vorming zijn onder andere:

- Theoretische onderbouwing
 - Interactief model van kennisoverdracht
 - Deskundigheid van de lesgever
 - Mogelijkheid tot praktisch inoefenen
 - Overdracht van kennis naar de thuissituatie door bijvoorbeeld huiswerk
 - Multimodale aanpak: ook kinderen, leerkrachten, ... betrekken
- (Burggraaff-Huiskes, 2013)

4.3.6. Elke keuze voor preventie impliceert een keuze in waarden

De projectwerkers van Child Focus proberen ouders zo weinig mogelijk waarden en normen op te leggen vanuit de overtuiging dat het aan ouders zelf is deze te kiezen. Toch kan preventie **nooit helemaal waardenvrij** zijn. Zelfs de overtuiging dat ouders hun eigen waarden mogen uitdragen drukt een bepaalde waarde uit, die belangrijk is voor deze projectmedewerkers, nl. de waarde van autonomie.

We hebben allemaal bepaalde opvattingen, normen en waarden in het achterhoofd wanneer we spreken over het opvoeden van kinderen. Ook professionals hebben zulke opvattingen. Zij kunnen haast niet anders dan deze meenemen in hun werk. Zonder bepaalde normen en waarden, zou het ook onmogelijk zijn om bewuste doelen aan onze preventie te koppelen. (Burggraaff-Huiskes, 2013)

Niettegenstaande blijft het belangrijk hier voorzichtig en bewust mee om te springen en voldoende open te staan voor de **werkelijke hulpvraag** van ouders. Dit kan weleens **conflict** opleveren. Bijvoorbeeld wanneer de ouder geen enkel probleem ervaart, terwijl de hulpverlener, of in dit geval de preventiewerker, wel degelijk informatie heeft die in de richting van mogelijke risico's of problemen wijst. Wanneer dit het geval is kan je onmogelijk tot opvoedingsondersteuning overgaan. De ouders zullen hier niet voor open staan. Voorlichting is dan wel een mogelijkheid. Preventiewerkers kunnen onderbouwde, kwalitatieve informatie verstrekken met als doel de ouder bewust te maken van een mogelijk risico. (Burggraaff-Huiskes, 2013)

We willen preventie opzetten die bijdraagt aan het welzijn van jong-adolescenten. Maar wat is welzijn? Een omschrijving van welzijn kan niet waardenvrij zijn en zal verschillen naar gelang het

perspectief dat we innemen. Welk soort preventie wensen we dan op te zetten? Uiteraard is deze vraag niet waardenvrij, maar wel noodzakelijk om een project op te starten. Vettenburg et al. werkten het begrip “**wenselijke preventie**” uit en baseerden zich hiervoor op **emancipatorische waarden**. Dit gedachtengoed past bij de normen en waarden die door het team van Child Focus uitgedragen worden. Wenselijke preventie stelt volgens Vettenburg et al. een emancipatorisch beleid voorop dat de kansen van burgers uitbreidt en aanspoort om solidaire verantwoordelijkheid op te nemen. In het kader van jeugdwezen stellen zij volgende voorwaarden aan wenselijke preventie: (Vettenburg, et al., 2003)

- **Radicaliteit:** Wenselijke preventie probeert zo vroeg mogelijk in de ontwikkelingslijn van een probleem te interveniëren. Bij voorkeur werken we dus rond potentiële risico's nog voordat het problemen worden.
- **Offensiviteit:** Wenselijke preventie is erop gericht de handelingsmogelijkheden van mensen uit te breiden, eerder dan ze in te perken. Deze voorwaarde houdt verband met het begrip “radicaliteit”. Hoe verder gevorderd een probleem is, hoe groter de kans is dat interventies beperkend zullen zijn, eerder dan verruimend.
- **Integraliteit:** Wenselijke preventie maakt gebruik van het interactionistisch denken en richt zich liever op de brede context dan op een individu. Problemen of risico's worden benaderd als gemeenschappelijk probleem waarbij zoveel mogelijk factoren en actoren betrokken worden. We leggen het probleem bij voorkeur niet neer als een individueel probleem van “het” kind, of “de” ouder.
- **Participatie:** Wenselijke preventie is gericht op een maximale participatie van burgers, zowel kinderen, als ouders en stimuleert actief burgerschap.
- **Democratisch karakter:** Wenselijke preventie streeft zoveel mogelijk inclusie na. Een doelgroep mag afgebakend worden wanneer het thema een bepaalde doelgroep treft maar eens deze doelgroep bepaald is, moet er getracht worden geen enkele subgroep binnen deze doelgroep uit te sluiten.

4.3.7. Sociale steun en de verantwoordelijkheid van de gemeenschap

Maar is werken aan pedagogische vaardigheden van ouders voldoende om hen werkelijk te ondersteunen? Zijn goede pedagogische vaardigheden de enige ingrediënten voor een succesvol ouderschap? Hoek denkt van niet, en baseert zich hiervoor op het werk van Alice van der Pas. Ze vertrekt vanuit volgende probleemstelling:

“Hoe kan je verklaren dat ook “gewone” ouders met een “gewoon” kind soms ernstige opvoedproblemen krijgen, terwijl “problematiese” ouders met een “probleemkind” het er soms goed afbrengen?” (Hoek, 2009)

Het is de taak van ouders om te steunen, stimuleren en sturen. Hiervoor is het nodig dat ze voldoende responsief zijn, inzicht hebben in hun kind, de situatie en eventuele risico's, dat ze hun eigen emoties kunnen reguleren enz. Deze ouderlijke taken worden uitgevoerd op wat we de “**ouderlijke werkvloer**” kunnen noemen. Maar ouderschap is kwetsbaar. In het alledaagse leven is falen nooit veraf. Zelfs de beste ouders zijn geen superhelden en laten al eens een steek vallen. Gelukkig loopt het niet bij elke ouderlijke misser fout met de kinderen. Dat komt, stelt van der Pas, omdat de ouderlijke werkvloer beschermt wordt door 4 **buffers**:

- De solidaire samenleving
 - Een sociaal netwerk en een goede taakverdeling
 - Metapositie ten opzichte van de ouderlijke werkvloer, reflectie op wat daar speelt
 - Voldoende 'goede ouder'-ervaringen
- (Hoek, 2009)

Deze buffers werken als een soort van **immuunsysteem**. Wanneer de omstandigheden op en rond de ouderlijke werkvloer minder gunstig zijn kunnen deze buffers ervoor zorgen dat ouders en kinderen toch overeind blijven. Deze buffers kunnen ook aangesproken worden wanneer ouders dreigen vast te lopen. Wanneer ze het niet meer zien zitten kunnen ze bijvoorbeeld iemand uit hun netwerk om raad vragen of de taken herverdelen, zodat de situatie weer controlebaarder wordt. Wanneer ze voldoende vaak 'goede ouder'-ervaringen hebben waarop ze kunnen terugkijken sterkt dit hun in hun zelfvertrouwen en ouderschap, waardoor ze de moed blijven vinden om moeilijkere tijden het hoofd te bieden. (Hoek, 2009)

Deze buffers begrijpen is nuttig om ouders betere ondersteuning te kunnen bieden. Werkelijk solidair zijn met ouders, zonder ze te culpabiliseren of bestempelen als "falende" ouder, luisteren naar hun stem, meewerken aan 'goede ouder' – ervaringen, mee verantwoordelijkheid dragen voor kinderen van een ander ... zijn allemaal acties die ertoe bijdragen dat ouders zich gesteund weten en beter slagen in hun **ouderschap**. Denken in dit buffermodel verklaart ook waarom er geen eenvoudige kant-en-klare oplossingen zijn voor opvoedproblemen. Bovendien geeft het model aan hoe belangrijk steun van anderen is voor ouders. Alle ouders hebben soms steun van een ander nodig. Wij hebben, als gemeenschap, een morele opdracht ten opzichte van ouders. (Hoek, 2009)

Ook inzake sociale media en een veilig internet zouden we kunnen stellen dat de verantwoordelijkheid te groot is voor ouders om alleen te kunnen dragen. Veel ouders voelen zich zo overweldigd door het geheel van sociale media en andere digitale mogelijkheden dat het ze eenvoudigweg niet lukt om adequate controle uit te oefenen op het sociale mediagebruik van jong-adolescenten. Bovendien hebben ze weinig controle over datgene wat zich afspeelt op internet en sociale media en ervaren ze weinig steun van overheidswege. (O' Neil, 2013) Deze verzuchting werd gedeeld door enkele ouders in onze focusgroepen.

Zagen we voorheen dat opvoeding in drie verschillende milieu's plaatsvond, met name het gezin als eerste milieu, de school als tweede milieu en de wereld daarbuiten als derde milieu, dan is daar nu een vierde milieu bijgekomen, nl. **het virtuele milieu**. Probleem met dit virtuele milieu is dat het helemaal niet de intentie heeft om op te voeden, maar wel onze kinderen mee vormt en een grote invloed uitoefent op hun ontwikkeling. De ontwikkeling van dit virtuele milieu is zo snel gegaan dat de samenleving er ook niet in geslaagd is om waarden en normen zoals die in de offline wereld gelden op dezelfde manier en in dezelfde verhoudingen te vertalen naar de virtuele wereld. Hierdoor is de kans dat jong-adolescenten op ongewenste inhoud stoten online groter dan offline. Het is niet verantwoord, stelt Delfos, om ouders hiervoor alleen verantwoordelijkheid te laten dragen. Zij moeten deze verantwoordelijkheid kunnen delen met andere volwassenen. Het is de **morele plicht** van iedere volwassene, stelt zij, om zorg te dragen voor het virtuele milieu en voor kinderen en jongeren die zich in dit virtuele milieu begeven. (Delfos, 2007)

4.3.8. Besluit derde invalshoek

Een brede basis van ouders heeft nood aan en baat bij goede voorlichting. Het kan hier gaan om ouders die zich reeds bewust zijn van potentiële risico's, verbonden aan het sociale mediagebruik door jong-adolescenten en die daar vrij goed mee weten om te gaan, maar af en toe met vragen of twijfels zitten. Ook is voorlichting nuttig voor die ouders die zich nog niet bewust zijn van potentiële risico's of die deze risico's onderschatten. Voorlichting kan door middel van preventietools, maar ook door middel van een informatie-sessie of cursus.

Voorlichting wordt ingezet om een gedragsverandering te bekomen. We zouden graag hebben dat ouders media-opvoeding ter harte nemen en de dialoog over sociale media met hun kinderen aangaan. Deze voorlichting zal maar succes hebben als we de determinanten die ouders ervan weerhouden om dat te doen in aanmerking nemen. We moeten rekening houden met hun attitude, subjectieve norm en hun gevoel van self-efficacy.

Een groep ouders zit met ernstigere twijfels die leiden tot opvoedingsspanning. Deze groep ouders zou gebaat zijn bij opvoedingsondersteuning. We weten dat goede opvoedingsondersteuning ernstigere problemen, en de nood aan hulpverlening kan voorkomen. Denk bijvoorbeeld aan hulp via de hulplijn 116 000, een oudergroep of een vorming. We hebben echter gemerkt dat ouders niet snel geneigd zijn om gebruik te maken van dit aanbod. Eveneens weten we dat opvoedingsondersteuning weinig effectief is wanneer de ontvanger niet gemotiveerd is. Onze voorlichting zal dus ook gericht moeten zijn op het toeleiden van ouders naar het aanbod opvoedingsondersteuning.

Preventie en opvoedingsondersteuning zijn per definitie niet waardenvrij. Ik heb hier gekozen voor een emancipatorische aanpak, zoals omschreven door Vettenburg et al. omdat deze goed aansluit bij de visie van Child Focus. Deze aanpak houdt in dat we proberen zo vroeg mogelijk te interveniëren, de handelingsmogelijkheden van ouders en kinderen zo uitgebreid mogelijk maken, interactionistisch denken en een maximale participatie en inclusie nastreven.

Om ouders optimaal te ondersteunen moeten we ook hun omgeving en de samenleving activeren. Deze kunnen een beschermende bufferfunctie vervullen wanneer het ouders eens minder goed lukt. Ouders kunnen niet alleen de verantwoordelijkheid dragen voor wat kinderen op sociale media doen en tegenkomen. De samenleving heeft een morele plicht ten opzichte van ouders en kinderen om de virtuele wereld zo veilig mogelijk te maken.

5. Veranderingsstrategieën

In ons eigen onderzoek zagen we ouders geconfronteerd met de aspiraties van hun jong-adolescenten om deel te nemen aan sociale media. We zagen een groep ouders die daarover bezorgd was en vragen stelde. Anderzijds zagen we een groep ouders die zich nauwelijks bewust leek van enige risico's en zich vrij permissief opstelde ten aanzien van het sociale mediagebruik van kinderen.

In de literatuurstudie zagen we dat er wel degelijk risico's verbonden zijn aan sociale media en dat het wenselijk is om jong-adolescenten niet te vroeg los te laten. Actieve mediatie, betrokken zijn, praten en interesse tonen, bleken de beste strategie om jong-adolescenten de nodige vaardigheden bij te brengen die hun weerbaarder maakt tegen risico's. Bovendien leerden we dat jong-adolescenten een verbod van ouders niet zomaar naast zich neerleggen, als het met warmte, en een duidelijke motivatie gegeven wordt. Ook zagen we dat er in Vlaanderen een veiliger, en bovendien toegestaan alternatief voor handen is, nl. Ketnet.be.

In de literatuurstudie zagen we verder ook dat het belangrijk is voor ouders dat ze gesteund worden door de gemeenschap, dat ze voorlichting en goede informatie nodig hebben en dat het belangrijk is om ouders te ondersteunen in hun ouderschap. Deze preventie kan nooit helemaal waardenvrij zijn. Ik koos voor een emancipatorische aanpak, waar zo vroeg mogelijk op de ontwikkelingslijn wordt ingegrepen en gestreefd wordt naar maximale participatie- en handelingsmogelijkheden van ouders en kinderen.

In dit hoofdstuk stel ik drie veranderingsstrategieën voor om ouders adequater voor te lichten en ondersteunen. Ik zal een nieuwe context voor het bordspel 'Jungle Web' van Child Focus introduceren, enkele aanpassingen aan de e-Safety kalender voorstellen, samen met een aangepast advies omtrent Facebook voor kinderen jonger dan 13 jaar en tot slot zal ik mijn "Ware Vriend Facebook Manifest" voorstellen, waarmee ik Facebookgebruikers wil inspireren een rolmodel voor jongeren op Facebook te zijn.

5.1. Een nieuwe context voor 'Jungle Web'

5.1.1. Motivatie

Ik denk even terug aan de preventiecyclus en hoe we tot een geschikte interventiemethode kunnen komen. (zie 4.3.3.)

1. **Analyse:** In 4.1. hebben we vastgesteld dat sociale media voor jong-adolescenten kansen inhouden, maar ook risico's. In 4.2. hebben we vastgesteld dat een aanpak van actieve mediatie aan te raden is. Wat betreft sociale media blijken ouders nogal permissief te zijn, en zou het goed zijn mochten ze meer controle uitoefenen, zeker wanneer kinderen nog jong zijn. Naarmate kinderen ouder worden kunnen ouders dan meer loslaten.

2. **Doelstellingen en Doelgroep:** We willen ouders van kinderen tussen 9j. en 12j. sensibiliseren voor de risico's die jong-adolescenten lopen op sociale media, zonder de positieve

kansen te vergeten. We willen dat ze een actieve rol in de media-opvoeding opnemen. Om dit te kunnen doen, willen we ze ondersteunen in hun ouderschap.

3. **Selectie en signalering:** Ouders geven in ons eigen onderzoek aan dat ze rekenen op school voor media-opvoeding van kinderen en dat ze zich zelf ook wenden tot leerkrachten en school wanneer ze moeilijkheden in de opvoeding ervaren. We gaan deze ouders dus kunnen vinden en bereiken via samenwerking met scholen en ouderraden.

4. **Interventiemethode:** Vormingen kunnen fungeren als voorlichting en tegelijk ook opvoeding ondersteunend werken. In 4.3.5. zagen we dat je in een goede vorming veel kan doen: Je kan informatie verstrekken, vaardigheden inoefenen en ervaringen uitwisselen. Een vorming is tweerichtingsverkeer. Je kan vragen beantwoorden en naar verwachtingen en feedback peilen, waardoor je beter kan aansluiten op de behoeftes van ouders.

De ouders uit onze focusgroepen vonden het "Jungle Web"- bordspel leuk uitzien en informatief. Toch zou slechts een minderheid er thuis tijd voor uittrekken om het met zijn kind te spelen. De context waarin dit spel aangeboden wordt, moet misschien herdacht worden. Het Jungle Web-bordspel leent zich perfect tot het inoefenen van zowel technische internetvaardigheden als voor het inoefenen van pedagogische vaardigheden. Het spel leent zich ook tot leren aan de hand van verschillende leerstijlen: zien, voelen, doen en denken. (zie 4.3.5.)

In één van de focusgroepen werd het idee gelanceerd om het spel te spelen in "ouder-kind" teams. Niet de ouder tegen zijn kind dus, maar de ouder samen met zijn kind, tegen een ander team, en dit in een schoolcontext. Ook in de literatuur lezen we dat een multimodale aanpak waarbij je meerdere belanghebbenden betreft, zoals bijvoorbeeld kinderen en ouders samen, kan bijdragen aan het succes van een vorming. Ook een interactieve aanpak met veel mogelijkheden om vaardigheden in te oefenen is goed voor het leerproces. (zie 4.3.5.)

Door het samen te spelen kan er aan de relatie ouder-kind gewerkt worden, die zoals we zagen in 4.2., erg belangrijk is voor het succes van ouderlijke mediatie. Wanneer de begeleider oog heeft voor de pedagogische relatie van ouders en kinderen (zie 4.2.5.) en zelf het goede voorbeeld weet te geven, kan hij deze pedagogische relatie ook ondersteunen. Impliciet kan de begeleider in dergelijke context werken aan "goede ouder" – ervaringen (zie 4.3.7.) door te tonen dat een goede ouder niet iemand is die alles weet en kan. Goed ouderschap is ook fouten maken en je kind laten zien hoe je daarmee omgaat. Goed ouderschap is ook af en toe leren van je kind en je kind daarin erkennen.

Daarom zou ik het "Jungle Web" – bordspel willen inzetten in de context van een vorming voor ouders en kinderen samen en is dit mijn eerste veranderingsstrategie.

Het aanbod van e-Safety vormingen voor ouders is in Vlaanderen, momenteel vrij beperkt. De meeste vormingen voor ouders rond veilig internet hebben eerder het karakter van een informatiebijeenkomst of lezing. Vormingen voor ouders en kinderen samen worden, zo ver als ik kan nagaan, op dit moment in Vlaanderen niet aangeboden. Gemeentebesturen, schoolbesturen,

opvoedingswinkels en vzw's richten e-Safety vormingen voor ouders in en beroepen zich hiervoor meestal op de hulp en expertise van één van deze drie initiatieven:

- Vormingen van de Gezinsbond, i.s.m Child Focus: 'Veilig Online', 'Cyberpesten' en 'Scherm Uit': Dit zijn vormingen voor ouders en grootouders, waarbij men verschillende media hanteert om verschillende leerstijlen aan te spreken: er wordt verteld, filmpjes getoond, een presentatie getoond, vragen gesteld aan de ouders ...
- Informatiebijeenkomsten Computer Crime Unit / Politie
- Lezingen voor ouders door experts: docenten, onderzoekers ...

5.1.2. Ontwerp vorming Jungle Web

Per vijf ouder-kind teams heb je een computer met internetaansluiting en een "Jungle Web" – spel nodig. Vorming duurt ongeveer 2 uur.

1. Verwelkoming en kennismaking	(10 min.)
2. Demonstratie "Jungle Web"	(10 min.)
3. Jungle Web spelen	(30 min.)
4. Nabespreking van het spel	(20 min.)
5. Video "Phineas en Ferb veilig online"	(10 min.)
6. De 10 minuten-regel	(20 min.)
7. Huiswerkopdracht toelichten	(10 min.)
8. Afsluiting	(10 min.)

Verwelkoming en kennismaking:

Voorstellen begeleider

Voorstellen Child Focus: hulplijn 116 000 en website Clicksafe.be

Kennismakingsronde deelnemers

Demonstratie Jungle Web:

De begeleider legt de spelregels uit en speelt kort met een deelnemer om het spel te demonstreren.

Jungle Web spelen:

De groep wordt opgesplitst in maximaal 5 ouder-kind teams per groep. Elke subgroep krijgt een "Jungle Web" en een computer met internetaansluiting toegewezen en mogen een half uur spelen.

Nabespreking van het spel:

De begeleider probeert zoveel mogelijk "echte" vragen te stellen. (zie 4.2.5.)

Wat vonden jullie moeilijk?

Wat vonden jullie leuk?

Waarmee heeft je kind / je mama/ je papa je verrast?

Wat vinden jullie zelf leuk aan internet?

Wat vinden jullie leuk aan sociale media?

De begeleider streeft ernaar om zoveel mogelijk kinderen als volwassenen aan het woord te laten.

Video “Phineas en Ferb veilig online”

Video tonen. (Child Focus, 2013)

Nabespreking aan de hand van de tips van Phineas en Ferb.

Wat vinden jullie van deze tips?

Doen de ervaringen van Phineas en Ferb jullie ergens aan denken?

Heb je zelf al zoiets meegemaakt?

De 10 minuten-regel

Aansluitend op dit gesprek legt de begeleider de 10 minuten-regel uit. (zie 2.3.) (Van den Abeele, 2015) Ouders mogen samen met hun kind samen zitten om hier samen over na te denken. Zie zou het kind allemaal graag als contact hebben op sociale media en in welke groep zou het die plaatsen? Kunnen ze samen cirkels trekken? “familie” “goede vrienden” “bekenden” “nieuwe vrienden” Wie hoort waarbij, en wie mag wat weten? Ouder en kind mogen hier samen over reflecteren en oefenen met pen en papier om cirkels te maken.

Huiswerkopdracht toelichten

Vermits het een eenmalige vorming is, wordt de opdracht niet gecontroleerd maar de begeleider vraagt toch aan de deelnemers het volgende:

Aan de ouders:

10 min-regel toepassen op hun eigen groep Facebook vrienden.

Aan de ouders en kinderen samen:

Een ketnetprofiel maken en samen kijken wat je daar kan doen en wie er op zit

Voor diegenen die al op Ketnet zitten: Kind geeft de ouder “een rondleiding”

Afsluiting

Begeleider rond af. Heeft iemand nog vragen? Begeleider geeft informatie mee over hulplijn 116 000 en clicksafe.be en nog enkele tips over veilig internet.

5.2. Aanpassing e-Safety kalender

5.2.1. Motivatie

De ouders uit onze focusgroepen zagen wel brood in de e-Safety kalender. Een kalender wordt dagelijks gebruikt en leent zich voor korte, repetitieve boodschappen. Maar zoals een ouder opmerkte, zijn er veel kalenders op de markt en uiteindelijk gebruik je er maar één. Als we willen dat de e-Safety kalender door ouders gebruikt wordt zal hij dus handig moeten zijn en aantrekkelijk.

Inhoudelijk zit de e-Safety kalender ook goed in elkaar. Enkel het advies over Facebook voor -13 jarigen riep bij de ouders uit de focusgroepen wat vragen op. Hoe kan Child Focus zeggen dat het eigenlijk niet mag en tegelijkertijd ouders aanraden om het toch te doen, vroegen ze zich af? Het herbekijken van dit advies werd uiteindelijk het uitgangspunt van deze bachelorproef.

Het concept van een e-Safety kalender past ook in het kader van “wenselijke preventie” zoals omschreven in 4.3.6.

- **Radicaliteit:** Met een e-Safety kalender kan je heel vroeg op de ontwikkelingslijn ingrijpen. Kinderen zitten al jong op internet, waardoor ook ouders van jonge kinderen al interesse kunnen hebben in een kalender met e-Safety tips. Zij kunnen al wat van de preventie rond sociale media oppikken nog voor hun kind op sociale media wil.
- **Offensiviteit:** Door goede en positief geformuleerde informatie rond veilig internet te verstrekken breidt je de handelingsmogelijkheden van ouders en kinderen uit.
- **Integraliteit:** De hoeveelheid aan korte boodschappen maakt het mogelijk om vele perspectieven aan bod te laten komen. Veilig internet is niet het probleem van het kind of van de ouder, maar van iedereen samen.
- **Participatie:** Een kalender aan de keukenmuur kan door iedereen gelezen worden: ouders, kinderen, bezoekers en kan iedereen oproepen tot verantwoordelijk gedrag op internet. In die zin kan een dergelijke kalender participatie en actief burgerschap stimuleren.
- **Democratisch karakter:** Een kalender is nuttig en bruikbaar in elk gezin. Wanneer je de kalender goedkoop ter beschikking stelt kan iedereen van deze kalender gebruik maken. Momenteel stelt Child Focus de e-Safety kalender, net als alle andere tools, gratis ter beschikking. Drempel is wel dat je moet weten dat hij bestaat en hoe je hem kan bestellen. De bekendmaking en verspreiding zou beter kunnen.

Omwille van al deze redenen heb ik geopteerd om als tweede veranderingsstrategie enkele wijzigingen aan de e-Safety kalender voor te stellen.

5.2.2. Advies Facebook -13 jaar herbekijken

Advies in 2015

Het advies op de 2015-kalender luidt als volgt:

“Facebook is verboden onder 13 jaar. Aan jou om te beslissen: ofwel pas je deze leeftijdsgrens toe en maakt je kind misschien zonder je medeweten een profiel aan, of je kan samen kijken hoe het zit met de privacy-instellingen, wat de valkuilen zijn en hoe je nu precies een profiel aanmaakt.” (Child Focus, 2015)

Sommige ouders uit ons onderzoek vinden het niet kunnen dat er gesuggereerd wordt dat ouders de regels zouden moeten breken. Child Focus heeft ook liever dat kinderen niet te vroeg aan Facebook of andere sociale media deelnemen, maar als het dan toch gebeurt is het wel beter dat ze begeleid worden door hun ouders, zo leerden ze uit ons interview met K. Van den Abeele. (Van den Abeele, 2015)

We weten ondertussen echter dat de kans dat jong adolescenten een verbod van hun ouders zullen breken eerder beperkt is. Het gebeurt, maar niet zo vaak als gedacht. (Livingstone, O’lafsson, & Staksrud, 2011) Ik vermoed dat de manier waarop de restrictie opgelegd wordt, hier ook een rol speelt en ik denk daarbij aan Baumrind’s autoritatieve ouders die het dankzij een combinatie van hoge controle en hoge warmte goed deden.

Het probleem, met het advies op de e-Safety kalender, is volgens mij, dat het ouders, die het misschien wel in zich hebben om autoritatieve ouders te zijn, kracht ontnemt in plaats van ouderschap ondersteunt. Als we ouders zeggen dat kinderen hun verbod niet gaan aanvaarden, wat zeggen we ze dan eigenlijk? Je hoeft niet te proberen? Zet je waarden maar aan de kant en geef toe? "Aan jou om te beslissen" is een poging om ouders de keuze te laten, maar overtuigt niet omdat de keuzes die daar achter komen niet juist gepresenteerd worden. Ze laten maar halve waarheden zien en dat is niet zo raar. Het advies probeert iets heel complex in vier regels te vatten, een haast onmogelijke opdracht.

Een andere reden om het advies te geven dat kinderen samen met hun ouders eventueel wel een profiel kunnen aanmaken, ligt in het gegeven dat de leeftijdsgrens, opgelegd door Amerikaanse sociale netwerken geen pedagogische achtergrond heeft, maar wel een economische. (Van den Abeele, 2015) Dit neemt niet weg dat een jong-adolescent moet liegen om een profiel te maken en de gebruikersovereenkomsten schendt als hij/zij dat doet. Is het pedagogisch verantwoord om ouders te adviseren hun kinderen daar mee te assisteren?

Ook weten we dat jong-adolescenten bepaalde risico's lopen op Facebook, maar dat ze die ook nog steeds lopen als ze 13 zijn. (Child Focus, 2015) Zomaar wachten tot jongeren 13j. worden en dan denken dat alle risico's van de baan zijn is dus ook geen juiste aanpak.

Advies in het buitenland

Over dit advies valt dus heel wat te zeggen, en hoe het beter kan is niet zo gemakkelijk. Ik ging eens kijken hoe organisaties in het buitenland hiermee omgaan.

Sommige organisaties geven soortgelijke adviezen. Net als Child Focus zeggen ze dat Facebook verboden is onder 13j., maar dat je als ouder samen met je kind een account kan maken en ze geven tips over hoe je dat doet. Voor alle duidelijkheid: het gaat hier om advies op een website die uiteraard uitgebreider kan zijn dan een advies op een kalender. Onder andere Mediaopvoeding.nl in Nederland (Pardoen, Kan een meisje van 10 veilig op Facebook?, 2012) en Thinkuknow.co.uk in de Uk (Thinkuknow) geven een zelfde soort advies als Child Focus.

Andere organisaties negeren gewoon het idee dat je het in je hoofd zou halen om onder de 13j. toch een profiel aan te maken. Ze zeggen eenvoudigweg dat Facebook verboden is onder de 13 jaar, bijvoorbeeld:

Vb. Klicksafe.de (Duitsland), zegt dat je pas op Facebook mag als je 13j. bent. Ze voegen hier nog aan toe dat jongeren tussen 13j. en 18j. veiligere privacy-instellingen hebben bij Facebook en hebben een brochure voor als je 18j. wordt, om aan te geven hoe privacy vanaf dan voor je verandert. (Klicksafe.de, 2011)

Vb. Veiliginternetten.nl (Nederland), zegt dat je kind op Facebook mag als het 13j. is, maar dat je zelf als ouder moet beslissen of je je kind dan al oud genoeg vindt. (Veiliginternetten.nl, 2014)

Vb. Bee-secure.lu (Luxemburg), zegt dat Facebook verboden is onder de 13j. en voegt eraan toe dat het wel gemakkelijk te omzeilen is. Verder geen commentaar. (Bee-secure.lu)

Ook vond ik een advies dat ouders letterlijk adviseert om niet te buigen onder druk van de kinderen. "Do not bow", zegt Getsafeonline in de UK. Wat ouders, volgens hen, best doen is met andere ouders en leerkrachten van de school af te spreken en samen aan één koord te trekken: Geen Facebook onder de 13 jaar. (Getsafeonline.org)

Er is inzake dit advies dus geen consensus, zelfs niet onder de verschillende Europese partners van het Europese Insafe netwerk. Child Focus is de vertegenwoordiger van Insafe in België, zoals Veiliginternetten.nl, Bee-secure.lu en Klicksafe.de en dat in hun land zijn. Toch geven zij allen andere adviezen, wat aangeeft hoe complex deze materie is.

Een aangepast advies voor 2016?

Gezien de beperkte ruimte op de kalender, betwijfel ik of het de goede plek is om deze leeftijdsgrens ter sprake te brengen. Ik denk niet dat ouders echt geholpen zijn als je zou zeggen dat Facebook verboden is onder de 13 jaar, zonder erbij te zeggen dat a) de kans bestaat dat kinderen je verbod omzeilen en dat b) je best aan je kind kan uitleggen waarom het niet kan. En om dat te kunnen uitleggen zullen sommige ouders meer informatie nodig hebben. In Vlaanderen hebben we voor jong-adolescenten wel een heel goed alternatief, nl. Ketnet. Het lijkt me in elk geval een goed idee om hiernaar te verwijzen. Een advies op de e-Safety kalender zou er als volgt kunnen uitzien:

Wist je dat Facebook verboden is onder 13 jaar? Ketnet kan wel. Wist je trouwens dat Ketnet.be het populairste netwerk is voor kinderen onder 13 jaar in Vlaanderen? (Meer lezen over het Facebook-verbod kan op clicksafe.be)

Op de website clicksafe.be (Child Focus) kan dan dieper ingegaan worden op de kwestie. Hier kunnen ouders die meer informatie wensen een vollediger beeld krijgen van de problematiek en van hoe ze ermee om kunnen gaan. Ouders die er niet zo diep op willen ingaan hebben dan in ieder geval via de kalender nog eens de boodschap meegekregen dat Facebook eigenlijk niet mag en dat er een leuk alternatief is. Ook is deze boodschap voor kinderen die meelesen duidelijk en creëer je geen situaties waarin kinderen aan ouders kunnen zeggen "Child Focus zegt dat het aan jou is om te beslissen."

Een groot stuk van de informatie die momenteel op de website gegeven wordt kan behouden blijven, maar ik zou enkele dingen aanpassen. Ik zou de tips om samen met je kind een profiel te maken uitbreiden, rekening houdend met de tips die K. Van den Abeele aanreikte tijdens ons interview. (Van den Abeele, 2015) Deze tips zou ik verplaatsen naar iets wat je doet wanneer je kind al 13 jaar of ouder is. Voor de ouders van jongere kinderen zou ik net tips geven om de kans dat een verbod ook werkt, te vergroten, en nog duidelijker naar Ketnet verwijzen. Ook zou ik extra informatie omtrent de risico's meegeven en wijzen op het belang van vaardigheden inoefenen, los van de leeftijd van kinderen.

De uitgebreidere informatie op de website zou er dan als volgt kunnen uitzien:

Waarom is Facebook verboden voor kinderen jonger dan 13 jaar?

Facebook is gevestigd in de Verenigde Staten en moet dus de nationale wetgeving naleven. De COPPA (Children's Online Privacy Protection Act – 1998) is een Amerikaanse wet die bepaalt dat een onderneming geen gegevens van minderjarigen jonger dan 13 jaar voor commerciële doeleinden mag gebruiken zonder toestemming van de ouders. Om problemen te vermijden heeft Facebook voor de gemakkelijke weg gekozen en het netwerk enkel voor personen vanaf 13 jaar toegankelijk gemaakt. De regels voor andere Amerikaanse netwerken zoals Instagram en Google+ zijn overigens hetzelfde: verboden voor <13 jarigen.

Toch zien we veel kinderen jonger dan 13 jaar op Facebook:

In werkelijkheid zijn talloze kinderen van twaalf jaar of nog veel jonger actief op dit sociaal netwerk, soms met en soms zonder toestemming van ouders. In ieder geval hebben al deze kinderen moeten liegen over hun leeftijd om een profiel te maken. Van de jongeren die regelmatig inloggen, zou 25% tussen 9 en 10 jaar zijn. Dit cijfer blijft maar groeien, tot 83% voor 13-14-jarigen.

Welke risico's loopt mijn kind op Facebook?

Naast het breken van een Facebook-regel zijn er nog wel enkele redenen waarom Facebook misschien niet de beste keuze voor kinderen is:

- **Meenemen van foutieve leeftijd:** Als je bij het begin liegt over je leeftijd, blijf je een foute leeftijd meenemen. Wanneer je bijvoorbeeld op 10 jaar een profiel aanmaakt, dan zal je op je Facebookprofiel, wanneer je 13 jaar bent, als 16-jarige geregistreerd staan, enz. Een dergelijk profiel gaat dus inhoud en boodschappen aantrekken die niet aan de werkelijke leeftijd aangepast zijn. Bovendien heeft Facebook voor <18 jarigen strengere privacy-instellingen ingesteld ter bescherming. Op je 18-de verandert dat. Heb je ooit over je leeftijd gelogen, dan verlies je die bescherming eerder.
- **Privacy:** Privacy-instellingen geven ons soms een vals gevoel van veiligheid, waardoor we te veel van ons zelf blootgeven. Zelfs als je de privacy-instellingen goed hebt ingesteld is het voor een andere "vriend" gemakkelijk om informatie van jouw profiel te nemen en publiek te maken. Dit is voor volwassenen al moeilijk om in te schatten. Voor kinderen is dat nog moeilijker. Facebook is een populair medium, waardoor informatie en foto's enorm snel en enorm ver verspreid kunnen worden.
- **Expliciete beelden:** Facebook is een volwassen platform en de gebruikers houden weinig rekening met het gegeven dat kinderen kunnen meekijken. De kans dat kinderen inhoud te zien krijgen die niet aangepast is aan hun leeftijd is erg groot.
- **Grooming:** Helaas zijn er ook volwassenen die Facebook gebruiken om kinderen te benaderen met het oog op seksueel misbruik. We willen hierin niet overdrijven. De meeste volwassenen zijn echt nog te vertrouwen. Het is niet zo dat misbruik schering en inslag is, maar het gebeurt. Child Focus noteerde in 2014 een stijging van het aantal dossiers. Meer lezen kan in ons jaarverslag. (Child Focus, 2015)

Wat kan ik doen als mijn kind toch op Facebook wil voordat het 13 jaar is?

Sommige kinderen jonger dan 13 jaar dromen van een Facebook-account, omdat hun grote broer of vriendjes op school dat ook hebben. Als ouder sta je dan voor een dilemma: ofwel stem je ermee in je kind te registreren en dus ook te liegen over zijn leeftijd. Ofwel weiger je omdat je de gebruiksvoorwaarden van Facebook niet wilt schenden, met het risico dat je kind achter je rug zelf een account opent. Hoe pak je dat aan?

- **Ketnet.be:** Goed nieuws eerst! Vlaanderen heeft voor kinderen jonger dan 13 jaar een goed alternatief. Op Ketnet.be kunnen kinderen dezelfde dingen doen als volwassenen op Facebook, maar dan in een omgeving die afgestemd is op hun leeftijd en ook nog eens King Size Cool is. Het platform is enorm populair onder de leeftijdsgenoten van uw kind. 43% van de Vlaamse 9-12 jarigen heeft een ketprofiel. Je kind zal hier dus zeker niet eenzaam zijn. Surf samen eens naar <http://www.ketnet.be/over-deze-website/maak-snel-een-ketprofiel-aan>
- **Verbieden en alert blijven:** Wanneer je je kind verbiedt om een Facebookprofiel te maken, wees je er dan van bewust dat het voor kinderen niet zo moeilijk is om dat stiekem toch te doen. Blijf dus alert. Onderzoek wijst echter uit dat het merendeel van de kinderen jonger dan 13 jaar een verbod van de ouders respecteren.
- **Verduidelijken zonder bang te maken:** De kans dat kinderen een verbod respecteren is groter wanneer het verbod duidelijk is, en wanneer er redenen voor gegeven worden. Praat dus met je kind en leg uit waarom je het liever nog niet hebt. Net zoals je kind om middernacht niet alleen over straat mag lopen, naar sommige volwassen feestjes nog niet mee kan, nog geen alcohol kan gaan kopen, geen auto mag rijden, zo is Facebook ook iets dat voorbehouden is voor later, wanneer je 13 jaar of ouder bent. Leg uit dat dingen die op Facebook gezet worden heel snel over de hele wereld verspreid kunnen worden en dat kinderen goed moeten oefenen voordat ze precies begrijpen hoe dat werkt en welke gevolgen dat kan hebben. Maak dat concreet door een verhaal te vertellen, bijvoorbeeld over een jongen die het grappig vond een foto van zijn onderbroek te maken en dat die foto toen de hele wereld rondging en dat het helemaal niet meer grappig was. Leg dat uit zonder ze bang te maken. Misschien kunnen jullie er zelfs samen om lachen, maar je punt is gemaakt.
- **Oefenen op Ketnet:** Oefen samen met je kind sociale en digitale vaardigheden op het Ketprofiel. Praat veel op een positieve manier en toon interesse. Waarom vind je dit leuk en dat niet? Wijs ze ook op dingen die minder leuk zijn, zoals bijvoorbeeld pesten en laat ze daarover nadenken. Is alles wat we hier zien wel waar? Denk daar samen over na. Wie zijn nu allemaal je vrienden? Laat je iedereen alles zien? Als je ziet dat het goed loopt, gun je kind dan ook zijn privacy. Lees niet alles mee.
- **Oefenen op Facebook:** Zit je zelf op Facebook? Ideaal! Dan kan je je kind optimaal voorbereiden. Laat je kind af en toe eens meekijken. Deel samen eens een foto of video vanaf jouw profiel. Praat samen over wat je wel publiek maakt en wat niet. Leg uit dat je foto's van anderen enkel mag plaatsen of delen als die ander zijn toestemming gegeven heeft. Voor veel ouders is dit een goed moment om ook kritisch naar hun eigen gedrag te kijken op Facebook.

Hoera! Mijn kind is nu 13 jaar en mag op Facebook!

Zijn alle risico's dan plots van de baan als je kind 13 jaar wordt? Uiteraard niet. Enkel het formele Facebookverbod valt nu weg en jullie kunnen nu dus zonder liegen een profiel maken met de werkelijke leeftijd van je kind. Hoe pak je dat aan?

- **Profiel maken:** Maak samen een profiel. Praat over welke informatie je kind er mag opzetten en welke niet.
- **Privacy:** Bekijk samen de privacy-instellingen en stel ze samen in.
- **Vrienden:** Praat over het concept "vrienden". Wie zijn dat eigenlijk? Wie accepteert je en wie mag wat zien?
- **Vaardigheden:** Hou rekening met de vaardigheden en de rijpheid van je kind. Heeft je kind geoefend op Ketnet en heeft het met jou kunnen oefenen op Facebook, zoals hoger vermeld? Op die manier kan je inschatten wanneer je je kind gradueel kan loslaten.
- **Grooming:** Ondertussen heeft je kind seksuele voorlichting gehad en kan je je kind explicieter waarschuwen voor "groomers". Maak je kind niet nodeloos bang. De meeste volwassenen zijn betrouwbaar en hebben goede intenties. Wanneer echter volwassenen met je kind over seks beginnen praten op Facebook, of aan je kind vragen om foto's door te sturen of kleren uit te trekken voor de webcam, dan is dit niet OK.
- **Ik ben er voor jou:** Benadruk dat je kind altijd naar je toe mag komen als er iets vreemd gebeurt. Problemen oplossen lukt samen beter dan alleen.

5.2.3. Een nieuwe vorm

De huidige vorm van de e-Safety kalender is een bureaul kalender, en spreekt daardoor maar een beperkte groep van ouders echt aan. De ouders uit de focusgroepen bestempelden de kalender als "niet handig". Thuis gebruiken ouders liever een **wandkalender** en liefst een kalender met veel ruimte om te noteren. Gezinnen met kinderen hebben het druk en heel wat in te plannen: "Op woensdagmiddag gaat Anneke om 14:00 naar de muziekschool en Jan om 18:00 naar de voetbaltraining. Mama heeft een vergadering van de ouderraad en iemand moet de vuilzakken buiten zetten." Helemaal handig is een kalender met ruimte voor een 'to do'- of boodschappenlijst. Om een e-Safety kalender echt bruikbaar te maken binnen een gezinscontext zou hij dus de vorm van een grote maand- of week- wandkalender moeten krijgen, of die van een familieplanner. Een **familieplanner** is een kalender met aparte kolommen of rijen voor de verschillende gezinsleden.

5.2.4. Integratie met andere kalenders

Om de kans dat de e-Safety kalender ingang vindt in het leven van Vlaamse ouders te verhogen en de e-Safety tips dus naar meer ouders te verspreiden zou Child Focus integratie kunnen opzoeken met andere kalenders die populair zijn bij ouders. Enkele suggesties:

- **Schoolkalenders** in eigen beheer schoolbestuur of ouderraad: Heel wat scholen geven zelf kalenders uit. Deze kalenders worden opgesmukt met foto's van school en leerlingen en vervolgens te koop aangeboden aan ouders. Child Focus zou een online ontwerp ter beschikking kunnen bestellen, met e-Safety tips in de rand en ruimtes om foto's op te laden. Scholen zouden zelf online hun e-Safety kalender kunnen personaliseren en indien er online koppeling gemaakt wordt met een drukkerij, misschien ook zelf in eigen beheer kunnen laten afdrukken, zonder dat Child Focus daar verder in tussen komt. Ook kan je ruimte laten om pedagogische studiedagen, schoolreisjes en schoolfeesten te vermelden, zodat de kalender dus echt een hele nuttige tool wordt voor ouders. Het enige dat de school niet kan veranderen aan het ontwerp zijn de e-Safety tips. Zo zou iedere school zijn eigen, gepersonaliseerde e-Safety kalender kunnen uitbrengen. Deze mogelijkheid kan aan schoolbesturen bekend gemaakt worden via een emailcampagne.

- De coolste familieplanner van **Ketnet**: In 2014 bracht Ketnet al eens een familieplanner uit. Ketnet en Child Focus werkten ook reeds samen rond e-Safety tips op het platform van Ketnet. Deze samenwerking kan misschien verder uitgebreid worden met het uitgeven van een gezamenlijke gezinsplanner: cool en boordevol nuttige e-Safety tips!
- De **Gezinsbond** familieplanner: Ook de gezinsbond brengt jaarlijks een familieplanner uit en is voor andere projecten zoals de "veilig online" website en vormingen reeds partner van Child Focus. Ook deze connecties zouden kunnen aangesproken worden om samen een planner uit te brengen, of heel eenvoudig een aantal e-Safety tips op de Gezinsbond-planner te laten opnemen.

5.3. Sensibilisering op macroniveau via sociale media

5.3.1. Motivatie

De online gemeenschap heeft een morele verplichting naar ouders en hun kinderen toe. Het is aan ieder van ons om sociale media aangenaam en veilig te houden. (zie 4.3.7.) Sensibilisering hierrond was één van mijn veranderingsdoelen en uit de literatuurstudie is nogmaals gebleken hoe belangrijk steun van de samenleving voor ouders is.

Eén van de problemen van internet is dat het geen onderscheid maakt tussen volwassenen, jongeren en kinderen. (Livingstone & Bulger, 2014) Sociale media zijn eigenlijk een nieuwe publieke ruimte geworden en wat wij doen op sociale media kan dus ook door kinderen gezien worden en kinderen beïnvloeden. Als we daar niet goed mee omgaan kan dat negatief zijn voor de ontwikkeling van kinderen. Anderzijds geeft het ons ook de mogelijkheid om te tonen hoe het wel kan, hoe je plezier kan hebben en toch respectvol met elkaar en met jezelf kan omgaan. We zagen in 4.2. hoe belangrijk de voorbeeldfunctie is. Wat we zelf doen heeft meer impact op kinderen als wat we zeggen dat ze moeten doen. Ook geven sociale media ons de mogelijkheid om voor elkaar uit te kijken, samen zorg te dragen voor elkaar en elkaars kinderen. We zagen dat kinderen die offline kwetsbaar zijn, dat ook dikwijls online zijn. (Subrahmanyam & Smahel, 2011) Als meer volwassenen samen voor deze kinderen zorg dragen en risicogedrag discreet signaleren of een helpende hand bieden, ook al gaat het niet om jouw kind, maar om dat van een ander, dan zouden misschien ook kwetsbare kinderen minder risico lopen. Hoe meer volwassenen met goede bedoelingen verantwoordelijkheid nemen, hoe moeilijker het wordt voor volwassenen met minder goede bedoelingen om ongemerkt hun gang te gaan.

Is het verstandig of niet om kinderen deel te laten nemen aan sociale media zoals Facebook voordat ze 13j. zijn? Zelfs na deze literatuurstudie kan ik daar geen sluitend antwoord op bieden. Ik kan geen argumentatie opbouwen voor het één of het andere advies die klopt als een bus. Uiteindelijk word ik, al mijn pogingen tot objectief onderzoek ten spijt, toch teruggeworpen op mijn eigen waarden en normen, en op de vraag: "Welk soort gezinswetenschapper wil ik zijn?" Het zou me niet mogen verbazen. Immers, zoals we zagen in 4.3.6., is preventie nooit waardenvrij.

Ik ben daarbij niet heiliger dan de paus. Ik ben zelf geen perfecte ouder, en ik zal hier ook niet beweren dat ik nog nooit gelogen of een regel gebroken heb. Maar andere ouders adviseren om hun kinderen te leren liegen over leeftijd, is iets dat ik, als gezinswetenschapper, niet wil doen,

hoeveel begrip ik ook heb voor de argumentatie van preventiewerkers die dat wel doen. Voor mij is het een brug te ver. Het is niet verenigbaar met mijn eigen normen en waarden.

Wat wil ik dan wel doen? Ik wil me, zowel in mijn persoonlijk als professioneel leven, inzetten voor een beter internet en voor socialere sociale media, in de hoop dat anderen dat ook doen. Zoals James W. Foley ooit zijn "drop a pebble in the ocean" schreef, zo wil ik een kei in de oceaan gooien, kijken hoeveel rimpels er volgen en hopen dat het ergens een verschil maakt.

*"Drop a pebble in the water and with just a splash it is gone;
But there's half-a-hundred ripples circling on and on and on,
Spreading, spreading from the center, flowing on out to the sea.
And there is no way of telling where the end is going to be.*

*Drop a pebble in the water and in a minute you forget,
But there's little waves a-flowing, and there's ripples circling yet,
And those little waves a-flowing to a great big wave have grown;
You've disturbed a mighty river just by dropping in a stone.*

*Drop an unkind or careless word and in a minute it is gone;
But there's half-a-hundred ripples circling on and on and on.
They keep spreading, spreading, spreading from the center as they go,
And there is no way to stop them, once you've started them to flow.*

*Drop an unkind or careless word and in a minute you forget;
But there's little waves a-flowing, and there's ripples circling yet,
And perhaps in some sad heart a mighty wave of tears you've stirred,
And disturbed a life that was happy ere you dropped that unkind word.*

*Drop a word of cheer and kindness and in just a flash it is gone;
But there's half-a-hundred ripples circling on and on and on,
Bearing hope and joy and comfort on each splashing, dashing wave
Till you wouldn't believe the volume of the one kind word you gave.*

*Drop a word of cheer and kindness and in a minute you forget;
But there's gladness still a-swelling, and there's joy circling yet,
And you've rolled a wave of comfort whose sweet music can be heard
Over miles and miles of water just by dropping one kind word."*

- James W. Foley

Ik schreef mijn eigen manifest, om te delen met mijn Facebook-vrienden. Ik heb me daarbij laten inspireren door het "Parenting Manifesto" van Brené Brown. Voordat ik haar manifest over ouderschap gelezen had, wilde ik een soort van "universeel" manifest maken, met eenvoudig geschreven, duidelijke intenties waar veel ouders zich kunnen achter scharen en zouden willen

ondertekenen. Toen kwam het manifest van Brené Brown op mijn pad, en besepte ik dat een “universeel” manifest maken weinig waarde heeft, als het al mogelijk zou zijn. Als een manifest inspirerend wil zijn, dan moet het net persoonlijk zijn en “wholehearted”, hoe naïef en idealistisch dit ook lijkt.

“The Wholehearted Parenting Manifesto

Above all else, I want you to know that you are loved and lovable. You will learn this from my words and actions--the lessons on love are in how I treat you and how I treat myself.

I want you to engage with the world from a place of worthiness. You will learn compassion and embrace my own imperfections.

We will practice courage in our family by showing up, letting ourselves be seen, and honoring vulnerability. We will share our stories of struggle and strength. There will always be room in our home for both.

We will teach you compassion by practicing compassion with ourselves first; then with each other. We will set and respect boundaries; we will honor hard work, hope, and perseverance. Rest and play will be family values, as well as family practices.

You will learn accountability and respect by watching me make mistakes and make amends, and by watching how I ask for what I need and talk about how I feel.

*I want you to know joy, so together we will practice gratitude.
I want you to feel joy, so together we will learn how to be vulnerable.
When uncertainty and scarcity visit, you will be able to draw from the spirit that is a part of our everyday life.*

Together we will cry and face fear and grief. I will want to take away your pain, but instead I will sit with you and teach you how to feel it.

We will laugh and sing and dance and create. We will always have permission to be ourselves with each other. No matter what, you will always belong here. As you begin your Wholehearted journey, the greatest gift that I can give to you is to live and love with my whole heart and to dare greatly.

I will not teach or love or show you anything perfectly, but I will let you see me, and I will always hold sacred the gift of seeing you. Truly, deeply, seeing you.

Brené Brown”

Brené Brown is auteur, onderzoeker en hoogleraar maatschappelijk werk aan de University of Houston. Haar werk gaat vooral over hoe kwetsbaarheid, moed en schaamte kunnen inspireren tot authentiek leiderschap. (Brown, 2012) Het deed me denken aan de lessen pedagogie in het eerste jaar Gezinswetenschappen, toen docent Hans Van Crombrugge ons vertelde dat in de opvoeding een punt komt waarop de opvoeder niets anders rest dan getuigenis af te leggen. Hij verwees daarbij naar de getuigenis van de vicaire in Rousseau's "Emile ou de l'éducation", die een keerpunt in de opvoeding van Emile bleek. Er komt een moment waarop een opvoeder in alle openheid en kwetsbaarheid moet getuigen over zijn eigen ervaringen, opdat het kind hieruit kan leren en zijn eigen weg kan gaan.

Ik heb in geen enkel handboek over preventie op opvoedingsondersteuning gelezen dat opvoedingsondersteuners iets soortgelijks zouden moeten doen, maar ik geloof wel dat het ouders kan ondersteunen. Naast en tussen ouders staan en in openheid en kwetsbaarheid getuigen over hoe het je zelf vergaat als ouder, zonder te preken, zonder te adviseren, enkel maar getuigen en hen op die manier aanmoedigen om op hun beurt getuigenis af te leggen, aan hun kinderen, of aan andere ouders. Brené Brown gelooft niet dat er zoiets bestaat als een ouderschapsexpert. Maar we kunnen wel leren van elkaar, door ons eigen verhaal, in alle authenticiteit met elkaar te delen. Misschien heeft ze gelijk. (Brown, 2012)

Al deze overpeinzingen deden mij mijn eigen "Ware Facebook Vriend Manifest" schrijven. Ik heb zowel een Nederlandstalige als Engelstalige versie geschreven. Het manifest beschrijft het soort Facebook-vriend dat ik wil zijn: een vriend en ouder die zijn verantwoordelijkheid wil nemen om van Facebook een plezierige, veilige en vriendelijke plek te maken, ook voor jong-adolescenten. Ik heb het geschreven vanuit het geloof, dat als we ouders echt willen steunen in hun bezorgdheid om kinderen op sociale media, we samen moeten werken aan "socialere" media. Ik leg hiermee mijn eigen, persoonlijke getuigenis af, opdat diegenen die het lezen, hun eigen weg kunnen gaan.

Ik wil dit manifest verspreiden op Facebook, vertrekkende van mijn eigen profiel, met de oproep aan mijn vrienden om het te delen, of om hun eigen manifest te schrijven en te delen. Het is slechts een kleine steen die ik in het water werp, maar ik hoop dat het water rimpelt en dat de rimpels uitdeinen tot een beweging van Facebookgebruikers die hun verantwoordelijkheid opnemen door te proberen goede rolmodellen voor jongeren te zijn en samen een plek creëren waar het fijn en veilig vertoeven is, ook voor kinderen.

5.3.2. Het Ware Facebook Vriend Manifest

Beste Facebook Vriend,

Ik vind je leuk.

Ik zal me altijd tot je richten met een vriendelijke en respectvolle toon, altijd.

Ik zal mijn gedacht zeggen, ook al zijn we het niet eens met elkaar. Ik zal de moed hebben om te vertrouwen dat jij mijn eerlijkheid apprecieert. Ik moedig je aan om je eigen gedacht te zeggen, ook al is dat anders dan dat van mij. Ik ben je vriend en je mag erop vertrouwen dat ik het kan hebben.

Ik zal je nooit met opzet voor schut zetten op Facebook. Mocht ik toch iets doen, waardoor jij je belachelijk of gekwetst voelt, dan hoop ik dat je me daarop attent maakt via een privé-bericht, zodat ik het kan proberen recht te zetten en ervan kan leren. Ik hoop dat je me vergeeft.

Ik zal je toestemming vragen voor ik je foto op Facebook plaats.

Ik zal geen pornografische, racistische, gewelddadige of kwetsende inhoud in je nieuwsoverzicht plaatsen.

Ik zal flarden van mijn gedachten en van mijn leven met je delen, dingen die ik inspirerend of gewoon grappig vind.

Ik zal af en toe foto's van mijn kinderen met je delen, ze zijn mijn vreugde en mijn trots. Maar ik besef dat ze hun eigen persoon zijn en ook recht hebben op privacy. Daarom zal ik delen met mate en in alle redelijkheid.

Ik zal genieten van je posts en dankbaar zijn dat ik mag meekijken in je leven. Ik zal je vertrouwen niet beschamen door publiek te maken wat je in beperkte kring hebt gedeeld.

Ik zal je proberen op te vrolijken wanneer je ongelukkig bent en ik zal op vind-ik-leuk klikken wanneer het je goed gaat.

Wanneer ik zie dat iemand gepest wordt op Facebook dan zal ik mijn stem laten horen. Ik zal daarbij dapper zijn, want ik weet dat jij mijn vriend bent en me steunen zal.

Wanneer ik je kind op Facebook gekke dingen zie doen die risico's inhouden, dan zal ik jou of je kind, afhankelijk van de situatie, daarop attent maken via een privé-bericht en vragen of ik kan helpen.

Wanneer jij mijn kind op Facebook gekke dingen ziet doen die risico's inhouden, dan heb je mijn toestemming om hetzelfde te doen. Mocht je er voor kiezen mijn kind rechtstreeks aan te spreken en niet mij, dan wil ik je vragen of je haar zeggen wil dat ik van haar houd en dat ze naar me toe kan komen wanneer ze hulp nodig heeft. Zeg haar dat ik niet boos zal zijn.

Ik vraag je om dit manifest te delen met je vrienden, of nog beter, om je eigen manifest te schrijven en dat te delen met je vrienden en met mij. Ik zal het aandachtig lezen en blij zijn dat ik je weer wat beter mag leren kennen.

Ik geloof in mezelf, ik geloof in jou en ik geloof in een beter internet.

Linda Nijst, je ware Facebook Vriend.

5.3.3. The True Facebook Friend Manifesto

Dear Facebook Friend,

I like you.

I will address you in a friendly and respectful tone of voice, always.

I will speak my mind, even if we don't agree. I know that you are my friend and dare to trust that you will appreciate my honesty. I will encourage you to speak your mind, even if we don't agree. I am your friend and you can rest assure that I can take it.

I will never want to embarrass you. If at some point, you do feel embarrassed or offended by something I did on Facebook, please let me know and I will try to make it right and learn from it. Please find it in your heart to forgive me.

I will ask your permission before I post your picture on Facebook.

I will not post pornographic, violent, racist, offensive or harmful content on Facebook.

When I see others being bullied on Facebook, I will be brave and speak up for them. I will not be afraid, because I know that you are my friend and I will have your support.

I will share with you some of my thoughts and some parts of my life, things I find inspiring or just funny.

I will enjoy your updates and be grateful for those glimpses into your personality. I will receive them as an invitation to connect with you and to get to know you better. I will be thankful for your trust, and will not shame it by making public what was confided to an intimate group.

I will try to cheer you up when you are down and give you thumbs up when you are happy.

I will share with you some pictures of my children. They are my pride and joy. But I understand that they are also their own person and that they too are entitled to privacy. I will share modestly and within reason.

When I see your kid doing stupid things on Facebook that might be harmful to him or her, I will contact you or your kid, depending on the situation, with a private message, and offer my help.

When you see my kid doing stupid things on Facebook that might be harmful to her, you have my permission to do the same. When you decide to address her and not me, I'd like to ask you to tell her that I love her and that she can come to me when she is in trouble. Tell her that I will not be angry.

I ask you to share this manifesto with your friends, or even better, to write your very own manifesto and share it with your Facebook friends and with me. I will read it very attentively and will be delighted to learn something new about you.

I believe in myself, I believe in you and I believe in a better Internet.

Linda Nijst, your true Facebook friend.

Algemeen besluit

Tijdens mijn stage, voerde ik, in samenwerking met en onder leiding van het projectteam van Child Focus een eigen onderzoek, gebaseerd op een online-survey en twee focusgroep-gesprekken. De bedoeling van dit onderzoek was om meer inzicht te krijgen in hoe ouders media-opvoeding opnemen, waar hun behoeftes inzake media-opvoeding liggen en om nuttige feedback van ouders te verzamelen inzake enkele preventietools, die Child Focus ontwikkelde met het oog op het ondersteunen van ouders inzake media-opvoeding.

Uit dit onderzoek kwam onder andere naar voren dat ouders geconfronteerd worden met jong-adolescenten die willen deelnemen aan sociale media zoals Facebook, nog voor ze de vereiste leeftijd, nl. 13 jaar, bereikt hebben. Sommige ouders vinden dit een probleem en vragen zich af hoe ze dat in goede banen kunnen leiden. Andere ouders zien helemaal geen problemen en laten hun kind zijn gang gaan. Het advies dat hierover op de e-Safety kalender van Child Focus staat viel niet bij alle ouders in goede aarde. Dit advies zet ouders voor volgende keuze: verbieden en het risico lopen dat kinderen achter de rug van de ouders toch een profiel maken of toch samen met het kind een profiel aanmaken en de leeftijdsregels overtreden.

Via een literatuurstudie heb ik deze specifieke problematiek verder uitgediept vanuit drie verschillende invalshoeken, een ontwikkelingspsychologische, een pedagogische en een opvoeding ondersteunende invalshoek.

Sociale media geven jongeren heel wat kansen. Het kunnen nuttige communicatiekanalen zijn en ze geven jongeren mogelijkheden tot zelfexpressie en de ontwikkeling van identiteit en zelfbeeld. Deze kansen komen echter ook met risico's. Met name jong-adolescenten zijn een erg kwetsbare groep op sociale mediaplatformen zoals Facebook die gericht zijn op de volwassen gemeenschap. Een dergelijke community is niet afgestemd op kinderen en houdt geen rekening met hun "zich nog ontwikkelende" vaardigheden. De kans dat ze op dergelijke platformen op expliciete beelden stoten waar ze nog niet aan toe zijn en die potentieel schadelijk voor hun ontwikkeling kunnen zijn is erg reëel. Daarnaast is er het risico dat jong-adolescenten sneller overgaan tot grensoverschrijding. Ook privacy is een bezorgdheid. Jong-adolescenten kunnen niet goed inschatten wat ze wel of niet kunnen delen en kunnen de gevolgen niet altijd goed overzien. Ook grooming via Facebook, het benaderen van kinderen met het oog op seksueel misbruik, is een groeiend fenomeen. Naast het feit dat het niet toegestaan is, zijn er dus redenen genoeg om kinderen niet te vroeg los te laten op sociale media zoals Facebook.

Kinderen enkel restrictief benaderen werkt niet. Het is overigens niet wenselijk om ze bang te maken voor sociale media of om ze volledig uit te sluiten van participatie. Sociale media zijn een belangrijk communicatiemiddel geworden in onze samenleving en het is wenselijk dat we kinderen daar op een positieve manier op voorbereiden. Actieve mediatie is de beste strategie. Wanneer ouders betrokken zijn, interesse tonen en een positieve, open dialoog met hun kinderen aangaan heeft dit de beste resultaten. Maar ook een voorlopig verbod voor bepaalde sociale media, zoals Facebook, kadert in een actieve mediatie, wanneer dit verbod voldoende ondersteund wordt door

een warme relatie en gemotiveerde redenen voor het verbod. Onderzoek toont overigens aan dat we er niet zomaar van mogen uitgaan dat jong-adolescenten een verbod van ouders naast zich neer zullen leggen. In dat opzicht blijkt het gedrag van jong-adolescenten toch nog te verschillen van dat van oudere jongeren. Daarnaast kunnen we jong-adolescenten in Vlaanderen een veiliger alternatief bieden dat even populair is, dezelfde functionaliteiten heeft en beter afgestemd is op hun leeftijd, nl. Ketnet.be.

Preventie is nodig. Allereerst is er nog veel nood aan sensibilisering. Niet alle ouders zijn zich voldoende bewust van de risico's op sociale media en van de nood aan voldoende begeleiding voor kinderen en jong-adolescenten. Wat betreft sociale media, houden ouders er vaak een verrassend permissieve houding op na, wanneer we dat vergelijken met hun houding tegenover ander mediagebruik. Dit heeft te maken met een gebrek aan algemeen inzicht in sociale media maar ook met het overschatten van vaardigheden van kinderen.

Daarnaast hebben ouders nood aan voorlichting, aan goede informatie over de risico's, maar ook over de mogelijkheden. Preventie mag er niet op gericht zijn mensen bang te maken. Preventie moet er op gericht zijn ouders de tools in handen te geven om op een verantwoorde manier maximaal de voordelen en kansen van sociale media te kunnen benutten.

Een groep ouders heeft nood aan opvoedingsondersteuning. Zij hebben concrete tips nodig over hoe ze daar thuis mee kunnen omgaan, hoe ze het onderwerp bespreekbaar kunnen maken op een manier die de kans dat kinderen hun goede raad ter harte nemen vergroot. Sommige ouders hebben nood aan de mogelijkheid om vaardigheden in te oefenen, zowel pedagogische als technische vaardigheden.

De samenleving heeft een morele verplichting naar ouders en hun kinderen toe. Onze samenleving, en zeer zeker het virtuele milieu, is erg complex geworden en ouders kunnen dat niet altijd meer overzien. De samenleving moet mee zorg dragen voor de veiligheid op sociale media en ouders ondersteunen in hun opvoedingstaak. Ouders ondersteunen is meer dan het geven van opvoedtips of advies. Als we ouders echt willen ondersteunen, dan moeten we werken aan een solidaire gemeenschap, die ouders niet culpabiliseert wanneer het fout loopt, maar een gemeenschap die enerzijds de zorg voor kinderen deelt en die anderzijds ouders sterkt in hun zelfvertrouwen en ouderschap door mee te werken aan 'goede ouder'-ervaringen. Een belangrijke pijler in de visie van Child Focus is dat zij rekenen op de solidariteit van iedereen. Dit geldt niet enkel offline, maar moet ook online de standaard worden.

Vanuit deze theoretische inzichten heb ik drie verschillende praktisch toepasbare veranderingsstrategieën voorgesteld. De eerste strategie is het uitwerken van een ouder-kind vorming, waarbij het "Jungle Web" – bordspel van Child Focus ingezet wordt om ouders en kinderen voor te lichten inzake e-Safety. Het grote voordeel van deze strategie is dat het de mogelijkheid biedt om informatie te verstrekken, maar tegelijkertijd ook de gelegenheid geeft om technische vaardigheden in te oefenen en om te werken aan de pedagogische relatie tussen ouder en kind.

De tweede strategie is een aanpassing van de e-Safety kalender. Ik stel voor drie verschillende aspecten van de kalender aan te passen. Allereerst de vorm. De huidige bureaul kalender heeft niet de ideale vorm om binnen een gezinscontext gebruikt te worden. Beter zou zijn te opteren voor een wandkalender of gezinsplanner. Tweede aspect van verandering is mogelijkheden op te zoeken om de kalender te integreren met andere kalenders die populair zijn bij ouders, zodat de kalender gemakkelijker toegang vindt tot meer huiskamers. Ik denk daarbij aan bijvoorbeeld een integratie met de kalender van de Gezinsbond, de Ketnet gezinsplanner of de gepersonaliseerde schoolkalenders die veel scholen ieder schooljaar uitgeven en te koop aanbieden aan ouders. Het derde aspect dat ik voorstel te veranderen is het advies omtrent Facebook voor kinderen jonger dan 13 jaar. Wanneer we ouders zeggen dat kinderen een verbod waarschijnlijk zullen negeren ondersteunen we ouderschap niet, integendeel. Het is een advies dat ouderschap ondermijnt. We weten ondertussen bovendien dat dit niet altijd het geval is. Wanneer een verbod goed uitgelegd en verantwoord wordt, en er daarnaast voldoende warmte aanwezig is tussen ouders en kinderen, zijn jong-adolescenten veel minder geneigd een verbod te negeren. Wat ouders dus nodig hebben is tips over hoe ze dat best kunnen aanpakken. Een andere reden waarom het huidige advies niet zo gepast is, is dat het ouders adviseert om samen met hun kinderen een profiel te maken dat gebaseerd is op een foutieve leeftijd. Het adviseert ouders m.a.w. om kinderen te leren liegen en valse identiteitsgegevens te verstrekken wanneer dat handiger uitkomt. Dit kan in mijn ogen nooit een pedagogisch verantwoord advies zijn, ongeacht of de leeftijdsgrens die Facebook oplegt pedagogisch wel of niet zinvol is. Daarnaast kan het aangepaste advies toeleiden naar een veiliger en even leuk alternatief, nl. Ketnet.be.

Als laatste strategie schreef ik het "Ware Facebook Vriend Manifest." In dit manifest verklaar ik mijn eigen, persoonlijke intenties rond het gebruik van Facebook. Het manifest zal verspreid worden via Facebook met de vraag om het te delen, of om een eigen manifest te schrijven. Het doel hiervan is om andere Facebookgebruikers te sensibiliseren voor de gedachte dat wij allemaal samen sociale media maken en allemaal samen mee verantwoordelijkheid dragen voor de veiligheid van sociale media. Ik wil mensen oproepen tot het opnemen van hun verantwoordelijkheid, ook op sociale media, en om op hun eigen, persoonlijke en authentieke manier een rolmodel te zijn voor kinderen, jongeren, ouders en andere volwassenen.

Tot slot wil ik benadrukken dat sociale media snel veranderen en dat de uitdagingen van morgen weer anders zullen zijn dan die van vandaag. Goede opvolging van deze veranderingen en verder onderzoek zijn dus noodzakelijk. Gezinswetenschappers, opvoeders, preventiewerkers en andere hulpverleners moeten blijvend samenwerken en expertise bundelen die er op gericht is ouders in hun ouderschap te versterken en ondersteunen, opdat ouders de pedagogische relatie, die noodzakelijk is voor de gezonde en veilige ontwikkeling van kinderen, in vertrouwen en met veel warmte kunnen uitbouwen, zowel off- als online. Child Focus rekent op de solidariteit van ons allemaal.

Literatuurlijst

Van Waeg, S., Van Hoecke, L., Demeulenaere, A., & D'hanens, K. (2014). *Onderzoeksrapport Apestaartjaren 5*. Gent: Mediaraven, LINC.

Van Crombrugge, H. (2009). *Ouders in Soorten*. Antwerpen: Garant.

Van den Abeele, K. (2015, January 24). Visie Child Focus op sociale media voor jongeren -13j. (L. Nijst, Interviewer)

Vanwynsberghe, H., & Haspeslagh, L. (2014). *Getting Started Measuring Social Media Literacy*. Brussels: EMSOC.

Vandoninck, S., d'Haenens, L., & Ichau, e. (2014). *Net Children Go Mobile*. Vlaanderen: Departement Cultuur, Jeugd, Sport en Media. Afdeling Cultuur en Media.

Veiliginternetten.nl. (2014). *Mag mijn kind op facebook?* Retrieved 05 20, 2015, from veiliginternetten: <https://veiliginternetten.nl/themes/situatie/mag-mijn-kind-op-facebook/>

Vettenburg, N., Burssens, D., Goris, P., Melis, B., Van Gils, J., Verdonck, D., et al. (2003). Preventie gespiegeld. Preventie m.b.t. de jeugd inzake welzijn en gezondheid. *Panopticon* , 529-546.

Burggraaff-Huiskes, M. (2013). *Opvoedingsondersteuning als bijzondere vorm van preventie*. Bussum: Coutinho.

Bastiaenen, N., Broothaerts, N., & Van den Abeele, K. (2014). *Catalogus van het preventiemateriaal van Child Focus rond jongeren en het internet* . Brussels: Child Focus.

Bee-secure.lu. (n.d.). *Facebook-co*. Retrieved 05 20, 2015, from bee-secure: <https://www.bee-secure.lu/de/themen/facebook-co>

Brown, B. (2012, 09 28). *Wholehearted Parenting Manifesto*. Retrieved 05 19, 2015, from Huffingtonpost.com: http://www.huffingtonpost.com/bren/wholehearted-parenting-manifesto_b_1923011.html

Child Focus. (n.d.). *Waarom is Facebook verboden voor kinderen jonger dan 13 jaar?* Retrieved 05 20, 2015, from clicksaf.be: <http://www.childfocus.be/nl/preventie/veilig-internetten/ouders/jongeren-en-sociale-netwerken/waarom-is-facebook-verboden-voor>

- Child Focus. (2015). Glossary. Belgium .
- Child Focus. (2014). *Jaarverslag 2013*. Brussels: Child Focus.
- Child Focus. (2015). *Jaarverslag 2014*. Brussels: Child Focus.
- Child Focus. (2013, 01 23). *Phineas en Ferb Veilig Online*. Retrieved 05 20, 2015, from YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=b4yZfHzH7tY>
- Clark, L. S. (2013). *The Parent App: understanding families in the digital age*. New York: Oxford University Press.
- EU Kids Online. (2013). *Country Classification: Opportunities, Risks, Harm and Parental Mediation*. London: EU Kids Online Network.
- De Bruyckere, P., & Smits, B. (2011). *De jeugd is tegenwoordig*. Leuven: Lannoo Campus.
- de Roos, S., & van Dinther, M. (2011). *Preventie in de hulp- en dienstverlening*. Bussum: Coutinho.
- Delver, B., Evers, F., Hop, L., Lechner, D., Leek, J., Pardoën, J., et al. (2012). *Mediawijsheidscompetenties*. Retrieved 11 11, 2014, from mediawijzer.net: <http://www.mediawijzer.net/>
- Delfos, M. (2007). Van ouder tot groepsouder. Opvoeden in het virtuele milieu. In H. Van Crombrugge, W. Vandenhoele, & J. Willems, *De opvoedingsbelofte als ijkpunt en stimulans voor de verantwoordelijkheid van ouders en samenleving tegenover kinderen*, (pp. 91-99). Brussels: Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen vzw.
- Getsafeonline.org. (n.d.). *Safeguarding Children 10 to 12*. Retrieved 05 20, 2015, from getsafeonline.org: <https://www.getsafeonline.org/safeguarding-children/10-to-12/>
- Haspelslagh, L., Vanwynsberghe, H., & Verdegem, P. (2014). *D2.3.1. Integration Three reports with recommendations for policy and regulation, learning and awareness raising*. Brussels, Leuven, Gent: iMinds-MICT-UGent .
- Hoek, M. (2009). Denk in buffers, een handreiking aan ouderbegeleiders. *Ouderschap en Ouderbegeleiding* (3), 233.
- Klasse. (2014). *Plan: met je kind op Facebook*. Retrieved 05 19, 2015, from Klasse voor ouders: <http://www.klasse.be/ouders/36146/plan-met-je-kind-op-facebook/>

Klicksafe.de. (2011). *Willkommen bei facebook, was es bei der anmeldung zu beachten gibt*. Retrieved 05 20, 2015, from <http://www.klicksafe.de/themen/kommunizieren/facebook/willkommen-bei-facebook-was-es-bei-der-anmeldung-zu-beachten-gibt/>

Livingstone, S., & Bulger, M. (2014). A Global Research Agenda for Children's Rights in The Digital Age. *Journal of Children and Media* , 8 (4).

Livingstone, S., O'lafsson, K., & Staksrud, E. (2011). *Social networking, age and privacy*. London: EU Kids Online, LSE.

Meurs, P. (2012). *Cursus Ontwikkelingspsychologie 1ste Jaar Gezinswetenschappen*. Brussel: Hoger Instituut Gezinswetenschappen.

O' Neil, B. (2013). Who cares? Practical ethics and the problem of underage users on social networking sites. *Ethics and Information Technology* , 15 (4), 253-262.

Pardoen, J. (2012). *Focus! Over sociale media als de grote afleider*. Amsterdam: SWP.

Pardoen, J. (2012). *Kan een meisje van 10 veilig op Facebook?* Retrieved 05 19, 2015, from [mediapovoeding.nl: http://www.mediaopvoeding.nl/vraag/kan-een-meisje-van-10-veilig-op-facebook](http://www.mediaopvoeding.nl/vraag/kan-een-meisje-van-10-veilig-op-facebook)

Subrahmanyam, K., & Smahel, D. (2011). *Digital Youth - The Role of Media in Development*. New York: Springer.

Thinkuknow. (n.d.). *What are they doing, Socialising, Under 13 and Facebook*. Retrieved 05 20, 2015, from [thinkuknow.co.uk: https://www.thinkuknow.co.uk/parents/Secondary/What-are-they-doing/Socialising/Under-13s-and-Face/](https://www.thinkuknow.co.uk/parents/Secondary/What-are-they-doing/Socialising/Under-13s-and-Face/)